

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

NURETTİN TOPÇU'NUN
DİN, AHLÂK VE SİYÂSET ANLAYIŞI

Elif PINARCIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. SİDDİK KORKMAZ

KONYA - 2019



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü





YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	<i>Elif PINARCIK</i>
	Numarası	<i>108106051012</i>
	Ana Bilim / Bilim Dalı	<i>Temel İslâm Bilimleri / İslâm Mezhepleri Tarihi</i>
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	<i>Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ</i>
	Tezin Adı	<i>NECMETTİN TOPÇU'NUN DİN, AHLÂK VE SİYASET ANLAYIŞI</i>

*Nurettin Topçu'nun Din,
Ahlak ve Siyaset
Anlayışı*

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma *26.04/2019* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	<i>Prof. Dr.</i>	<i>Sıddık KORKMAZ</i>	<i>[Signature]</i>
2	<i>Doç. Dr.</i>	<i>Dağın KAPLAN</i>	<i>[Signature]</i>
3	<i>Doç. Dr.</i>	<i>Osman Zahid GİFCİ</i>	<i>[Signature]</i>

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Elif PINARCIK
	Numarası	108106051012
	Ana Bilim Dalı /	Temel İslam Bilimleri A.B.D. /
	Bilim Dalı	İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	NURETTİN TOPÇU'NUN DİN, AHLÂK VE SİYÂSET ANLAYIŞI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Elif PINARCIK



 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Elif PINARCIK
	Numarası	108106051012
	Ana Bilim Dalı /	Temel İslam Bilimleri A.B.D. /
	Bilim Dalı	İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ
Tezin Adı	NURETTİN TOPÇU’NUN DİN, AHLÂK VE SİYASET ANLAYIŞI	

Nurettin Topçu; tenkitçi bir bakış açısıyla yeni bir insan, millet ve devlet modeli inşa etmeye çalışmıştır. O; günün ortamında ve tarihten gelen sağlam zeminler üzerine oturmasını mümkün kılacak bir rönesans fikri, bir tarih, ilim, sanat, ahlâk, felsefe, tasavvuf ve din anlayışı geliştirmeye yönelmiştir. Topçu’nun devlet ve siyasete ilişkin fikirleri insan, millet ve ahlâk kavramları üzerine bina edilmiştir. Allah, devlet ve insan ilişkisi üzerine dikey bir iletişim kurmuştur.

Ona göre demokrasi, devlette vasıf ve karakterlerin idaresini devre dışı bırakıp onun yerine çoğunluk idaresini koymakla ruh dünyasından uzaklaştırmaktadır. Baştan sona tüm yazılarında şekilden/kalıptan ruhun ve özün derinliklerine yolculuk yapmıştır. Toplumun, ortamın, insanların ve şartların ona telkin ettiği anlayışa ve fikirlere başkaldırıp isyan etmiş, bütün tesirlerden azade kendini inşa etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, İslam ve Demokrasi, Ahlâk ve Siyâset

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

ABSTRACT

Öğrencinin	Name and Surname	Elif PINARCIK
	Student Number	108106051012
	Department	Basic Islamic Science / History of Islamic Sects
	Study Programme	Master's Degree (M.A)
	Supervisor	Prof. Dr. Sıddık Korkmaz
Title of The Thesis /Dissertation	Understanding of Nurettin Topcu about Religion- Ethic and Politic	

Nurettin Topcu with an judgmental aspect he tried to build up a new man, nation and state model. On a renaissance idea, which will enable it to sit on solid grounds from the terms of that period and its history, he had tended to develop a history, science, art, morality, philosophy, Sufism and religion. Topcu's ideas on state and politics were built on the concepts of man, nation and morality. A vertical communication had been established on Allah, state and human relations.

According to him, democracy in the state disables the management of qualifications and characters and instead puts the will of the majority away from the nature of its spirit. From beginning to end in all his writings, he traveled from the shape to the depths of soul and essence. Revolting the understandings and ideas that society, environment, people and conditions had adviced, he had saved himself from all influences.

Key Words: Nurettin Topcu, Islam and Democracy, Morality/ Ethic and Politic.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ: NURETTİN TOPÇU'NUN HAYATI VE ESERLERİ	1
1. Hayatı.....	2
2. Eserleri	5

BİRİNCİ BÖLÜM NURETTİN TOPÇU'NUN DİN ANLAYIŞI

1.1. Allah Anlayışı.....	23
1.2. Din Vicdan İlişkisi.....	27
1.3. Din ve Terbiye	29
1.4. Dinde Reform	32

İKİNCİ BÖLÜM NURETTİN TOPÇU'NUN AHLÂK ANLAYIŞI

2.1. İslâm Ahlâkı.....	39
2.2. Ahlâk Eğitimi.....	41
2.3. Ahlâki Değerler.....	45
2.3.1. Mesuliyet	46
2.3.2. Hürmet	49
2.3.3. Merhamet	51
2.4. İdeal İnsan Karakteri.....	52
2.5. İsyân Ahlâkı.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM NURETTİN TOPÇU'NUN SİYASET ANLAYIŞI

3.1. Devlet.....	62
3.2. Demokrasi	72
3.1. Komünizm	81
3.4. Kapitalizm.....	84
3.5. Sosyalizm.....	86
3.6. Adalet.....	89
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	93
ÖZGEÇMİŞ	96

KISALTMALAR

Ed.	: Editör
trc.	: Tercüme eden
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı



ÖNSÖZ

Nurettin Topçu hem Osmanlı'nın son demine yetişmiş hem de Cumhuriyetin kuruluşuna tanıklık etmiştir. O hem kendi tarihini, kültürünü, dinini bilen hem de Batıyı kültür ve ahlâkı ile bilen bir filozoftur. O hem ahlâk anlayışı hem din anlayışı hem de siyaset anlayışı ile zihinleri, gönülleri, bedenleri “*Hareket*”e geçirmiştir.

Herkes “yeni”yi aramaktadır. Onda eskimeyen ruh ile yenilenen hayat, tam bir uyum içindedir. Eskimeyen ruhun yönettiği yenilenen dünyaya vereceği sağlam mesajları, “yeni”lerin arayışına kökten meyveye cevap olacak bir ruh atlası vardır. Yarınki Türkiye’ye ümitle bakmak ister Topçu...

Bu çalışmada ortaya konan Nurettin Topçu'nun fikirlerinden daha çok, onun eserlerinden bizim anladıklarımızdır. Bizzat kaleme aldığı ve/veya sonradan derlenen makaleleri ve eserleri incelenerek düşüncelerini konu başlıkları şeklinde vermeye gayret ettik. Kendi çıkarımlarımızı desteklemek adına da alıntılara yer vererek ve bunları ilgili dipnotlarda göstererek, bilimsel literatüre ve kurallara uygun hareket etmeye çalıştık.

Çalışmanın giriş bölümünde Topçu'nun hayatına, eserlerine ve yaşadığı dönemin özelliklerine yer verdik. Eserlerini isim ve içerik olarak maddeledik. Gerekli yerlerde açıkladık.

Birinci bölümde sıradanlığı aşarak özüne yürümeye çalıştığı din anlayışına değindik. Bu bölümde Topçu'nun din algısı, Allah tasavvuru, din ile vicdan arasındaki ilişkiyi eserlerinde nasıl anladığı ve insanlarca yanlış anlaşılan dinde reform düşüncesini ele aldık.

İkinci bölümde isyan edip kemale yürümeye azimli ahlâk anlayışını anlamaya çalıştık. Topçu'nun özellikle üzerinde durduğu ahlâkî değerlerdeki yozlaşmaya bakış açısını ve ideal insan karakterini nasıl betimlediğine değindik.

Üçüncü bölümde ise ilâhî iradenin yeryüzüne tecelli eden devlet ve siyaset anlayışına yer verdik. Özellikle demokrasi ve sosyalizme bakış açısı üzerinde durduk. Farklı siyasî anlayışları eserlerinde niçin tenkit ettiğini bulmaya çalıştık.

Tezin hazırlanmasında değerli fikirleriyle bana yön veren danışmanım Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ'a, NEÜAK İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi A.B.D. Başkanı Doç. Dr. Doğan Kaplan'a ve hassaten maddî ve mânevî yardımlarıyla desteklerini esirgemeyen ve yaşamımın her alanında bana emek veren özellikle ablalarım Pediatri Uzm. Dr. Gülperi PINARCIK'a, Biyokimya Uzm. Dr. Hülya PINARCIK'a ve Mühendis Pınar PINARCIK ALP'e olmak üzere kıymetli aileme, teşekkür ederim.

Elif Pınarcık

Konya- 2019

GİRİŞ

NURETTİN TOPÇU'NUN HAYATI VE ESERLERİ

Nurettin Topçu kafasını ve yüreğini çatlatırcasına insanlık gemisini kurtarmak için uğraş vermiştir.¹ Fikirleri hayata geçmeyen bir teorisyen değil, ideallerindekileri hayata geçirmiş olan bir ahlâk pratisyenidir. O “Kırk sene öğretmenlik yaptım, mâbede nasıl girmişsem sınıfa da öyle girdim.” diyen idealist bir insandır.²

Onun düşüncesi ahlâk eksenlidir. Bu ahlâk; hürmet, hizmet ve merhamet ilkelerini kendinde toplayan aşk ahlâkıdır. Gençlere, içgüdülerinden kurtarıp bu aşkı sevdirmeyi gaye edinmiştir.

Topçu'da derin bir hissiyâtın ve hassas bir fikrî tahlilin izlerini görmek mümkündür. Yazılarına yansıyan iç dünyası, ahlâklı, ilkeli ve çileli duruşu onun karakterini ortaya koymaktadır. Kendi döneminde meydana gelen problemlerden kapitalizmin insanlığı götüreceği felâketi, tüketim çılgınlığını, çevre krizini ve mânevî çıkmazları gözleriyle görür gibi teşhis ettiği halde dünün insanları ona kulak vermedikleri gibi bugünün insanları da onu henüz gereği gibi anlayabilmiş değillerdir. Dolayısıyla o; önemsenmesi, okunması ve yeniden üretilmesi gereken bir düşünürdür.³

Nurettin Topçu Batı'da Blondel, Bergson, Lois Massignon; Doğu'da Mevlânâ, Mehmet Akif Ersoy, Abdulaziz Bekkine, Hüseyin Avni Ulaş gibi isimlerden etkilenmiştir.⁴

¹ Süleyman Seyfi Öğün, “Nurettin Topçu Üzerine Bazı Dikkatler”, *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 71.

² Emin Işık, “Nurettin Hoca ve Din Adamları”, *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 174.

³ Hamit Kurt, *Nurettin Topçu'nun Düşüncesinde Temel Felsefi ve Ahlâki Kavramlar*, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2014, 157.

⁴ Muhammet İrgat, *Nurettin Topçu ve İrade Davası*, 1. Baskı, Çıra Yayınları, İstanbul, 2017, 13.

1. Hayatı

Nurettin Topçu, İstanbul Süleymaniye’de 7 Kasım 1909’da dünyaya geldi. Erzurumlu bir ailenin çocuğudur. İlk nüfus kaydında ismi Osman Nuri olarak geçmektedir. Erzurum Ruslar tarafından saldırıya uğradığında Nurettin Topçu’nun dedesi olan Osman Efendi, orduda topçudur. Bundan dolayı ailesine Topçu-zâdeler lakabı verilmiştir. Babası Ahmed Efendi İstanbul’a ilk giden aile üyesidir. Babası Erzurum’da yaşadığı esnada canlı hayvan ve tahıl alım satımı ile uğraşmış, daha sonra İstanbul - Çemberlitaş’ta kasap çalıştırmıştır. Annesi Fatıma Hanım (Erzincan ilinin Kemaliye ilçesi) Eğinli’dir. Topçu’nun çocukluğu Süleymaniye’de daha sonra Birinci Dünya Harbi zamanında taşındıkları Çemberlitaş’ta geçmiştir. İlerleyen yıllarda Büyük Reşid Paşa Numune Mektebi’nden mezun olmuştur (1922). Türkçe öğretmeni Nâfiz Bey Mehmet Âkif’in bazı şiirlerini öğrencilerine ezberletiyordu. Nurettin Topçu da bu öğretmeninden ömür boyu devam edecek Mehmet Âkif hayranlığını elde etmiştir. Vefa İdâdîsi’nde (lise) orta öğrenimini devam ettirmiştir. Bu arada birinci sınıfta okurken babası vefat etmiştir. Öğrenim gördüğü İstanbul Erkek Lisesi’nde felsefeye merakı artmıştır. Bu okuldan 1928 yılında mezun olmuştur.⁵

Reşit Paşa Mektebi’nin sarıklı hocası Osman Efendi, bir gün babasına ‘Osman Nuri büyük adam olacak.’ deyince babası duygulanır. Bu sıralarda sakin, biraz içedönük bir karaktere sahiptir. Küçük bir sandıkta kitap ve gazete biriktirme merakı vardır.⁶

Felsefeye lise yıllarında merak saran Nurettin Topçu, ulûmu diniye hocası Şerafettin Yaltkaya’nın etkisiyle namaz kılmaya başlamıştır.⁷

Liseden mezun olunca Avrupa’da öğrenim görmek amacıyla girdiği sınavı kazanarak Fransa’ya gider. Fransızca’yı iyi öğrenmek için Aix Lisesi’ne kaydolar. Görüşlerini benimseyeceği ve uzun zaman mektuplaşacağı «aksiyon (*Hareket*)

⁵ İsmail Kara, “Topçu, Nurettin”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2012, 41: 248-249.

⁶ Ezel Erverdi, “Nurettin Topçu’nun Hayat Hikayesi”, *Nurettin Topçu’ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 11.

⁷ Öğün, “Nurettin Topçu Üzerine Bazı Dikkatler”, 47.

felsefesinin kurucusu» Maurice Blondel’le bu sıralar tanışır. Bir süre de Fransa’da Aix Fakültesi’ne devam eder. İki yıl sonra Strasburg Üniversitesi’nde eğitime başlar. Burada felsefe, ahlâk ve sanat tarihi dersleri öğrenimini tamamlar.⁸

1930-1933 yılları arasında aldığı sertifikalar lisans diplomasında rûhiyat ve bedîiyat, umûmî felsefe ve mantık, muasır sanat tarihi, içtimâiyât ve ahlâk, İlkçağ sanat ve arkeolojisi şeklinde belirtilmiştir. Kendisinden önce Paris’e gelen Ali Fuat Başgil, Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevdet Perin, Bedrettin Tuncel, Samet Ağaoğlu, Ömer Lutfi Barkan ve Besim Darkot’la burada tanışır. Bunlardan Remzi Oğuz ve Ziyaeddin Fahri ile Türkiye’ye döndükten sonra yakın münasebetleri ve dostlukları devam etmiştir. Yine burada Louis Massignon, Hıristiyanlığa geçip papaz olan Girit asıllı Türk Paul Molla, o yıllarda Paris’te bulunan A. Adnan Adıvar ve eşi Halide Edip’le tanışmıştır. Adıvar’dan sonra Massignon’a Türkçe dersleri vermiştir. M. Blondel üzerinden başlayan mistik eğilimleri Massignon etkisiyle İslâm tasavvufuna, özellikle vahdet-i vücûd felsefesine doğru gelişen Topçu; tezinde ve ahlâk felsefesinde izleri görülen Hallâc-ı Mansûr’un⁹, Yûnus Emre ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin eserlerini bu yıllarda okumaya başlamış olmalıdır. Hıristiyan mistisizmi ve ahlâkı konularında Blondel ve Paul Molla’dan faydalanmış olabilir.¹⁰

Strasburg’da *Conformisme et révolte* başlıklı ahlâk felsefesiyle ilgili tezini Sorbonne’a giderek savundu ve başarılı oldu (2 Temmuz 1934). Nurettin Topçu, Avrupa’ya öğrenime gidip ahlâk üzerinde çalışan ilk öğrenci ve Sorbonne’da felsefe doktorası veren ilk Türk’tür. Tezini bitirdikten sonra Fransa’da kalması yönündeki teklifleri kabul etmeyerek, 1934 yazında Türkiye’ye döndü ve Galatasaray Lisesi’nde felsefe öğretmeni olarak göreve başladı (29 Eylül 1934), sosyoloji dersi okuttu. 6 Mayıs 1936-31 Ekim 1937 tarihleri arasında askerliğini yaptı.¹¹

⁸ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 249.

⁹ Nurettin Topçu, *İsyan Ahlâkı*, trc. Mustafa Kök - Musa Doğan, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995, 195-209.

¹⁰ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 249.

¹¹ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 249.

Hüseyin Avni Ulaş, ailenin baba dostudur. Çemberlitaş'taki eve sık sık ziyaret ederdi. Topçu küçük yaştan beri bu kişinin etkisi altında kalmıştır. Yurda döndükten sonra bu kişinin kızıyla evlenir. Doğum günün akşamı İzmir Atatürk Lisesi'ne tayini çıkar. Galatasaray Lisesi müdürü Behçet Bey haziranda yapılan sınavdan geçmesi için altı kişilik bir öğrenci listesi verir. Nurettin Topçu buna karşılık, eğer talebeler başarılı iseler elbette geçerler, cevabını verir. Sonuçta öğrencilerin bir kısmı imtihandan kalır. Bunun üzerine Ankara tayinini İzmir'e çıkartır.¹²

Nurettin Topçu İzmir'de bulunduğu yıllarda *Hareket* dergisini yayımlamaya başlar (Şubat 1939). Dergi İstanbul'da basılır. Bu arada Topçu, eşinden ayrılır. *Hareket* dergisinde yayınlanan “çalgıcılar yine toplandı” makalesinden dolayı soruşturma açılır. Bunun üzerine Denizli'ye sürgün edilir. Denizli'de Said Nursi ile tanışır ve mahkemelerini takip eder. Daha sonra Haydarpaşa Lisesi'ne tayin edilir. Bir süre sonra Vefa Lisesine geçer.¹³

Nurettin Topçu, Bergson'la ilgili teziyle felsefe doçenti unvanını aldıysa da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kurullarınca kadroya tayin edilmedi. Yalnız bir süre Hilmi Ziya Ülken'in kürsüsünde ahlâk dersleri verdi. Ayrıca Robert College'da tarih (1946-1961), İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda psikoloji, felsefe, din psikolojisi ve dinler tarihi (1955-1960) öğretmenliği yaptı. 1960 ihtilâlinden sonra bu ek görevlerine son verildi. Son olarak İstanbul Lisesi'ne tayin oldu, 20 Kasım 1974'te yaş haddinden emekli oldu.¹⁴ Kısa süren bir hastalıktan sonra 10 Temmuz 1975'te vefat etti. Ertesi gün Fâtih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Topkapı Kozlu Kabristanı'nda defnedildi.¹⁵

Nurettin Topçu Fransa'dan döndükten sonra çocukluk arkadaşı Sırrı Tüzeer vasıtasıyla Nakşî Hasib Efendi (Yardımcı) ve Abdülaziz Efendi (Bekkine) ile tanışır ve Abdülaziz Efendi'ye intisap eder. Celâl Hoca'dan (Ökten) İslâmî ilimler, İslâm

¹² Erverdi, “Nurettin Topçu'nun Hayat Hikayesi”, 12.

¹³ Erverdi, “Nurettin Topçu'nun Hayat Hikayesi”, 12.

¹⁴ Erverdi, “Nurettin Topçu'nun Hayat Hikayesi”, 13.

¹⁵ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 249.

tarihi, kelâm ve felsefe yönünden faydalanmış, daha sonra İmam-Hatip Okulu'nun kuruluşu sırasında programların hazırlanmasında onunla beraber çalışmıştır.¹⁶

Nurettin Topçu fikrî ve siyasî faaliyetlerini Türk Kültür Ocağı ve Milliyetçiler Derneği'nde sürdürdü. Millî Türk Talebe Birliği, Aydınlar Ocağı ve Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın bazı faaliyetlerine katıldı, seminer ve konferanslar verdi; fetih-Fâtih, Mehmed Âkif ve Çanakkale anma toplantılarının yapılmasına öncülük etti. 1960 ihtilâlinin ardından Ali Fuat Başgil'le birlikte Adalet Partisi'nin kuruluş çalışmalarına katılmış ve 1961 seçimlerinde Konya'dan senatör adayı gösterilmiştir. Ancak cumhurbaşkanlığı seçimi esnasında Başgil'e yapılan muamele ve Süleyman Demirel'in parti başkanlığına getirilmesi sırasında takınılan tavırlar yüzünden bu çevreyle münasebetlerini kesmiştir.¹⁷

2. Eserleri

Topçu'nun doktora ve doçentlik tezleriyle felsefe grubu için hazırladığı ders kitapları dışındaki eserleri çoğu sağlığında olmak üzere makalelerinden derlenerek hazırlanmıştır. 1997-2005 yılları arasında kitaplarına girmemiş makaleleriyle doktorasının tercümesi, yayımlanmamış romanı ve bazı yazıları dâhil bütün eserleri; Ezel Erverdi-İsmail Kara tarafından tekrar yayıma hazırlanmış ve yirmi bir kitaplık bir külliyat halinde Dergâh Yayınları tarafından basılmıştır:

1. *Conformisme et Révolte-Esquisse d'une Psychologie de la Croyance* (Nurettin Ahmed adıyla, Paris 1934; tıpkıbasımı, Ankara, 1990.)
2. *Garbın İlim Zihniyeti ve Ahlâk Görüşü* (1955, 1970'ten sonra Kültür ve Medeniyet'in içinde.)
3. *Mehmet Âkif (1873-1936)-20. Ölüm Yıldönümü* (1957, Ali Nihad Tarlan'la birlikte; Nihad Sami Banarlı, Ferruh Bozbeyli, Uğur Kökden ve Peyami Safa'nın yazıları ile ilâveli 2. Baskı, 1961.)
4. *Türkiye'nin Maarif Davası* (1960, 1997): Eser, Topçu'nun mektep, muallim, ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversite, din eğitimi, ahlâk terbiyesi konularında çeşitli dergilerde yayınladığı makalelerin, yaptığı konferansların

¹⁶ Erverdi, "Nurettin Topçu'nun Hayat Hikayesi", 12.

¹⁷ Kara, "TOPÇU, Nurettin", 41: 249.

derlendiği bir kitaptır. Felsefe tezlerinden sonra en sistematik ve kategorik kitaplarından biridir. Topçu bu eserde, milletimizin üç asırdan beri geçirmekte olduğu buhranların sebebi ve kaynağı olarak gördüğü maarif, eğitim konusunu ele almaktadır. Eserde, ideal bir gençlik tipinin çizilmesi ile böyle bir gençliği yetiştirecek eğitim sistemimizin sahip olması gereken özelliklere yer vermiş, ilkokuldan üniversiteye kadar toplumumuzun milli ve dini karakterine uygun nesillerin yetiştirilmesi noktasında bir program çizmiştir.¹⁸

5. *Komünizm Karşısında Yeni Nizam* (1960, 1970'ten sonra *Ahlâk Nizamı*'nın içinde)

6. *Ahlâk Nizamı* (1961, 1997): Nurettin Topçu bu kitabında içinde bulunduğu toplum için gerekli olan ahlâk nizamını açıklar ve bu nizamın İslâm ahlâkına dayanan bir cemiyet düzeni olduğundan, bunun da ancak iman ve iktidarla kurulabileceğinden bahsetmektedir. Kitabında ahlâk nizamı önünde engel olarak gördüğü komünizme geniş yer vermekte ve onu dinle karşılaştırmakta, dinden güç alan bir sosyalizmin komünizmi yenebilecek tek unsur olduğunu düşünmektedir.

7. *Yarınki Türkiye* (1961, 1997): Bu eserde Nurettin Topçu'nun Hareket felsefesinden yola çıkarak İslâm düşüncesi, kültürü ve medeniyetini konu edinen denemeleri bir araya getirilmiştir. Topçu bu denemelerinde yarınki Türkiye'yi kurmayı amaçlar.

Nurettin Topçu'ya göre, Anadolu'nun kurtuluş savaşı, ruh cephesinde henüz yapılmamıştır. Bunu yapmak için felsefeye ihtiyacımız vardır. Eğer felsefî görüşümüz olmasa Büyük Kitabı hakkıyla anlayamayız. Zaten bugün kültürümüzün köklerini oluşturan İslâm dünyasında kendi felsefemizin olmayışı, İslâm âleminin yerlerde sürünen perişan halini netice vermiştir. Aklımızın âlemi bütün halinde kavrayışı demek olan felsefe, ahlâkımızın da sanatkârıdır. Âlemi bütün halinde görüş ve anlayış sayesinde ahlâkımızın rotasını çizebiliyoruz. Eğer dünyanın bütün halinde görünüşüne, yani felsefî görüşe sahip değilsek, yabancı ve hurda haline gelmiş örfleri, hiç tenkit etmeden yani aklın potasından geçirilmeden ahlâk diye benimseriz. Felsefesi olmayan cemiyet, ahlâk nizamına ulaşamaz. Eski Yunan'da madde

¹⁸ Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, ed. Ezel Erverdi - İsmail Kara, 26. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.

dünyasının tanınmasından yani fizikten ahlâka yükselen felsefe, Yunan medeniyetinin kurucusu olmuştur. Bugün bizim de medeniyet semalarında yükseklerle tırmanabilmemiz, maddenin bilgisinin üstünde bir ahlâk ideali, bir ahlâk felsefemizi yaratmamızla mümkün olacaktır.¹⁹

8. *Büyük Fetih* (1962, 1998): Nurettin Topçu, bu kitabında fethi üçe ayırmaktadır. Bunlar, Cengiz'in fethi gibi yükselmeyi gaye edinen ve hırsıyla yapılan fetihler; Mevlana'nın fethi gibi aşk ile yapılan, Allah'a yükselmek için vasıtaya ihtiyaç duyulmayan fetihler; Fatih'in fethi gibi Hakk'a götürücü vasıtaları arayan fetihlerdir. Topçu, Fatih'in fethini, "İnsanla Allah'ın terkibi olan hareket" olarak tanımlamakta ve düşünmektedir.

Din ve ahlâk mürşidi olarak gördüğü Fatih'in şahsiyetini ise üç boyutta incelemekte, onu devlet adamı, ilim adamı ve kalp adamı olarak tanımlamaktadır. Yine onun iyi bir devlet adamı oluşunu, sahip olduğu ilme bağlamakta ve bunu "Âlim hükümdar oldu" diyerek ifade etmektedir.²⁰

9. *Var Olmak* (1965, 1997): Eser, Nurettin Topçu'nun farklı dergilerde yayınlanan makalelerinin Ezel Erverdi ve İsmail Kara tarafından derlenmesi sonucunda oluşmuştur. Topçu, bu kitabında bir insanın varlığından söz edebilmenin, o insanın var olma nedenini kavraması ve düşünerek harekete geçmesi ile mümkün olabileceğini belirtmektedir. Topçu bu düşüncesini, kitabındaki şu cümlesiyle ifade eder: "Eğer ben var olmak istediğim değilsem, istediğim, sözle değil, arzu ve tasavvurlarla da değil, fakat bütün kalbimle, bütün kuvvetlerimle, Hareketlerimle istediğim değilsem, ben var değilim. Var olmak, istemek ve sevmektir."²¹ Eser ilk olarak 1965 yılında Yağmur Yayınları tarafından basılmıştır.

10. *Varoluş Felsefesi-Egzistansiyalizm* (P. Foulquié'den derleme, 1967, son düzenlemede Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi'nin içinde): Eser, Nurettin Topçu'ya ait çeşitli makalelerden oluşmakla birlikte, birinci bölümde verilmiş olan

¹⁹ Nurettin Topçu, *Yarımkı Türkiye*, ed. Ezel Erverdi - İsmail Kara, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, 57-58.

²⁰ Nurettin Topçu, *Büyük Fetih*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

²¹ Nurettin Topçu, *Var Olmak*, 4. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, 16.

“Varoluş Felsefesi” Paul Foulquie'den, ikinci bölümde bulunan “Hareket Felsefesi” ise Maurice Blondel'den serbest tercüme uyarlamadır.²²

11. *Bergson* : Nurettin Topçu'nun İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde *Sezgiciliğin Değeri* ismiyle hazırlamış olduğu doçentlik tezinin basılmış halidir. Eser ilk olarak 1968 yılında Hareket Yayınları tarafından (İstanbul, 116 s.); 1998, 2002 ve 2006 yıllarında Dergâh Yayınları tarafından basılmıştır. (İstanbul, 136 s.)

Eser, Fransız düşünür Henry Bergson'un (1859-1940) temel fikirlerini, özellikle sezgiciliğini ve Bergson'a yöneltilen eleştirileri ele alır. Nurettin Topçu'yu etkileyen önemli düşünürlerden biri olan Henry Bergson, hem olgucu ve izafiyetçi akımlara karşı çıkışıyla, hem de din ve ahlâka ilişkin görüşleriyle önemli tartışmalara yol açmıştır. Bergsonculuk, özellikle Osmanlı'nın yıkılış sürecinde, muhafazakâr aydınların bağlandığı bir reçetedir.²³

12. *İradenin Davası* (1968, son düzenlemede *Devlet ve Demokrasi* ile birlikte, 1998): Eser, Nurettin Topçu'nun irade hakkında farklı zamanlarda çeşitli dergilerde yazmış olduğu makalelerin derlenmesinden oluşur. Nurettin Topçu'ya göre zamanımızın meselesi ne teknik ne atom ne de siyaset meselesidir. Zamanımızın meselesi, irade meselesidir. Nurettin Topçu bu eserinde, irade bağlamında dinin yanlış anlaşıldığını savunur. O, din hayatını, mukaddes kitapların zekâyâ hitap eden emir ve yasakların, kilisenin ve İslâm'da şeriatın asırlardan beri ortaya koyduğu kaidelerin bütünü aynen kabul etmek olarak anlayanların, yalnız bunlara bağlanmakla vazifelerinin tamam olduğunu zannedenlerin yanlış olduğunu özellikle belirtir. Aslında din, hem zekâ hem duygu âleminin üstünde bir irade meselesidir ki Topçu'nun ifadesiyle: “*Bizim irademiz Allah'ın iradesine bağlayıcı bir harekettir. Bu iradenin şuurlu ve sürurlu adımlarında hem zekânın hem de duyguların hissesi vardır. Dinde, Allah'a teslim oluş, her türlü iradede vazgeçip*

²² Nurettin Topçu, *Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi*, ed. Ezel Erverdi - İsmail Kara, 6. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.

²³ A. Baran Dural, *Başkaldırı ve Uyum Türk Muhafazakârlığı ve Nurettin Topçu*, Kriter Yayınları, İstanbul, 2010, 169.

deruni bir baş dönmesine kendini bırakmak değildir, fani iradelerin yerine Allah'ın iradesini istemek demektir."²⁴

Topçu, "ahlakta irade"yi ise "isyan ahlâkı" kavramı ile ifade eder. Ona göre bu irade, mevcut nizam içindeki bütün imkânları kullanıp her zaman menfaat ve ihtiraslarının tatminine doğru koşan insanlığa karşı gelerek, yani isyan ederek yeni ve daima daha üstün nizamlar yarata yarata ilerlemektir.²⁵

13. *İslâm ve İnsan* (1969, son düzenlemede *Mevlâna ve Tasavvuf*'la birlikte, 1998): Nurettin Topçu bu eserde, İslâm'ın temeli ve Kur'ân'ın özü olan ahlâkın kaybedilmesi sonucu İslâm ülkelerinin birlik ve beraberlikten ayrıldıklarını ve Müslümanların İslâm'ın gerçek ruhundan uzaklaştıklarını savunur. Topçu'ya göre bazılarının yaptığı gibi, ahlâkı dinden veya dini ahlâktan ayırmak, insanın iç dünyasını yine kendisinden ayırmak demektir. Zira ahlâk, esasında dinî olgunluktan ayrı bir şey değildir. Ahlâk, hayvanî hayattan insanî hayata geçiştir. Bunun yanı sıra, her ikisi de içte derinleşme yoluyla sonsuzluğa yönelme ve bunda ruhun selametini arama idealidir.²⁶

Nurettin Topçu'ya göre tasavvuf, dinde dogmatizmi reddeden felsefi bir duruştur. Hatta tasavvuf, felsefî düşüncenin ta kendisidir. Düşünüre göre İslâm dinini, kabuğundan sıyırıp özüne kavuşturan güç bizzat tasavvuftur.²⁷

14. *Devlet ve Demokrasi* (1969, 1998): "*İradenin Davası*" ile beraber basılmıştır.²⁸ Nurettin Topçu'nun devlet ve demokrasi anlayışı ayrıntılı bir şekilde bu çalışmada ele alınmıştır.

15. *Kültür ve Medeniyet* (1970, 1998): Nurettin Topçu'nun çeşitli dergilerde yayınlanan, Türk kültür ve medeniyeti ile ilgili makalelerinin ve konferanslarının derlendiği bir eserdir. Kitap; modern Batı medeniyetinin ve makine

²⁴ Nurettin Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, 64.

²⁵ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 70.

²⁶ Nurettin Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 6. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, 86.

²⁷ Dural, Başkaldırı ve Uyum Türk Muhafazakârlığı ve Nurettin Topçu, 196.

²⁸ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*.

teknîğinin Türk kültür ve medeniyeti üzerindeki olumsuz etkisi ve bu etkiden kurtulma yollarını konu edinir. Nurettin Topçu bu eserinde, kültürü bir milletin bütün fertlerinin sahip olduğu, tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleri olarak tanımlar ve bu değer hükümlerinin ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatıldığını ve her milletin bunların her birine kendi irade ve karakterini verdiğini belirtir. Din ve ahlâkın kültürle olan ilişkisini ise şu cümleleriyle ifade eder: “*Din milli kültürün önemli bir kısmıdır. Milletin malı olmasa bile, milletin kuruluşunun esaslı kaynağı olmuştur. Büyük dinler, milletlerin kuruluşundan önce var olarak, bu kuruluşu hazırladılar. Milletlere, ruhun temel yapısında bulunan ahlâk ve inanışları, ideallerin kaynağını verdiler.*”²⁹

16. *Mehmed Âkif* (1970, 1998): Nurettin Topçu'nun Mehmet Akif Ersoy hakkında yapmış olduğu konuşmaların ve değişik dergilerde yayımlanan yazılarının derlendiği bir kitaptır. Nurettin Topçu, bu kitabında Mehmet Akif'i muvazeneli ahlâka sahip milliyetçi olarak tanımlamakta ve kitabında bunu şu cümleleriyle ifade etmektedir: “*Değer yaratıcısı olan insanların bir kısmı zekâsıyla, bir kısmı kalbi ve hisleriyle, bir kısmı da iradesiyle başka insanlara ve cemiyete üstündür, yaratıcıdır, sahiptir veya velidir. Bu üstün insanlar arasında ise bazıları her bakımdan, hem zekâ, duygu ve hem de irade kuvvetleriyle cemiyetin insanlarına üstün durumdadırlar. Böylelerine muvazeneli karakter sahipleri denir. Muvazeneli karakter sahipleri sağlam ruhlu insanlardır.*”³⁰ Nurettin Topçu'ya göre Akif de bu ahlâka sahip az sayıda insanların başında yer almaktadır. Topçu'ya göre, Akif'in bu karaktere sahip olmasının sebebi, İslâm ahlâkı ve İslâm dinine olan bağlılığıdır. Akif'in amacı Türklüğün mayası, ruh ve ahlâkımızın temeli olan İslâm'ı canlandırmak ve onunla milletimizi yükseltmektir.³¹

17. *Mevlâna ve Tasavvuf* (1974): “*İslâm ve İnsan*”la birlikte basılmıştır.³²

18. *Milliyetçiliğimizin Esasları* (1978)

19. *İsyân Ahlâkı* (Doktora Tezi, *Conformisme et Révolte*'un tercümesi, çev. Mustafa Kök-Musa Doğan, 1995, sonradan bulunan Nurettin Topçu'nun kendi

²⁹ Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, ed. Ezel Erverdi - İsmail Kara, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, 17-18.

³⁰ Nurettin Topçu, *Mehmet Akif*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

³¹ Mehmet Sılay, “İsyân Kitabı Safahat”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 109, 2006, 470-471.

³² Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*.

tercümesiyle karşılaştırılarak 2. baskı, 1998): Eser, ahlâk felsefesi üzerine yazılmış bir felsefi denemedir. Zengin bir içeriğe sahip olan bu çalışma, hedef olarak "yeni bir ahlâk felsefesi" kurma iddiası taşımaktadır. Bu ahlâkın adı, "isyan ahlâkı"dır. Burada genel olarak ahlâk sistemlerine köklü ve tutarlı eleştiriler getirmekle kalmamakta, kendi ahlâk felsefesini de temellendirmektedir.³³ Ayrıca, bu eser sadece bir ahlâk felsefesi çalışması olmayıp aynı zamanda ahlâk eksenini etrafında yapılmış bir din, toplum ve estetik felsefesidir.

20. *Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi* (1999)

21. *Millet Mistikleri (Portreler, 2001; ilâveli 2. Baskı, 2009)*: Nurettin Topçu'nun yakından tanıdığı ve ahlâkına, kahramanlığına, ilim ve millet aşkına, mücadelesine yüksek değer atfettiği insanların vefatları ardından yazılmış, onların fikrî ve ahlâkî miraslarına kuvvetle vurguda bulunan duygulu ve edebî yazılardır. Kitap Ezel Erverdi ve İsmail Kara tarafından ilgili şahıslar hakkında başta *Hareket* dergisi olmak üzere çeşitli dergilerde yayınlanan yazılarının kronolojik olarak derlemesinden oluşmaktadır.

22. *Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aramızda* (2004) : Bu eser Nurettin Topçu'nun bugüne kadar yayımlanan eserleri arasında olmayan yazıların bir kısmını içerir. İki kısımdan oluşur: Birinci kısım Ocak 1948-1949 tarihleri arasında *Hareket* dergisinde, aynı başlıkla yayınlanan on iki tane İmzasız mektuptan oluşmaktadır. Mektuplar, üç yıl önce İstanbul'a gelmiş bir Amerikalının yine İstanbul'dan bir arkadaşına, Cim'e yazdığı metinlerdir ve İstanbul'daki sosyal hayatı, insanlar arasındaki ilişkileri, sokakları, dini hayatı eleştirel bir bakış açısıyla anlatmaktadır. İkinci bölüm "Düşünen Adam Aramızda" başlığıyla Eylül-Ekim 1964 tarihlerinde *Düşünen Adam* dergisinde imzasız olarak yayınlanan dört yazıdan oluşur. Topçu bu kitabında, İstanbul'un geleceği konusunda ümitsizdir ve ümidini, geçmişten gelen birikimi hisseden insanların ortaya çıkmasına bağlar.³⁴

Ders Kitapları: *Sosyoloji* (1948, 2001), *Psikoloji* (1949, 2003), *Felsefe* (1952, 2002), *Mantık* (1952, 2001), *Ahlâk* (Orta 3, Emin Işık'la birlikte, 1975), *Ahlâk*

³³ Mustafa Kök, *Nurettin Topçu'da Din Felsefesi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995, 15-18.

³⁴ Nurettin Topçu - Ezel Erverdi, *Amerikan Mektupları: Düşünen Adam Aramızda*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, 5.

(Lise 1 ve Lise 2, 1976; ikisi bir arada, 2005), *Din Psikolojisi Bahisleri* (haz. A. V. İmamoğlu, Erzurum 1995, İslâm mecmuasında yayımlanan din psikolojisiyle ilgili makalelerin toplu neşri; bu makaleler son neşirde *İslâm ve İnsan-Mevlâna ve Tasavvuf* kitabına ek olarak alınmıştır).

Edebî Eserleri: *Taşralı* (hikâyeler, 1959, 1998), *Reha* (roman, 1999).

Broşürler: *İnkılap-İrtica* (1951), *Çanakkale* (1952), *Din ile Kinin Mücadelesi* (Malatya hadisesi üzerine, 1952), *Son Hadiseler ve Biz* (Milliyetçiler Derneği aleyhine yürütülen kampanyalar üzerine, 1953), *Şehit* (1959). Broşürler son neşirde ilgili kitaplara girmiştir.

Nurettin Topçu'nun makale ve yazılarının yayımlandığı belli başlı **dergiler** (makale adedi yoğunluk sırasına göre): *Hareket*, *Komünizme Karşı Mücadele*, *Düşünen Adam*, *Türk Yurdu*, *Şule*, *Bizim Türkiye*, *Büyük Doğu*, *Sebülürreşâd*.

Nurettin Topçu'nun makale ve yazılarının yayımlandığı belli başlı **gazeteler:** *Akşam*, *Yeni İstanbul*, *Yeni İstiklâl*, *Son Havadis*, *Hürsöz* (Erzurum).

Topçu, *Hareket* dergisindeki bazı yazılarında “Nizam Ahmet” ve “Osman Asyalı” takma adlarını kullanmış, ayrıca dergi adına “*Hareket*” imzalı birçok başyazı yazmış, herhangi bir isim belirtilmeyen tercüme ve mektuplar yayımlamıştır.³⁵

Nurettin Topçu'nun fikirlerinin şekillenmesinde önemli yer tutan dönem ve bu dönem sosyal ve siyasi olaylarına ve ortamlarına bakacak olursak:

1909 yılında doğan Nurettin Topçu 1928 yılında liseden mezun olmuştu demiştik. Avrupa'ya eğitime gitmeden önce yaşadığı topraklarda Osmanlıyı, onun yıkılışını, kurtuluş savaşını ve yeni bir devletin kuruluşunu görmüştür. Cumhuriyetin devrimlerini lisede öğrenciyken yaşamıştır.

³⁵ Erverdi, “Nurettin Topçu'nun Hayat Hikayesi”, 13-14; Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 252-253.

Türkiye’de yirmi yıldan fazla tek parti iktidarı devam etmiştir. Bu dönemin belirleyici düşüncesi “kemalizm” olmuştur.³⁶

Topçu’nun talebesi Ayhan Yücel, Nurettin Topçu’yu anlamak için çocukluk günlerine gitmek gerekir diyor ve bir çocukluk hatırasını aktarıyor: “*Altı yaşında Valide Sultan Mektebi'nin ana kısmına yazıldığını burayı bitirdikten sonra Reşit Paşa Numune Mektebine verilmiş olduğunu görürüz. İşte buradaki bir arkadaşı Sırrı Tüzeer onu şöyle anlatıyordu:*

“Nurettin Topçu'yu Reşit Paşa Numune Mektebi'nde tanıdım. Üçüncü sınıftaydık. Aynı sırada otururduk. Altıncı sınıfa kadar beraber okuduk. Biz kitap açmazdık. Onun elinden kitap düşmezdi. Mektebi birincilikle bitirdi. Çocukluğundan itibaren az gülen ciddi tavırlı biri idi. O yıllarda mektep civarında Fransızların tenis oynadıkları bir bahçe vardı. Nurettin bu bahçede oynayanlara bakar, ziyadesi ile üzülürdü. Memleketin hali ona ömrü boyunca acı çektirdi... İşte ben de rahmetli hocam Nurettin Topçu'yu tanıdığım 1951 yılından vefatına kadar diyebilirim ki her karşılaşmamda onun memleketin haline ve birçok meseleye bakışında aynı düşünceli halini görürdüm. Şimdi soruyorum: Nurettin Topçu o yıllarda Fransızların tenis oynadıkları o bahçeye neden bakar bakar da düşünür ve üzülürdü: Anadolu çocuğunun hali aklına gelirdi de ondan...”³⁷

Cumhuriyetin ilk yıllarında dînî eserler basılmadığı, din adamları yetiştirilmediği için yeni nesil din ve ahlâk bakımından ciddi bir boşluk içine düşmüştür. Topçu, bu durumu Batı kültürünü benimseyen, kendi kültüründen ve ahlâkından uzaklaştırılan bir gençlik oluşturulmaya çalışılıyor, şeklide tavsif eder. Ona göre temel meselesi insan olan bir toplumun ahlâkı iskalaması, ahlâktan kaçması, hatta ahlâk karşıtı tutum sergilemesi düşünülemez.³⁸

³⁶ Yusuf Tekin - M. Çağatay Okutan, *Türk Siyasal Hayatı: Osmanlı'dan Çok Partili Siyasal Hayata Geçişe Kadar*, Orion Kitabevi, Ankara, 2010.

³⁷ Ayhan Yücel, “Nurettin Topçu’yu Anlamak ve Anlatmak”, *Nurettin Topçu’ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 18.

³⁸ Muhsin Mete, “Ahlâk ve İdeal Adamı”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 109, 2006, 371.

O, Osmanlı'nın yıkılış yıllarında ve Cumhuriyet'in ilk dönemini görmüş olmasından "bunalım" diye ifade edilebilecek bir dönemin içinden geçen bir düşünürdür. Dönemin fikir önderi Mehmet Akif'in medeniyet tasavvurunu kavramış olan Topçu, Türkiye'deki eğitimini tamamladıktan sonra Fransa'da Batı düşüncesini kaynağından öğrenmiş ve Batılılaşma yolundaki Türkiye'nin tek taraflı Batı algısının ne denli yanlış olduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca, ailesi ve sahip olduğu sosyo-kültürel çevrenin etkisiyle de geleneksel değerleri tanımıştır.³⁹

Yaşadığı dönem itibarıyla Batılılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan Batıcılar, bunun karşısında İslâmî değerleri ve geleneği muhafaza etmeye çalışan İslâmcılar, Fransız İhtilali neticesinde dünyaya yayılan milliyetçilik akımına paralel olarak ortaya çıkan Türkçüler, Türkçülüğe alternatif olarak ortaya çıkan Anadolucular gibi pek çok akım mevcuttu. Çok çalkantılı ve pek çok fikir akımının olduğu bir dönemde bu ideolojik ve siyasi gurupların hiçbirinin yanında yer almamıştır. O, bu hengâmenin üstündedir.⁴⁰

Nurettin Topçu, Batılılaşma Hareketine şiddetle karşı çıkmıştır. Bunun yanında bütün iyi ve kötü yönleriyle Batı'yı tanımamızı da istemiştir. Topçu'nun Batıyı anlamaktan kastı ona teslim olmak değildir. Çünkü tanımakla teslim olmak farklı şeylerdir. Ona göre tanıyan insanda zenginleşme, kör bir teslimiyette ise bunun aksine fakirleşme vardır. Topçu'ya göre Batıyı bize anlatanlar onların bize üstün taraflarını imrenme ile dile getirmişlerdir. Fakat bununla beraber sefaletleri bizimkilere kıyasla daha ağırdır. Nurettin Topçu, "Batının yaraları bizimkilerden daha derindir." diyerek bu durumu ifade etmektedir. Muzaffer Civelek, Topçu'nun Batı problemini nasıl anlamamız gerektiğine konusundaki fikirlerini şöyle ifade etmektedir:

"Topçu, Batı probleminin bir mahalle kavgası hissiyatının dışında şahsiyetimizin temel unsurlarına sınıksız bağlılıkla kendimizin ve onların

³⁹ İrğat, *Nurettin Topçu ve İrade Davası*, 41.

⁴⁰ Necmeddin Tozlu, "Nurettin Topçu'nun Fikir Hayatımızdaki Yeri", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 109 2006, 54.

duygusundan ilham alan ahlâkî bir disiplinle karşılanabilecek ve gerçek yerine oturabilecek bir problem olarak anlaşılması gerektiğini göstermiştir."⁴¹

Yirminci yüzyılda Batı'da ortaya çıkan Hristiyanlık karşıtı görüşler, İslâm coğrafyasında İslâm karşıtı görüşlere dönüşmüştür. İslâm toplumunda da dinin gelişmeye mâni olduğunu düşünenler olmuştur. 1920'li yıllardan sonra tasavvuf dünyasının kapıları kapanmış, bu dünyaya ait zenginlikler yok sayılmıştır.⁴²

Farklı aralıklarla 1939 yılından sonra çeşitli aralıklarla neşrettiği *Hareket* dergisi ile farklı bir dünya fikrî mücadelesini şuurla devam ettirdi. *Hareket* dergilerindeki 1939-1942 çalışmalarıyla ruhçu ve mistik anlayışın felsefi temellerini inceledi. Teknik ve makina uygarlığına duyulan şuarsuz eğilimin asrın insanını boğduğunu, bundan dolayı kendi benliğinden uzaklaşan insanın kurtuluşunun ancak öz benliğine kavuşmasıyla mümkün olabileceğini ifade etti. İnsan ruhunu demir pençeleriyle felce uğratan materyalizm, pozitivism, sosyolojizm, pragmatizm akımlarına karşı çıkarken; akılcılığın bile ancak kalbîlikle değer kazanacağını vurguladı. Kalb ahlâkî ve irade felsefesini ortaya koymaya yöneldi. Hüseyin Avni Ulaş ve Fransa'da tanıştığı Remzi Oğuz Arık'ın tesiriyle benimsediği Anadoluculuğun âdetâ ruhî, içtimaî programını çizdi. *Hareket* dergilerinde 1947-1949 yıllarında bu anlamda düşüncelerinin İslâmî temellerine işaret etti. Türk milliyetçiliğinin İslâm dâvasından ayrı düşünülmemeyeceğini, milletle dinin iç içe geçmiş kavramlar olduğunu ifade etti. Ancak. İslâmiyet'in hâmisi ve savunucusu sanılan ve öyle görünen menfaatperestlerle ve sahtekârlarla mücadeleye de devam etti.⁴³

"Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarından itibaren savunmaya başladığı İslâm sosyalizmi (Anadolu sosyalizmi, milliyetçi sosyalizm) düşüncesi bir ekonomik sistem tercihi olmaktan çok bir hak ve ahlâk meselesidir. Bu duruş Topçu'nun dilinde kul hakkının yoğun biçimde ifadesidir. Burada Türkiye'nin ve sağ kanadın

⁴¹ Muzaffer Civelek, "Ahlâk Dersi", *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 155.

⁴² Mustafa Kara, "Farklı Bir Münzevi Sıra Dışı Bir Muallim: Nurettin Topçu", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 109, 2006, 150.

⁴³ Erverdi, "Nurettin Topçu'nun Hayat Hikayesi", 13.

dış politik tercihlerinde Amerika Birleşik Devletleri'ne yakınlaşması ve liberal ekonomiye doğru gitmesine yönelik ciddi bir muhalefet ve tenkit söz konusudur.”⁴⁴

Nurettin Topçu, asrımızın yetiştirdiği Cumhuriyet dönemi Türk düşünce dünyasında, kendine özgü felsefesi ve yarınki Türkiye'nin inşasıyla ilgili ütopyasıyla öne çıkan muhalif önemli bir ilim ve fikir adamıdır. O; siyasi, ilmî, fikrî ve sosyal yönden çok ciddî değişikliklerin meydana geldiği bir dönemde yaşamıştır. Topçu'nun fikirlerinde özellikle ortaya koyduğu dünya algısının temellenmesinde Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişin dinamiklerini tüm zaafı ve arayışlarıyla birlikte bulmak mümkündür.⁴⁵

Nurettin Topçu'ya bir bütün olarak bakıldığında fikirlerinin sistematik bir bütünlüğünün olduğu görülecektir. O, fikirlerinin bir sosyal sistem olarak toplumda uygulanması gerektiğini savunmaktadır. O'nun fikirlerinde toplum felsefesi büyük önem taşımaktadır. O, kendi toplum felsefesini ortaya koyarken yabancı toplum felsefesinin ürünü olarak Batılılaşmanın Türkiye'deki etkilerini eleştirmektedir. Batılılaşmayı “mânevî kapitülasyonlar” olarak değerlendirmekte, bunun Türk milletinin çocuklarını kendi öz kültüründen uzaklaştırdığını, aşağılık duygusuna sevk ettiğini, ahlâktan ayırdığını, taklitçiliğe sürüklediğini, istismarcı yaptığını, kolay başarıları mânevî değerlere önceler duruma soktuğunu ve onları iradesi çürümüş, mesuliyet bilinci tahrip edilmiş, kişilikleri vurguna uğramış kimseler haline getirdiğini düşünmektedir. O buna karşılık felsefenin gerekliliği savunmakla beraber millî felsefenin esaslarını da ortaya koymaktadır.⁴⁶

Özet olarak ifade etmek gerekirse Nurettin Topçu, toplumsal alanda Türkiye'nin geçirdiği çok önemli olan değişimleri (1920'den 1970'lere uzanan süreçler içinde) tek parti dönemini, İkinci dünya savaşı koşullarını, çok partili hayatı, DP iktidarını, 27 Mayıs'ı, 12 Mart'ı, 70'li yılların siyasi kaosunu ve iç savaşın eşiğine geldiği günleri izleyebilmiştir. Bu dönemler itibari ile toplumsal

⁴⁴ Kara, “Topçu, Nurettin”, 41: 252.

⁴⁵ Kurt, *Nurettin Topçu'nun Düşüncesinde Temel Felsefi ve Ahlâki Kavramlar*, 156.

⁴⁶ Muhammed Sarıtaş, “Nurettin Topçu'nun Fikir Dünyası”, *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 89.

yaşama geleneksellik ve bu gelenekselliğin membaı olan kırsal yaşamın çözümlüşünü, nüfusun hızlı bir biçimde kentlere aktığını, yerleşik değerlerin ve statülerin değiştüğünü görmüştür. O'nun fikirleri bütün bu olayların ekseninde biçimlenir ve onu başlangıçtan sona kadar karamsar bir dünya fikrinin insanı yapar. Taşıdığı ahlâk idealleri ve prensipleri ile yaşanan somut yaşam arasında bitmeyen bir savaş vardır. O'nu, ahlâka, felsefeye ve mistisizme sevk eden de ideal ile gerçeklik arasındaki kavgadır. Felsefi düşünce Topçu'ya eleştirelliği, mistik düşünce ise çözümleri sunmaktadır.⁴⁷

⁴⁷ Süleyman Seyfi Öğün, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 58.

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'NUN DİN ANLAYIŞI

Nurettin Topçu: “*Din Allah’ın emri, devlet onun hareketidir.*”⁴⁸ der ve dini şöyle tanımlar: “*Din, mecburî inançlardır. Bu mecburîlik vicdana bağlanır ve böylelikle ferdi mesul kılar. İşte, bu mesuliyet, insanı sonsuzluğa doğru götüren iradenin kaynağıdır. Bu mesuliyetin adına "Allah korkusu" derler. O her görünüşünde, vicdanı sonsuzluğun huzuruna çıkararak kuvvettir; ondan korkan başka hiçbir şeyden korkmaz, hiçbir fâniliğin huzurunda eğilmez. O, irademize hayat veren kuvvettir.*”⁴⁹ Mecburiyetin neler olduğunu ifade ettikten sonra bu mecburiyeti: “*Görülüyor ki, dinde mecburîlik, esasında dışımızdan birtakım vaatler veya tehditlerle vücut kazanmıyor. Bilâkis iç hayatımızda yapılan tecrübelerin mahsulüdür. Tecrübeyi yapan bizdeki sonsuzluk iradesidir ve ancak bu iradenin tecrübeleri neticesinde mecburîlik vicdanî değer kazanmaktadır.*”⁵⁰ şeklinde açıklamıştır. “*Dinin gayesi insanı gerçek saadete kavuşturaktır.*”⁵¹ demiştir.

Nurettin Topçu’ya göre her dinin temelinde ilâhî iradeye katılma ve ona teslim olma vardır. Bunda esas gaye ruhun yükseltilmesidir. Bütün dinler insanın ahlâkını yükseltme gayesindedir.⁵²

Topçu; dini, bilgi kaynağı kabul edip pozitif ilimlerle onu yarıştıranları şöyle eleştirmektedir. “*Gerçekte Kur’ân’ın kâinat ve hayat anlatışı, bu dar kafaların metotsuz izahlarıyla iptidâî görüşlerini çok aştığı gibi, dinin hikmet ve gayesi de bu görüşleri insana sunmak değildi. Bu görüşler, ancak gaye olan namütenahiye doğru giden insanın yolunu aydınlatıcı ışıklardır. Gaye ferd olan insanlığımızın namütenahi ve mutlak kudrete iştirakidir. Yani din bilgi kaynağı değil, kuvvet kaynağıdır. Dindar adam, başkalarından daha çok şeyler bilen değil, daha çok kuvvetli olan insandır. Bu kuvvet, imanın kaynağından alınır. İbadet yani kulluk, iman sahibinin halidir. Hattâ onun olgunlaşmasında, her hali ibadet olur. Dinî*

⁴⁸ Topçu, *Büyük Fetih*, 51.

⁴⁹ Nurettin Topçu, *Ahlâk Nizamı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, 82.

⁵⁰ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 83.

⁵¹ Nurettin Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 6. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, 62.

⁵² Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 45.

hayatın tarikatlarla ve şeriatla bağlanmak suretiyle ulaşılan gayesi, bizimkini geçen ve bizim kuvvetimizle aslâ ölçülemez olan bir kuvvete iştirak (participation)dur, onunla ruhumuzun sonsuz kuvvet kazanma iştiağıdır; onunla benliğimizin bütünleşmesidir, hayal olan varlığımızdan geçip gerçek olan varlığa bağlanma aşkıdır, mutlak ihtiyacımızdır. Kendisine bağlandığımız bu varlık Allah'tır. Tarikatlarda rabitanın manası işte bu sonsuz varlıkla huzur haline bizi ulaştırmaktır.”⁵³

Ona göre dinin dairesi şu dört esası içerir:

- 1) Nefsinden sıyrılmak
- 2) Sonsuzluğa yönelmek
- 3) Kendi kendisinin hüznünden ayrılmayan aşk
- 4) Hakikatlerin şaşırılmaz kılavuzu olarak samimilik.

İslâm dini, bu temellerin üstünde kurulan ilâhî âbide olduğu halde, bugün "müslüman" adını alanların ve özellikle kendilerine din adamı denilenlerin bu esaslardan uzaklaştıklarını düşünmektedir.

Topçu aşkı yitirmiş kaidelere savaş açmış gibidir. Aşk olmadan kaidelere bağlılığı taassup olarak görmektedir. Aşkın devamında samimiyeti dindarlığın ayrılmaz bir parçası olarak görür ve açıklar: *“Samimilik, dindarlıktan hiçbir zaman ayrılmaz. İnsan, samimiliği kaybettiği anda Allah'tan uzaktadır. Samimilik, kendi ruhunun derindeki yaşayışını hareketleriyle ve bütün iradesiyle takip etmek, başka deyimle kalbinin yolunda yürümek demektir. Kalbin emirlerine uymasını bilmektir. Sahtekâr aklın ve menfaatların galebesi onu ortadan kaldırır.”⁵⁴*

Topçu'ya göre ruh kuvvetini artıran kaynak din ve dinin ibadetleridir. Bu durumu şöyle açıklar: *“Dinlerde birtakım düzenli hareketler halinde yapılan ibadete gelince, bunların gayesi de yine ruh kuvvetini artırmaktır. Bu gayeden*

⁵³ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 87-88.

⁵⁴ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 46-47.

ayrılınca mânasız hareketler halinde kalırlar ve kendilerini yapan insanı otomatlaştırırlar. Hem de şuarsuz ve gayesiz kalan bu hareketleriyle değerlendirildiğini ve Allah'a yarandığını sanan insanı riya halkasıyla çevrilmiş bir benlik gururunun karanlığına gömerler. Birtakım beden hareketleri halinde yapılan ibadetlerin ruhu kuvvetlendirmesi, bedenin ruh üzerine etkisinin eseri olmaktadır. Ruha yapılan bu etki, telkin yoluyla duygularımızı kuvvetlendirmeli, oradan da irademize yükselmelidir. Dinî yaşayışı, yalnız ibadetlerin yapıldığı zamana sığdıranlar yanılıyorlar. İbadetler, irademizin yapısına sindikten sonra bizi hayatın her safhasında, evde, okulda, işte, oyunda ve savaş yerinde bile idare edebilmelidirler. Böyle olmayan ibadet boş bir yorgunluk, belki de gösteriş veya korku vehminin harekete geçirdiği bir otomatlıktan başka bir şey değildir.”⁵⁵

Kabe'nin etrafında bile Müslümanlar bir araya gelemiyor: Nurettin Topçu'ya göre bunun nedeni ne iktisâdî ne de siyâsîdir, ilmi ve fikri de değildir. Bunun gerçek nedeni İslâm'ın esası ve Kur'ân-ı Kerîm'in özü olan ahlâkın zayi edilmiş olmasıdır. Nurettin Topçu, sanki o günlerden bu günleri görmüş gibi “*Belki yakın bir gelecekte büyük petrol kuyularıyla İslâm ülkelerinin tröst sahipleri bu vasıflarını şeyhlikle birleştireceklerdir.*”⁵⁶ demektedir.

“*Bizim yolumuz, İslâm'ın kaynaklarındaki nurlardan fıskıran ümit ile iman sevdasını âleme ve Allah'ın bütün kullarına ulaştırma yoludur; İslâm'ı insanla birleştiren yoldur.*”⁵⁷ diyerek yolunu ve hedefini ortaya koymuştur. O şekilcilikten, maddecilikten nefret etmektedir. Başkalarını maddeci göstererek din adına, ahiret adına dini ruhundan soyutlayan maddeci din adamlarını da tenkit etmektedir.

Nurettin Topçu 1952-1953 *Hareket* dergilerinde değişen toplum yapımızı, inancımız ve tarihimizi savunurken batılılaşma karşısında, komünist ve kapitalist iki kamp arasında cemaatçi bir düzeninin zaruretini öngören “yeni nizam”ın ana hatlarını çizmektedir. *Hareket* dergilerinin 1966-1975 yıllarında ise, daha önceki zamanlarda ileri sürdüğü düşünceleri, bütün fikir hamulesiyle yeniden kuvvetle ifade

⁵⁵ Nurettin Topçu, *Ahlâk*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, 32-33.

⁵⁶ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 13.

⁵⁷ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 14.

etmektedir. O Allah'ın insanlar için seçtiği düzenin, İslâmiyet'in, cemaatçi tarafını cesaretle ortaya koymaktadır.⁵⁸

O'na göre din ile hareket arasında sıkı bir münasebet vardır. İnsanın bütün davranışlarını yüce bir dereceye doğru taşıyan, tekâmül ettiren hareketi şöyle ifade eder: “İnsanla Allah'ın bir terkibidir.” (Topçu'nun bu ifadesi Blondel'e aittir.) Başka bir tabirle hareket; ferdin kendi kendisini ve başka varlıkları bir üst mertebeye ve sonsuzluğa doğru geliştirmesidir. “Bu hareket, aynı zamanda, kendini ve eşyayı tanımanın en güvenilir yolu olarak ahlâkî bilginin kaynağı ve tecrübe edilerek ulaşılan iyilik fikrinin çekirdeğidir.”⁵⁹

Topçu'nun yaşadığı zamanda din adamlarına ve Müslümanlara getirdiği eleştiriler o zamanki din anlayışını kavramamızı da sağlamaktadır. Örneğin: “*Din hayatını, mukaddes kitapların zekâya hitap eden emir ve yasaklarının bütünü halinde kilisenin ve İslâm'da şeriatın asırlardan beri ortaya koyduğu kaidelerin aynen kabulü olarak anlayanlar, yalnız bunlara bağlanmakla vazifeleri tamam oldu zannettiler. Böylelikle içlerinde rahatlığa kavuşmak isteyen bu adamlar, bizzat kendi ruhlarına ihanet ettiler. Papazın önünde günah çıkartmakla temizlendiğini zanneden Hristiyan veya mescitte mevlid okutup yemeğini yerde diz çöküp yemekle Allah'a yarandığını sanan Müslüman, ruhunu kuvvetlendirmiş ve Allah'a yaranabilmiş, kendini O'na yakınlaşmış sanmasın. Bu hareket ancak kendi düşüncesine tatmin getirmekten başka şeye yaramaz. Bu her sahada vazifesini yapan insanın elde edebileceği geçici bir huzurdur.*”.... diyerek hareketleriyle tatmin olan mü'minleri eleştirmekte, kılık kıyafete olduğundan fazla anlam yükleyen hocaları da tenkit etmektedir ve şöyle devam etmektedir: “*Çok defa bir gururla beraber bulunur ve mümin, başkalarına benzememekle, övünen tebessümüyle kavuk ve cübbe düşküni bir mürai olur.*”⁶⁰

Yine tasvir ettiği bir dindar kitle vardır ki, dilleri ile gönülleri arasındaki bağın kopukluğunu şöyle tasvir eder: “*Son asırlarda ve zamanımızda olduğu gibi,*

⁵⁸ Erverdi, “Nurettin Topçu'nun Hayat Hikayesi”, 13.

⁵⁹ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 250.

⁶⁰ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 63.

Müslümanlar arasında şeriatın emirlerine itaat, onların gurur serveti haline gelir ve âhiret muhtekirleri tarafından, sanki Allah'ın umumi vekâletine sahipmişler gibi, iman ile küfrün sınırları sımsıkı ayrılır. Allah karşısında edep düşmanı olan bu hareketin ilk zararı, bunu yapanların ellerindeki tesbih ile dillerindeki salavata rağmen, kendilerinin Allah'tan habersiz ve ilâhî iradeye gönülleri sımsıkı kapalı hale gelebilmeleridir.” Bu olumsuz kitlenin yanında iyileri de tasvir ederek devam eder: “Din sahipleri diye tanınan bu muhteris zümrenin yanında birçok kemâl âşığı, temiz ve açık gönüller, bunların içlerinde sezdikleri karanlıktan kaçarak ilâhî iradeye sığınurlar.”⁶¹

Topçu'ya göre her din esasında insandaki hakikati araştırmanın aşk yoludur: “Din hakikattir; zira kalbin en büyük eseridir. Hakikate imân ile varılır; imân kalbe uymaktır. Kalbin yollarında aşk ile dolaşılır. Kalbin yemişi aşktır. Aşk, Allah'a hulûsun ifadesidir. Neden âşık olduğunu bilen insan yoktur. Ancak âşık olduklarını bilenler vardır. Kalbi bütün olan, sağlam olan insan sever. Siyasetle yıkılmış olmayan kalpler mutlaka aşka düşkündürler; aşkı yaşarlar, aşkı severler, aşka taparlar. Her sahada gerçek, menfaatsiz, samimi aşk, aşkın âşığı olmaktır. Böyle olan kalp yollarının hepsi Allah'a götürücüdür. Kalbini sevmeyen, aşkını sevmeyen hiçbir hakikate ulaşamayacaktır, imansız hiçbir hakikate ulaşılmamıştır.”⁶²

Topçu dinin dünyasında ruhumuzu kurtaracak olan aydınlığın membaini aramaktadır. Ona göre şeriat, yani ahkâm ve ibâdet usûl ve yolları, dinde gaye olan imâna ulaştırıcı vasitalardır. Vasitaların en mükemmeli, elbette imâna en kestirme yoldan iletenidir. “Ancak, şeriat ne gayedir ne de gayeye götürücü yolda yaşanan hayattır. Sadece, yolun istikameti, işaretleri, izleri, iniş çıkışlarıdır. Gaye aynı olduğu takdirde, yolların çokluğu, dinî hayatın zenginliği, bolluğu, feyzi mânasına gelir. Dini, şeriaten ibaret addetmek, bir hayat yerine onun şeklini, bir tablo yerine çerçevesini, meyve yerine kabuğunu, ruhanî bir seyahat yerine geçilen yolu almak demektir.”⁶³

⁶¹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 63.

⁶² Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 89.

⁶³ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 85-86.

Topçu, dini sadece duygulara indiren anlayışı eleştirmektedir. Güzel seslerle din musikisi dinlerken gözyaşı döken veya cehennem ateşinin kızgınlığından korkarak secdeye varanları da tenkit eder ve özellikle sadece duygulara hitap edenin gerçek mürşid olamayacağını ifade eder. Ona göre dinde duygunun ve zekanın payı olsa da din, bunların üstünde irademizi Allah'ın iradesine bağlayıcı kaynak ve mihver harektir. Ahirette faiziyle istenen dünya fedakarlığı anlayışı, zâhidi dünya derdinden kurtaramayacaktır. Sonsuzluk iradesini kazanmak için yapılan egzersizler neticesi kazanılan Allah'ın iradesi nispetinde dünya nimetlerinin kıymeti gözden düşecektir. Ki Topçu, dinde teslim oluşu her türlü iradeden vazgeçerek kendini Allah'ın iradesine teslim etmek olarak vurgular.⁶⁴

Din anlayışı, günah anlayışından ayrı düşünülemez Topçu'da... Bu anlamda Nurettin Topçu'nun günaha orijinal yaklaşımını burada kaydetmek gerekir: *“Yeryüzü günahkârların vatanıdır. Günahsız olanlar dünyaya hiç gelmeyenlerdir. Rabbin huzuruna günahsızlıkla değil, günahlarımızdan temizlene temizlene gidiyoruz. Fazilet dünyaya günahsız gelip günahsız gitmek değil, günahından temizlenmesini bilmektir. Ebediliği fetheden kahramanlar, günahlardan temizlenmenin en ulvî en muhteşem vasıtalarını kullananlardır; günahattan sevaba, şerlerden hayra kahraman bir atlayışla geçebilen cesur ruhlardır.”*⁶⁵

1.1. Allah Anlayışı

‘Bizim için kuvvet kaynağı olan ve her dinin temelinde, doğrudan doğruya veya benzeri şekillerde mutlaka bulunan mutlak ve namütenahi varlık olan Allah nasıl tarif edilebilir?’ sorusunu Topçu, şu şekilde yanıtlıyor: *“O'nu, bizim tasdikimize taalluk eden şu vasıflarıyla tanıyabiliyoruz: İnsanın bütün kâinat üzerinde ve bizzat kendi üzerinde hâkimiyetini kabul ettiği içsel bağlarla kendisine bağlandığı kuvvet...”*⁶⁶

Burada, dikkat çeken iki husustan biri O'nun mutlak hâkimiyeti, ikincisi ise bizim O'na bağlılığımızdır. Ona göre: *“Evvelâ, O'nun mutlak hâkimiyeti, bizim için*

⁶⁴ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 64.

⁶⁵ Topçu, *Var Olmak*, 52.

⁶⁶ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 88.

iki ayrı mesele teşkil ediyor. Filhakika Allah'ın, kendimizden başka, bütün kâinat üzerindeki hâkimiyeti ve saltanatını kabul, mümin için en kolay olan bir şeydir. Bu kabul âfakî bir görüşün, zekânın, yanılmamasını bilen aklın tabiî eseridir. Düşüncesini gayesine kadar götürmesini bilenler için bu imana ulaşmak, güç bir iş değildir. Bu imana engeller, kibir gibi, görüş darlığı veya önsel hükümlere bağlılık gibi, muhakemenin hareketinde kısırlık gibi hatayı doğurucu alelâde engellerdir. Orta derecede kültür sahipleri için kâinat nizâmını olsun görmemek kabil olmadığı halde, yine Allah'ın bilgisine ulaşamayanlar âlimler arasında bile bulunmaktadır. Bunun sebebi, bilginin herkeste kafayı işletici olmayışı, bazılarının zekâsının, kendilerine ancak malumat deposu vazifesini görmekten başka bir işe yaramayışdır.”⁶⁷

Topçu'ya göre Allah'ın kâinat üzerinde sahip sıfatıyla mutlak saltanatını kabul etmek, imanda ilk ve en basit harekettir. Esas zor olan bundan sonra, daha ileri bir imân hareketi olarak ve insanın, bizzat kendi üzerinde Allah'ın hâkimiyetini kabul etmesidir. Bunun için insanın gururundan, nefsinden, iktidarının vehminden sıyrılması ve bütün bunlardan sıyrılan varlığın kendisini temaşa edebilmesi gerekir. Bu temaşa şahsî ve derunî tecrübe halinde yapılabilir.⁶⁸

Sonuçta Allah'ın içsel bağlarla kendisine bağlandığımız kuvvet oluşu, imânda en ileri mertebeyi, en tam idrâki ve en yüksek tecrübeyi meydana getirmektedir. Allah'a yaklaşma tecrübesinin en ileri hali Kur'ân-ı Kerîm'de sembolik lisanla anlatılan Miraç hadisesidir. Vahdeti vücutçuların aşk içinde beraberlik tecrübesi hakikattir. Bunların sözleri yalan değil ancak sözlerinde dikkatsizdirler.⁶⁹

Topçu, Blondel'den aktararak bütün hareketlerimiz Allah ile insanın bir terkiinden ibaret olduğunu söyler: “...ve Allah, düşüncelerimle hareketimin yapmacık bir aksedişi ve uzanışı gibi bir şey olmak şöyle dursun, düşündüğümle yaptığım şeyin tam ortasında bulunuyor, ben onun çevresinde dolaşıyorum,

⁶⁷ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 88.

⁶⁸ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 88.

⁶⁹ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 89.

*düşünceden harekete veya hareketten düşünceye geçmek için, benden yine bana gitmek için, her an onun üzerinden geçiyorum.”*⁷⁰

Blondel’e yaptığı atıfla Allah anlayışını ortaya koyan Nurettin Topçu devamında hakikate/Allah’a nasıl ulaşılacağını şu cümlelerle ifade ediyor: “*Kâinattaki sonsuz kuvvet biz olmasak tecelli edemezdi; onsuz biz olamazdık. İşte bu mânada filozof Blondel, ‘Nerede yürünürse Allah oradadır; durduğumuz yerde O yok olmuştur.’ diyor. Bütün ruh ve vücuduyla hareket eden insan, Allah'a, yani hakikatlerin hepsine ulaşacaktır. Yalnız hissetmek, yalnız zekâ ile ölçmek, yalnız bedeninin ihtirasları ile kımıldanmak Hakk'a ulaşturmaz. Bunların hepsinin ayrı bir ihtirası var: His, zekâ ve irade sanki bizim değil de dışımızdaki esrarengiz tabiatın imişler gibi tabiatı bir vücut halinde ruhumuza sarmakla, hayat ve kâinatın tecellilerini sanki bizde doğuyorlarmış gibi vecd ve aşk içinde, sonsuzluk içinde yalnızlıktan ürpererek düşünmekle Hakk'a ulaşılır. Bu yol hayalden, vehimden, taklitten, korkudan kurtulmuş hakiki imanın yoludur: İman, yalnız şuurun değil, yalnız vücudun değil, yalnız kâinatın değil, bunların hep birlikte yaşanmış bütünüdür; sanki Allah'ın bizdeki varlığıdır, hakikatin ta kendisidir. Yalnız zekâsını kullanan âlim bu yoldan hakikate ancak hizmet etmiş olur, ona sevgi ve tecelli halinde ulaşmış olamaz. Dünya yüzünde kör iradeleri ile kasırgalı hareketler yaratmış adamlar hayat ve kâinatın ruh ve mânasına zerre kadar ulaşamadılar. Bin çeşit tabiat güzelliklerinden aldıkları zevk ile eserler meydana koyan dâhî sanatkârlar da yaşayışın nankör ızdırabı içinde son nefeslerine kadar ruhun kurtuluşunu duyamadan öldüler.”*⁷¹

Topçu’ya göre ruhun da bir gayesi vardır ki: “*O, Allah'a doğru yolculuktur. Ruhtan Allah'a götüren yolculuk, ruhun zaferlerle dolu yürüyüşünün ebediyet ülkesinde fetihleridir. Bu yolculukta her ric'at, geriye dönüş, hattâ bazen yerinde uzun bir duraklayış da günahdır.”*⁷²

⁷⁰ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 67.

⁷¹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 90.

⁷² Topçu, *Var Olmak*, 53.

Ona göre Allah'a götüren yol ızdıraptır: “Acılar çekmekten usandım deme. İztırabı sevmeyen, bil ki bedbahtlardır. Hangi şarap ümitsiz bir hasret kadar lezzetlidir? Hangi visalde sonu olmayan çilenin cezbesi vardır? Günde beş kere yaptığın ibadet, günde on kere başını döndürüp de seni sersem kürenin her tarafından çağırmiyorsa kendini buldun mu zannedersin? Kendinden geçip de sonra dikenlikten gül toplar gibi acılar bahçesinde kendini aramayanlar, gafil olmadıklarını, uyanık durduklarını mı sanırlar? Halbuki asıl gafiller onlardır. Günlerimiz güzel geçsin, diyorsun. Günün geceden, iyinin kötüden çıktığını görmüyor musun? Öyleyse sık sık, ama iradenle cihad ederekten, sık sık öl ki yine sık sık dirilesin. Hem düşman kılıcı ile ölmek de bir şey mi sanki? Ölümün bol lezzetini tatmak istiyorsan dost eliyle her gün öldürülmelisin. Neden gül bahçelerinde kanlar kokuyor? Niçin sabah yeli hazin hazin ağlıyor? Sahi, bülbül yuvalarını baykuş dağıtmış. Buna da zulüm mü diyeceksin. Yok, yok, şaşkın olma! Büyük nizamın hikmetini iyi oku! Bak; Okumak Bilmeyen neler okudu? Sen de O'nun okuduklarını dinle. Bu gördüklerin seni şaşırtmak için, seni sapıtmak için değildir. Seni acılarla uyandırmak içindir. Çok derin uykulardakiler iğne batırılmadan uyanmazlar. İztırap olmasaydı bir iken, bir olup serâzad ve âvare yaşarken Bütün'e el uzatıp Bütün olmayı kim isterdi? Bütünden habersiz bir ve tek yaşamanın gafleti dururken Bütün olan varlığın yükünü kim taşımak isterdi? Acı ve ızdırab bir fırtına, bir kıyamet zelzelesi gibi sana doğru gelirken de telâş etme sakın! Şaşkınlık seni senden esirger. Sabırlı ol ki, büyük hikmet gerçekleşsin. Düşman zafer teraneleri ile senin kulaklarını sağır ederken bırak dostlar kalbini incitsin. Bırak, biraz sonra üzerinde halka teşhir edileceğin sehpan sana gösterilirken evlâdın sana âsi olsun. Bırak ki vücudun gibi kalbin de lime lime doğranacak olsun. Bunca saadet sana yetmiyor mu? ... Şu halinde Hakk'a en yakın varlık olduğunu görmen gerekir... Yanında her zaman Hak'tan bir haberci bulunmalıdır. Zevk vücuttan, acı ruhdan haber vericidir.”⁷³

⁷³ Topçu, *Var Olmak*, 123-124.

1.2. Din Vicdan İlişkisi

Topçu; vicdânı “insanın içinde bulunan ahlâkî otorite, ahlâkî değerler ve eylemler hakkında hüküm verme ve yargılama yeteneği” olarak ifade eder.⁷⁴

Nurettin Topçu, vicdânı “iyi ile kötüyü ayırt etme yetisi”⁷⁵ olarak tanımlar. Genellikle vicdân, duygu olarak tasarlanır. Çünkü iyilikle kötülük karşısında vicdanın yaptığı tepkilerde çok ve çeşitli duygusal öğeler göze çarpar. Örneğin insan iyilik yaptığı anlarda, harekete geçmeden önce, o hareketi yapmak için cazibe / istek duymaktadır. Hareketten sonra ise içine bir sevinç veya sükûnet gelmektedir. Fenalık yapınca da maalesef utanç, pişmanlık ve vicdan azabı duymaktadır. Başkalarının ahlâkî hareketleri de bizde çok çeşitli duygular uyandırmaktadır: takdir, hürmet, hayret hisleri veyahut acıma, hor görme, küçümseme duyguları gibi. Bütün bu duyguları vicdanlara önceden kazımış olan toplumdur; bunlar insanın ferdi ruhunun ürünü değildir.⁷⁶

Vicdanın yapısında farklı ruhsal öğeler vardır. Ancak bunlardan hangisinin diğerleri üzerinde daha etkili olduğu konusunda farklı görüşler vardır: Duygucu görüşü Jean Jacques Rousseau ve İskoçya filozofları tarafından benimsenmiştir. Rousseau'ya göre vicdânın hareketlerini idare eden hükümler değil, hislerdir. Zihinci görüş, Kant'ın müdafaa ettiği vicdan anlayışıdır. Kant'a göre vicdan, hareketleri idare eden akıldan başka bir şey değildir. Onunla beraber harekete geçen duygular, ahlâkla ilgili olmak şöyle dursun, egoizmin kımıldanırlarıdır. Sosyolojinin vicdan anlayışı ise vicdanı, ferdin ruhuna toplum vicdanının aksedilmesidir. Topçu, vicdanı diğer insanların davranışları karşısında İnsanın kendi içinde göstermiş olduğu bir tepki olarak adlandırmakta ve duygunun akıl tarafından kontrol edildiğini bu yüzden de akıldan bağımsız olarak sadece duygularla verilen tepkinin vicdan olarak adlandırılmayacağını savunmaktadır. Anlaşılan odur ki, vicdanın yapısında etkili olan yetiyi bazıları duygular, bazıları akıl, bazıları ise toplum olarak açıklamaktadır.

⁷⁴ Osman Demir, “Vicdan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2013, 43: 100.

⁷⁵ Topçu, *Ahlâk*, 127.

⁷⁶ Nurettin Topçu, *Felsefe*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006, 103.

Topçu ise akıl ve duyguların her ikisinin de vicdan üzerinde etkili olduğu görüşündedir.⁷⁷

Vicdanın insanları ahlâkî hakikate götürüp götürmeyeceği başka bir deyimle vicdanın hata yapıp yapmayacağı da ayrı bir tartışma konusudur. Doğuşuncılara göre vicdan hata yapmaz, ahlâkın mutlak hakikatine götürücüdür. Bu fikri Jean Jacques Rousseau (1712- 1778), Emile'e söylediği şu sözlerle anlatmaktadır: “*Vicdan! Vicdan! İlahi içgüdü, ölmez ve İlahi seda; cahil ve görgüsüz olanların zeki ve hür insanların en emin kılavuzu; hayır ve şerrin hata yapmaz hâkimi, insanı Allah'a benzer kılan kuvvet, insanın yaradılışındaki necabetle hareketlerindeki ahlâklılığı veren sensin; sen olmasan beni hayvanların üstüne yükseltecek kuvvet ne olurdu? Sapkınlıklara salarak yolumu şaşırtan kaidersiz bir anlıkla ilkesiz bir akıl mı bana yol gösterecekti?*”⁷⁸

Nurettin Topçu'ya göre ise vicdân pratik rehber olarak hiçbir vakit yanılmaz. Yani ona dosdoğru tabi olduğumuz, onun içimizden gelen sesini iyi dinlediğimiz zaman vicdan bizi hep iyiliğe götürmekte, kötülükten uzaklaştırmaktadır. Ancak teoride, yani ne türlü davranışın olumlu olduğunun bilinmesinde bizi yanıltaabilmektedir. Bu yanılma, ahlâkın külli olan ilkelerinin var olmasında değil de bu ilkelerin özel durumlara uygulanmasında görülmektedir. Örneğin adâletin iyi olduğunu her vicdan sahibi bilir. Fakat çeşitli alanlarda görevini yaparken, hangi davranışların adâlete uygun düşeceğini tanımlamakta vicdan yetersiz kalabilir; bunu ortaya koymak aklın işidir elbet. Topçu, hareketlerimizin ahlâkî değerini ölçmek ve belirtmekte başkalarının vicdanının hakem olabileceğini belirtir. Çünkü insan, kendi hareketlerinin kötü tarafını görmemektedir. Kendi hareketlerinin eleştirisini yapmak, kendi yaptığı fenalıkların acısını duyabilmek için, başkalarının işaretine muhtaçtır. Fakat pek çok kötülük de vardır ki, toplum onları alkışladığı halde iyilik zanneder, onlarla övünürüz. Mesela bir toplumun hoşlanmadığı zayıf ve aciz bir insanı döven bir kuvvetli, toplum tarafından alkışlanınca, yaptığı işle övünür ve sevinç duyar. Vicdanı da rahattır, zulüm yapmış olduğunu bilmez. Zira toplum onun vicdânını

⁷⁷ Topçu, *Felsefe*, 104.

⁷⁸ Topçu, *Ahlâk*, 130.

şaşırtmıştır. Topçu, bu yanılmadan vicdânı kurtaracak olan, aklın derinlemesine çalışması olduğunu belirtir.⁷⁹

Topçu, vicdanların sapkınlıklardan korunması için, gençlerin küçük yaştan başlayarak, vicdan muhasebesine alıştırılması gerektiğini söyler. Öyle ki kendi menfaatlerini ilgilendiren işlerde bile, vicdanlarının yanılmaz hakemliğine güvenerek, kim olursa olsun, karşılındakilerin haklı olduğu yerde, egoist nefislerinin tehdidinden de korkmayarak, "Ben haksızım, onlar haklı!" diyebilinler.⁸⁰

Nurettin Topçu'ya göre İslâm dininin ibadet ve muâmelâta ait kısmının şekil ve kural merkezli olarak yorumlanması ve yaşanması sonucunda dinin öz ve esası unutulmuştur. Din öze ulaştırıcı olmaktan uzak, kendinden bir kıymeti olmayan otomatik şekilden oluşan hareketler, anlamsız sayılar, katı kurallar olarak öne çıkmıştır.⁸¹

O, mistikleri vicdân âleminin inkılâpçıları kabul eder. Peygamberler ve veliler de büyük mistiklerdir. Onlar ahlâk hayatının insanüstü varlıklarıdır.⁸²

1.3. Din ve Terbiye

Nurettin Topçu'ya göre: "*Din terbiyesi, şahsiyet terbiyesidir. Çok bilgiler, hikâyeler ve öğütler insanı dindar yapamaz. O, damarlara yapılan aşı halinde bir aşk terbiyesi ile verilir. Dindar, çok seven ve sevgiden örülen bir şahsiyetin sahibidir. Dindarlık; ilmi, sanati, ahlâkı ve insanlığı severek Allah'a ulaşmaya kabiliyetli bir ruh örgüsüdür. Dindar için, din düşmanı yoktur. Sadece Lûtu'f'dan mahrum olan gâfil ve zavallılar vardır.*"⁸³

"Din terbiyesi, hayâ terbiyesidir. Zamanımızda yeryüzünde silinmek üzere olan hayâ, siyasete atılarak hincını almak için partililik yapan hocanın yüzünden, hepsinden kara bir süngerle silinmişe benziyor.

⁷⁹ Topçu, *Ahlâk*, 131.

⁸⁰ Topçu, *Ahlâk*, 131.

⁸¹ Kara, 41: 251.

⁸² Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 67.

⁸³ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 80.

Din terbiyesi, merhamet terbiyesidir. Hayâyı anlatmak da merhametle olur. Çünkü hayâsızlık, en büyük merhametsizliktir. Büyük millet ve iman şairimize,

Nazarlardan taşan mâna ibadullahı istihkar!.... dedirten hayâsızlık bugün kirlî ayaklardan merhametsiz başlara turmanmış bulunuyor. Cemaata "dur!" diyebilecek ses, ömrünü yalnız Allah sohbetiyle geçiren ruhun sesi olacaktır. Onun, Allah'ın kullarına merhameti de Allah sevgisinin ölçüsünde hudutsuz olmalıdır.”⁸⁴

“Din terbiyesi, hürmet terbiyesidir. İnsana, eşyaya, toprağa ve bütün varlıklara hürmet edenin bu hâli, hiç durmadan içimize dolan merhamet dalgalarıyla beslendikçe Allah'ın bu emanetlerine kendimizden geçerek, menfaat beklemeden, kin gütmeden hizmet etmek, Allah'a (cc) ibadettir. Din terbiyesinden gaye bu ibadeti öğretmektir. İleri basamaklarda felsefe ve hikmetle yoğrulacak olan din terbiyesi, İslâm'ın ruhunu yeniden hayata kavuşturacaktır.”⁸⁵

O'na göre din terbiyesinin doğru yapılabilmesi dinin ne olduğunun bilinmesiyle mümkündür: *“Bir fikir ve ideal sisteminin ne olduğu bilinmeden onun aşısını yapmak daima sapıklığa, bazan da felâkete götürücüdür. Dinin mahiyeti hakkında fikir ve felsefe dünyasında hiçbir görüşe sahip olmadan gelişigüzel din terbiyesi yapmak, hatta bazan dine karşı gelen sapkınlıklara yol açmaktadır. Bizde fikir ve felsefe âlemi son asırlarda dini, siyasi otoriteyle baş başa yürüten alelâde bir inzibat kuvveti olarak kullandılar ve onu her zaman dıştan gelen korku ile yürütülen bir disiplin hâlinde telâkki ettiler. Bu yüzden din terbiyesi, sadece bir korku ve baskı terbiyesi oldu. Elli yıl önceki otoriteyi deviren zihniyet, dini kökten baltalarken fikir ve felsefe âleminde din meselesine yer vermedi ve dini halkın hurafeler dünyasına fırlattı. O günden beri din, halkın düşüncesine terkedildi. Aşağı ve kültürsüz tabakanın iptidaî istekleri ile hayâl ve vehimlerinin dünyası olarak kaldı. Halk onu alelâde hisleriyle ham hayâllerinin sığınağı halinde bağrına bastıkça münevverler ondan uzaklaştılar, dini küçümsediler ve halkın kendi kendisini avutmak için kullandığı bir teselli unsuru halinde halka bıraktılar. Düşünce dünyası dine çevrilmez oldu. İlim âlimlerin, din cahillerin dünyası diye kabul edildi. Zira din*

⁸⁴ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 80.

⁸⁵ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 80-81.

adamı denen gerçək cahiller, din hareketini ilme karşı koymuşlardı. İşte din adamı olarak halkın din terbiyesini bu cahiller ellerine aldılar. Bunlar muvaffak olmak ve kontrolsüz olarak tek başlarına cemiyetin akışına kumanda etmek için, önlerine çıkan bütün değerleri yere vurmak ve tekmelemekte tereddüt göstermediler.”⁸⁶

Topçu; dinin siyasete malzeme yapılmasını her fırsatta eleştirmekte, korkuyla terbiyenin neredeyse aynılaşmasının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Din terbiyesinin cahiller eline bırakılmasının yanında din başta olmak üzere toplumu yönlendirme adına bütün değerlerin yerle bir edildiği resmini veciz bir şekilde çizmektedir.

Topçu, dindar geçinen âhret tüccarlarını ve İslâm dünyasının manzarasını şöyle ifade eder: *“Allah korkusu, dünya hâdiselerinin benzeri olan bin türlü hâdiselerin korkusuna bağlandı ve böylelikle dindar geçinen bu zümrenin elinde, Allah katledildi. Dünya denilen, bu hile ve riya pazarında, âhret metainin muhtekirleri süratle çoğaldı. Bütün kirlerinin üstüne dindarlık libasını giyinenler, din hayatının sarrafları veya karaborsacıları kesildiler. Mallarının sürümünü sağlayanlara cenneti peşkeş çektiler. Kendileri ile alışveriş yapmayanları ise cehenneme gönderdiler ve sanki kendileri Allah'ın umumî vekâletine sahipmişler gibi, imân ile isyânın sınırlarını sınımsız ayırdılar. Gerçekte, Allah karşısında edep düşman olan bu hareket, onları kibir ve zulümlerine esir etmek suretiyle, Allah iradesinden ayırdı; gönüllerini tıkadı ve bunları, karanlıkların önderi yaptı. Din, çok defa sapıklıkla birleşti ve din hayatı, her türlü aydınlığın, kültürün, medeniyetin, insanîyetin düşmanı oldu.”⁸⁷*

“İnsan nefsinin sözünden hayatı boyunca çıkmamaya söz vermiş ve kumandayı nefsinin eline vermişse, insan hayvanî bir hayatın mahkumudur. Hayatın anlamı insanı Allah'a (cc) yaklaştıran düşünen bir varlığa yükseltmektir. Bu yolda ilk ilâhî tecelli, etrafını saran iştihalatı reddedip başkalarının sıkıntısını benimsemesidir. Bu merhametin harekete geçmesidir”⁸⁸ “Merhametle kurtuluşa

⁸⁶ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 78.

⁸⁷ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 83-84.

⁸⁸ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 15.

eren insanlar; kurtaracak başka varlıklar ararlar, başkalarına ait sorumlulukları üzerine alırlar. Onlar insanı Allah'ın emaneti olarak görürler. "Merhamet çekirdeğinden fişkırın mesuliyet ağacı" insanı sınırlı olmaktan çıkarıp, sonsuz ve ebedi bir hayatın sahibi yapar. "Hülâgû olmaktan çıkarır, Yunus yapar". Merhamet aşkın semasında sevinçle kanat çırpar. Aşk ise haya hâlesiyle kuşatılmıştır. Aşka sahip olan zaten hayaya da sahiptir. Ruhun, vicdânının hareketlerinin iffetine sahiptir."⁸⁹

Hisler insanları hayvanî bir hayata sürükler. Eğitilmemiş hisleri ile yaşayan insan; hazları içinde görmesi gerekeni göremez, duyması gerekeni duyamaz, şaşkın bir gafildir, zalimdir, haindir. Hislerinin üstünde de aklın aydınlığı vardır. Ancak sağlam ölçülere sahip olan akıl hisler gibi yanılmaz, yanılmaz. Geçici olanı bırakıp, ebedi olanı tercih eder. Selameti getiren akıl, aynı zamanda ruha da huzur getirir. İlk hisleriyle yaşayan varlığa, insana ait bir çehre kazandıran akıl sınırlılığı ile sonsuzluğa maalesef açılmaz. İlham ile insan sonsuzluğa açılır. İçimizdeki sonsuzluktan gelen ilham, akli idare eden ilâhî bir unsurdur. İnsanlık insanlığını ilhama yani vahye borçludur. Akıl, ilhamın temelleri üzerine kurulur. Sevginin, affin ve merhametin hayatımıza hâkim olması ancak ilhâmın düstur edinilmesiyle mümkündür. *"İlhamsız akıl, insanı hatalara; ilhamdan doğmayan duygular, insanlığı felaketlere götürür."*⁹⁰

1.4. Dinde Reform

Nurettin Topçu, insanlığın kurtuluşu için yeryüzüne inen İslâm dinini insanlık davasından uzaklaştırılmış bulmakta ve bu yüzden dinde reformun gerekli olduğunu düşünmektedir. Ona göre reform, dine aslında olmayan yenilikler getirmek değil; dinin aslında olmayan ona sonradan eklenmeye çalışılan gereksiz şeylerden dini kurtarmak demektir.⁹¹

Topçu, reformun gerekliliğini şöyle ifade etmektedir: *"İslâm karanlık bir uçurumun içindedir. Asırların enkazı, Doğu'nun eski dinlerinden kalan artıklar,*

⁸⁹ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 16.

⁹⁰ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 17-19.

⁹¹ Lütfü Şehsuvaroğlu, *Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu*, Elips Kitabevi, Ankara, 2011, 240.

yirminci asır Batı dünyasının taklitçilikleri, modern barbarların beldesi olan Amerika'dan kopup gelen yıkıcı ve yaralayıcı tesirler hep bu enkazın üstüne yığılmış, İslâm âlemine çullanmış kuvvetlerdir ki bunlar varlığımızı her an tehdit ediyor. Bunlar, İslâm dünyasının iktisâdî ve ahlâk yapısını birlikte çürütmektedir. Bu uğursuz kuvvetlerin karşısında Müslümanlar, Batı ilmi diye aklın eserini inkâr edecek kadar beyinsiz, ahlâkını birtakım hareketlerin otomatik tarzda yapılmasına bağlayacak kadar içi boş, kendinden başka türlü düşünüp yaşayanları ithamdan başka sermayesi bulunmayan, kin ile cehaletin bayrağını taşımakla övünecek kadar zavallı varlıklar değildir.”⁹²

Nurettin Topçu’ya göre İslâm’ı yıkma hareketi, kendi mensuplarından gelmektedir. Hz. Osman’ın öldürülmesinden sonra ruh rönesansı Osmanoğulları’yla mümkün olmuştur. Bu canlılıkta “*Hacı Bayramların, İbrahim Hakkıların ilâhî dâvası, fetvahânenin mesned ve saltanat sancaklarıyla süslü kapısında katledildi. Asırlar arasında İslâm’ın ruhu, katı kâidecilikle, taassubun tehditleriyle, saltanat ve merasim gurur ve tahakkümleriyle eritildi. Dinî müesseseler, dinin ruhundan tamamıyla sıyrıldı; din elbisesine bürünmüş, dinî kaidelere bezenmiş devlet ve dünya müesseseleri halini aldı. Bunların etrafında istismarcı bir din adamları sınıfı teşekkül etti. Bu adamlar, iç yapısını yüzyılların yıprattığı devletle el ele verdiler ve onun mânevî kudreti hâlinde sömürme sahalarını mütemadiyen genişlettiler.*”⁹³

Peygamberin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece dış şekil hareketlerini taklit edip, O’nun ruh âlemine bakmayıp ehli sünnet geçinenleri de tenkit etmektedir. Topçu, böylesi kişilere “pozitivist şeriatçılar” demektedir. Halbuki, “maddî şekillerle ilâhî aşk arasındaki namütenahi mesafe” vardır. Topçu sayılara, şekillere, kalıplara ve merasimlere adeta savaş açmış gibidir.⁹⁴

Hz. Osman’dan günümüze kadar İslâm’ın iniş çıkışlarını ve nedenlerini sıralayan Topçu, yaşadığı zamandaki maddeci din anlayışını da tenkit eder: “*Bugün İmam Hatip Okullarındaki gençliğe verilen kültürü bile çok gören boy boy*

⁹² Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 244.

⁹³ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 20-21.

⁹⁴ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 86.

Süleymancı, vesaireci sözde İslâm alemdârları karış karış vatana yayılmış bulunuyorlar. Kimi tegannîci, kimi propagandacı, kimisi büyüücü ve üfürükçü, ancak hepsi geniş anlamda politikacı, hepsi sömürücü, hepsi samimiyetsiz ve hepsinin koltuklarında birer balta saklanan önderler, cemaati bir bataktan öbürüne saplamak ve her biri onu daha mükemmel surette soymak için birbirleriyle yarışıyorlar... ”⁹⁵

Ona göre dinciler, din kuvvetine inanmıyorlar, inanmasını da bilmiyorlar. Kılıç ve beden kuvveti yok edicidir. Dinciler kendilerine saldırıları, imânlarının meyvesi olan merhametle karşılamaları gerekirdi. İslâm’ın ruhuyla yapılacak bu cihad sonunda mutlaka kazanılacaktır. Kalpleri hakikate açmanın yolu şaşkın kardeşlerin boynuna sarılmaktan geçmektedir. Yumruğa karşı koymak yerine, onların kalplerini dinlemek daha doğru olan davranıştır. Anarşist ve komünistin yaptığı gibi yakıp yıkmaya kişiyi din adamı olmaktan çıkarır. Ulvî gâyeye ulaşmada en büyük engel bunların yaptığı gibi yapmaktır. Mitinglerde sıkılan yumruklar İslâm’ın ruhunu yaralamıştır. Kişinin dindarlığı, kulluğunu bütün hareketlerinde ortaya koyması ile mümkündür. Bir damla kin ile bağdaşmayacak dinin diğer düşmanı kibirdir ve kibirlerin en tehlikelisi dinî kibirdir.⁹⁶

Topçu dine bilinçsizce bağlanan bazı insanların reforma karşı olduklarından söz etmektedir. Çünkü Topçu'ya göre onlar reformun ne olduğunu anlamamışlardır: *“İslâm'da reform istekleri ileri sürüldüğü zaman, çileden çıkanlar bilmelidirler ki, kendilerini de temizleyecek ve İslâm'ın ruhunu ihyâ için insan yığınının safsatalarından İslâm'ı kurtararak gerçek aslına ircâ edecek olan bir reformun mutlaka yapılması lazımdır. Böyle bir reforma yani ıslah hareketine engel olan onların varlıklarıdır ve bu ıslah hareketi önce onları temizleyecektir. Biz herkesten önce onların ruhlarının temizlenmesini istiyoruz.”⁹⁷*

Topçu'nun şikâyet ettiği husus, insanların kurtuluş için aradığı kalp insanlarını bulamamasıdır. *“Din materyalistleri ve pozitivistleri onan ruhun değil de duyuların ve beden uzuvlarının dinini tanıtmışlardır... Bunlar dini neşriyat halinde*

⁹⁵ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 22.

⁹⁶ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 23.

⁹⁷ Şehsuvaroğlu, *Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu*, 243.

din ticareti yaparak cehaletle taassubu memleket havasına durmadan saçıyorlar... İslâm'da reform istekleri ileri sürüldüğü zaman çileden çıkanlar bilmelidirler ki kendilerini de temizleyecek ve İslâm'ın ruhunu ihyâ için 'müslümanız diyen insan yığını'nın safsatalarından İslâm'ı kurtararak gerçek aslına ircâ edecek olan bir reformun mutlaka yapılması lazımdır. Böyle bir ıslâh hareketi önce onları temizleyecektir. Biz herkesten önce onların ruhlarının temizlenmesini istiyoruz."⁹⁸

Ona göre İslâm'ın ilk asrındaki mistik hareketlerin canlandırılması ruhen Rönesans yapabilecek bir kuvvettir. İlk asırlarda sadece kâfirlerle değil aynı zamanda kendi kalplerinin derinliğinde mukaddes cihad ederek çarpışmışlar ve ızdırap çekmişlerdi. Bu cihad Anadolu çocuğunun vicdanıyla tarihini, içerisine gömülmüş bulunduğu çukurdan kurtarabilecek yegâne çaredir.⁹⁹

Nurettin Topçu, İslâm dünyasının ayağa kalkmasında en büyük engel olarak Müslümanlardan menfaatlenen zümreleri görmektedir: "*İslâm dünyasında asırlardan beri, ilme dinsizlik, medeniyete gâvurluk, hakikate şekavet, insanlık düşüncesine imâna hiyânet diyen meflûç denecek kadar çürümüş bir zihniyet hâkim olmaktadır. İslâm âleminde, ilim ve medeniyet gibi, ahlâkın da bugünkü menhus düşüklüğü başka hiçbir sebebe dayanmamaktadır. 'Hiçbir tarafım tutmuyor, felce uğradım amma, illetim nedendir?' diyen hastalara benziyoruz. Bu sefâlet dünyasının enkâzını toplayıp halkın vicdanına perakende satış yapmakla geçinen sözde din adamlarının - din fikircileri, din tüccarları, din gazetecileri, din vaizleri ve her türlü şıhlarla bakıcı hocalar- bugün cemaatın başında heyûla gibi dikilmiş, onun ruh cephesinde kalkınmasına engel olmaktadır.*"¹⁰⁰

⁹⁸ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 24.

⁹⁹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 68.

¹⁰⁰ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 84.

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'NUN AHLÂK ANLAYIŞI

Nurettin Topçu; tarih ve kültür olarak Selçuklu-Osmanlı birikimini, coğrafya olarak da Anadolu'yu merkeze almıştır. Belirleyici ve en geniş daire olarak İslâm'a ve bilhassa tasavvufa intikal eden, oradan Batı dünyasına ve insanlık tecrübesine uzanan bütüncül bir fikir atlası vardır. Konulara ahlâk üzerinden yaklaşır. Cumhuriyet dönemi Türk felsefecileri ve aydınları arasında ahlâk konusunda en çok eser veren ve bu alandaki söyleyişlerini bütün yaşamı boyunca devam ettiren kişidir. Doktora tezinde olgunlaştırdığı “*isyan ahlâkı*” düşüncesi M. Blondel'in, bazı açılardan Immanuel Kant ve Henry Bergson tesirleri görülen *Hareket* (action) felsefesinden ilhamla determinist, rasyonalist, sosyolojist, pragmatist ahlâk fikirlerinin karşısında bir düşünce, bir tez olarak meydana gelmiş ve gelişmiştir. Neşrettiği dergiye *Hareket* adını vermesi de bu çizgiyle doğrudan alâkalıdır.¹⁰¹

Tarihten gelen ahlâk anlayışının her alana sirayet edeceğini, bununla ölüme ve sonrasına yürüneceğini anlatır: “*Biz bir ahlâk tarihinin çocuklarıyız; ne ırk, ne iktisad endişeleri ahlâkımızı sarsamaz. Ruh ve ahlâkımızla kabre varacağız, onlarla ebediyete ulaşacağız.*”¹⁰²

Konferans olarak hazırladığı “*Ahlâk Yaralarımız*” isimli makalesinde Nurettin Topçu, millî vücudu çökerten ahlâkî yıkımın sebeplerini özetle şu şekilde sıralamaktadır:

- Garplılaşma adı altında yapılan taklitçilik milli benliğimizi harap etmektedir. İnsanın kendi benliğine duyduğu nankörlük onu eşrefî mahlûkât olmaktan çıkarmaktadır.
- Köylerden şehirlere göç ile kişilerin gelenekleri içinde sarıldığı inançları sarsıntıya uğradı.
- Yeni ticaret tarzı haysiyetli insanları hilekâr yaptı.

¹⁰¹ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41:249.

¹⁰² Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 84.

- Sadece şahsî kazanç emel ve hırsıyla insanımız makineleşti ve içindeki sevgisi karardı. Samimiyet yerini hilekarlığa bıraktı.

- İmanın ve aşkın değeri kalmadı.

- İnsanlar lükse düşkünlükleri ile insana olan sevgileri eşyaya dönmeye başlamıştır. İnsanın eşyaya esir olması, insana esir olmasından daha kaba ve iptidaidir.

- Servete göre sınıf farklılıkları oluşmakta ve tahakküm buna göre olmaktadır. Bu zamandaki servet sahiplerinin kudretine ve itibarına hiçbir dönemde İslâm âlimleri sahip olamadı.

- Nesillerin yetiştirilmesi aileden devlete geçmiş, devlet bunu başaramamıştır.

- İnsana değer vermesini bilemedik.

- Zamana kıymet vermedik.

- Maddi ve ruhi her çeşit emeğin değeri ve hakkı ayaklar altına alındı.

- İnsan iradesi iflas etti, yerine paranın iradesi hâkim oldu.

- İş ahlâkı büyük kazanç hünerleriyle boğuldu.

- Hak sahiplerine haklarını verebilecek otorite kayboldu.

- Particilik sistemi kardeşi kardeşe düşman yaptı.

- Komünistler ve masonlar maddî sefâletimizi istismâr etmektedirler.

- Tarih şuurunun yıkılışı millî irâdeyi kökünden baltaladı.

- Yabancı kelimeler dilimizi istilâ etti.

- Eğitim programları maddenin dünyasını tanıtırken, ruh terbiyesinden uzaklaştırmaktadır.

- Üniversiteler millî ahlâkımızın teminatçısı olmaktan uzaktır.

- Neşriyatlar genel olarak ahlâk ve inançları yıkıcı, değerleri çürütücüdür.

- Köyler ahlâkî önderini beklemektedir.

- Radyolar siyasi iktidârın sesi değil, millet vicdanının sesi olmalıdır.

Radyo en güzel ahlâkı yaymaya vasıta olmalıdır.

- Ahlâk davasının hapishaneye ve hastaneye girmemiş olması, muzdarip ruhları sahipsiz bırakmıştır.
- Kumar, milli piyango, spor toto ve diğerleri müesseseseleşti, mektep kapılarına ulaştı.
- Alkol belası gelecek nesillerin ruh ve iradesine suikasttır.
- Zevk zamanla putlaştı.
- İrâde terbiyesinin verilmeyişi, düşüşü engelsiz ve korkusuz bıraktı.¹⁰³

Topçu, ahlâkın din ile iki bakımdan ilgili olduğunu söylüyor:

“1. Doğuşu ve evrimi bakımından. İlk toplumlarda din ile ahlâk birbirinden ayrılmamıştı. İlk insanın davranışlarını düzenleyen, dinin emir ve yasakları idi. Ahlâkın dinden ayrılıp bağımsızlık kazanması, pek ağır giden bir evrimin sonucu olmuştur. İlerlemiş cemiyetlerde yalnız vicdanın otoritesine dayanan ahlâk kurumu meydana gelmekle beraber ahlâkın, çok defa dayandığı kutsallık kavramı yüzünden dine sınıksız bağlı kaldığını görüyoruz.

Aynı zamanda ahlâk da din gibi değişmez ve evrensel kaidelerin varlığına muhtaçtır. İnsanlığın ruh yapısında iyilik, adalet ve merhamet gibi ebedî ve evrensel ilkelerin bulunduğunu inkâr eden yoktur. Bunun için bu ilkelerin varlığına dayanan ahlâkın da, evrensel hakikatler araştıran dine bağlılığını tanımak lâzım gelecektir.

2. Çevrildiği gaye bakımından: Din gibi ahlâkın da gayesi insan ruhunu temizlemek, yükseltmek ve sonsuza doğru yöneltmektir. İnsanın iç yapısı temel olarak, aşağı canlılarinkinden başka olmayan istekler, hırslar ve iştihalarla doludur. Dinin bizden istediği, yaşadığımız dünyada ve gelecek dünyada mutlu olmak için, bütün bu isteklerle iştihalardan kendimizi kurtarmaya çalışmaktır. Bunlar hem de bizim ahlâkî sefaletlerimizdir. Bütün ahlâksızlıklar bunlardan doğuyor. Din, onlardan kurtulmanın yollarını gösteriyor. Ahlâkın bizden istediği de, bundan başka bir şey değildir. Onun da gayesi insanın kötü huylardan, başkalarına zarar veren

¹⁰³ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 129-145.

hallerden arınıp temizlenmesi, duygu ve düşünce yoluyla sefaletlerinin üstüne yükselmesi ve en yüksek iyiliğin barındığı sonsuza doğru yönelmesidir."¹⁰⁴

Topçu dinin toplumda insanlara ruh kuvveti verdiğini şöyle ifade eder: *"Toplum içinde dinin yaptığı iş, ruhlar için kuvvet kaynağı olmaktır. İnsanlara birtakım bilgiler sağlamak değildir. Dinî bilgiler ruh kuvvetini kazanmanın yollarını öğretir. Bunlar evrene ait açıklamalar olmayıp insanın iç hayatına düzen ve değer sunucu bilgilerdir. Din, insanlar için bilgi kaynağı değildir, kuvvet kaynağıdır."*¹⁰⁵ Bu hususta verdiği örneklerden biri şudur: *"Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldıktan sonra bu şehrin Rum halkına çok iyi davrandı. Onlara imtiyazlar verdi. Dileklerini benimsedi ve onları bazı vergilerden affetti. Bu büyüklüğün karşısında Rumlar onu çok sevdiler. Daha fethin ikinci yıllarında Türkleri İstanbul'dan çıkarmak ve Bizans'ı kurtarmak için, Avrupa'da Paris şehri etrafında Hıristiyan milletlerin katıldığı bir Haçlı ordusu hazırlanıyordu. Bundan Türk sultanı telâşlanmadı. Çünkü o, af yolu ile Bizanslıların kalbini kazanmıştı. İstanbul'dan Paris'e koşup giden bir piskoposlar (papazlar) heyeti, Haçlıları, şu sözlerle şaşırttı ve emellerinden vazgeçirdiler: — Sakın bizi kurtarmak için Türklerle harbe gelmeyin. Bizi karşınızda bulursunuz. Biz Türk padişahı ile çok iyi anlaştık. Onunla yaşamak istiyoruz. Bu olay ruh kuvvetinin kılıç kuvvetine, hiçbir ölçüye vurulamayacak kadar üstünlüğünü göstermektedir."*¹⁰⁶

2.1. İslâm Ahlâkı

Nurettin Topçu'ya göre İslâm ahlâkı; dinin özü, esası ve bizzat kendisidir. Müslüman olmak ona göre İslâm ahlâkına sahip olmak ve onu kendinde yaşamak demektir. Akıl ve hikmet gözüyle bakıldığında Kur'ân-ı Kerîm'de en çok yer tutan husus ahlâktır. Ki Topçu'ya göre Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müslümanlığın huy güzelliğinden ibaret olduğunu ifade ederek bu hususu veciz bir şekilde ifade etmiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Topçu, *Ahlâk*, 29-30.

¹⁰⁵ Topçu, *Ahlâk*, 30.

¹⁰⁶ Topçu, *Ahlâk*, 31.

¹⁰⁷ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 86-87.

İslâm ahlâkı insanı ebediyetin mutlu yolcusu yapar. Bu ahlâkın temeli aşk ile Mutlak Varlığa yönelmektir. Bu aşk Mutlak Varlıktan kâinata ve tüm eşyaya sıçrar ve sevgi olur. Bu sevgi de dünyayı cennet gibi yapmaya ve hayatı kıymetli kılmaya yeterlidir.¹⁰⁸

Nurettin Topçu, ahlâkın geçirdiği evreleri sıraladıktan sonra şunu ifade eder: *“İnsanlığın ahlâkı Kur'an'la tamamlandı. Biz beşerin bu en ileri ahlâk dâvasının dokuz yüz yıl mücahitleri olduk. Bu cihad için savaştık. Milliyetçilik dâvasının eşsiz örneğini yaşatan büyük atalarımız, Malazgirt'ten bu yana dokuz yüz yıldan beri temeli ve mayası serapa İslâm olan Anadolu Türk ahlâkının dâhileri olmak şerefine sahiptirler. Millî tarihimizi yakın zamanlardan başlatan milletimizin içindeki düşmanlar, güneşe balçık sıvayadursunlar, ruhumuzun ve ahlâkımızın geçmişte hemen hemen bin yıllık ömrü olduğunu biz Anadolu'nun çocukları, ‘Bizde bizden içerü var olan’ kudretin sunduğu sezgi ve ilham ile bilmekteyiz. Dünya tarihinde benzeri bulunmayan millî tarihimizin zaferleriyle mefahirleri, hikmet ve felsefe gözüyle incelenirse, baştan sona kadar ahlâkî mefahir ve zaferlerin eseri ve meyvası oldukları görülecektir.....Fütuhat, kılıcın olmadan evvel ahlâkıdır. Sonunda da ahlâkımızın yaşatıcısı olmuştur. Daha başlangıçta Mekke'yi fetheden, Peygamber'in ruhu olduğu gibi, İstanbul'u alan Fatih'in kılıcı idiyse de fethin anahtarı Akşemsettin'in rûhaniyeti idi. Mısır'ı alan Yavuz'un azmi ise ondaki ilâhî destek ve teminat, Zembilli Ali Cemâli'nin ruhunda aranmalıdır.”¹⁰⁹* diyerek ahlâk ile fethin ilişkisini ortaya koymakta, gerçek fethin nasıl olması gerektiğini hassasiyetle açıklamaktadır.

Topçu'nun dünyasında fertten topluma, ekonomik düzenden sanata, devletten millete ve onun tarihine, dine bunların hepsinin üstünde ve buradan ahlâka kadar uzanan bir düşünce ve felsefe tasavvuru vardır. Fakat Topçu'da ahlâk; hem bunların hepsinin üstünde hem de bütün bu alanların temelindedir. Çünkü fert ve toplum

¹⁰⁸ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 88.

¹⁰⁹ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 83.

ahlâkî varlıklardır; fert hayvan durumuna düşmekten, toplum da sürü haline düşmekten ahlakla kurtulur.¹¹⁰

Nurettin Topçu'ya göre, 'Ahlâk' kelimesini kullananlar kendilerini unutarak başkalarını itham etmektedirler. Hz. İsa'nın bir fâhişe kadını taşlamak için bekleyen insanlara "içinizden kim temiz ise ilk taşı o atsın" deyişini hatırlatmaktadır. Aslında bu insanların kendilerini tanımayışlarından ileri gelmektedir.¹¹¹

Nurettin Topçu'nun anlayışında; ahlâkî dinden, dîni de ahlâktan ayırmak mümkün değildir. Ahlâk neticede dîni olgunluğun kendisinin ifadesidir. Ahlâk, hayvanî hayattan insanî hayata geçişin adıdır. Din ve ahlâk, içte derinleşerek sonsuzluğa yönelme ve bunda ruhun kurtuluşunu arama idealidir. Sonsuzluğa gözünü diken başka gerçek ideal yoktur. Sanat bu yolda ameleliktir. Milliyetçilik ancak insan sevgisiyle bir şey ifade eder.¹¹²

Ahlâk prensiplerinin kaynağı Topçu'ya göre vahiydir. İnsanlığın ahlâk tarihi sanki dinlerin tarihidir. Akıl yoluyla ispatlanmasına gerek olmayan bu prensiplerden insanlık uzaklaştıkça felakete doğru gitmektedir. Ahlâk ile insanlığa ulaşılır, din ile bunun üzerine çıkılır.¹¹³

2.2. Ahlâk Eğitimi

Topçu'ya göre: "*Hareketlerimizin ahlâkî değer taşıyabilmesi için, onların hür bir şuurun eseri olması lâzımdır. Bunun için ahlâk, her şeyden önce davranışlarımızda hür olup olmadığımızı ve hürriyete sahip olan ruhtan ne gibi hareketlerin doğabileceğini araştırır, hürriyetimizin bizi hangi gayeye doğru götürdüğünü inceler.*"¹¹⁴

Nurettin Topçu, "*Ahlâkî hareketin insan hayatında gelişim safhalarını*", şu şekilde açıklar:

¹¹⁰ Mustafa Kök, "Nurettin Hoca ve Rönesansımız", *Nurettin Topçu'ya Armağan Dergâh Yayınları*, İstanbul, 1992, 103.

¹¹¹ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 84.

¹¹² Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 86.

¹¹³ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 86.

¹¹⁴ Topçu, *Ahlâk*, 19.

“1. Çocuğun davranışları, kökleri içgüdülere gömülü bulunan fizyolojik isteklerin eseridir. Bu istekler zaman zaman toplum düzeniyle ve örflerle çatışırlar. Düzeni yaşatan kaideler ve inançlar, onun bu isteklerine engel oluyorlar. O zaman çocuğun, sosyal düzenle çatışan bu isteklerinden bir kısmını feda etmesi lâzım geliyor. Ahlâk onun için, sadece bir haz (hoşlanma) ekonomisi oluyor. Onda henüz vicdan ve ahlâk kanunu meydana gelmemiştir. Çocuğa bu fedakârlığı yaptırtan, doğuşuyla getirdiği tabii ve temiz duygularla dışından aldığı telkin ve terbiyedir.

2. Çocukluğu bitirip ilk olgunlaşma çağına giren fert, toplumun mali olmuştur. O artık toplumsal varlıktır. Bu devredeki ahlâkî davranışı, toplum değerlerini gerçekleştirici olmalıdır. Buradaki ahlâkî hareket, toplumsal yaşayışa tam uymasındır. Sosyal görevlerini iyi yapan insan ahlâklıdır. Çalışan öğrencinin, emeğini esirgemeyen işçinin, malını yüksek fiyatlara satmayı düşünmeyen satıcının bu hareketleri, ahlâkî davranışlardır. Aile içindeki görevlerini iyi yapan ana-baba ve onlara saygılı olan gençler; bu davranışlarıyla ahlâklılırlar...

3. Ahlâkî olgunlaşmanın ileri hallerinde cemiyetin sınırları aşıyor. Ahlâklılık, iyinin vasıtası olmaktan çıkıyor. Kendi kendinin gayesi oluyor. Ahlâkî olgunlaşma ferdi, kendi varlığının olduğu gibi, cemiyetin ve insanlığın da üstüne yükseltiyor. Bu devrede insan, iyiyi iyi olduğu için benimsiyor, bütün varlığını iyinin emrine teslim ediyor. Davranışlarını isteklerle hazlara değil, toplum düzeninin emirlerine de değil, belki bunların hepsini geride bırakarak sonsuzun iradesine, sonsuzda aranan iyiyeye teslim eden ahlâk önderleri, peygamberler veliler, ahlâkî olgunlaşmanın bu en ileri bölgesine ulaşmışlardır. Onların yaptığı iş, Bergson'un deyişiyile, "kendi varlıklarından örnek vermek suretiyle, insanlığı temelden değiştirmek"tir. Hakikatler dünyasında ahlâkî bütün hakikatların üstüne koyan Eflatun gibi Mevlânâ'ya da "Ben bu cihanı araştırdım. Güzel ahlâktan daha değerli bir şey bulamadım" dedirten, yaratıkların ulusu olan insanın ruhunda ahlâkın en derin ve esaslı tabakayı meydana getirdiğine dair sahip oldukları sezgidir."¹¹⁵

¹¹⁵ Topçu, *Ahlâk*, 50-51.

Topçu, ahlâkın konusu hakkındaki görüşleri değerlendirir ve sonuçta şunu ifade eder: “...Hepsinde ortaklaşa olan, onda ruhsal ve sosyal unsurların bulunduğu. İster akla, ister duyguya dayansın, her türlü ahlâk anlayışında esas olan; ahlâkın, ferdin ruhsal yaşayışından doğmuş olduğudur. Refleksler ve içgüdüler gibi şuarsuz yapılan hareketlerin ahlâkla ilgisi olamaz. Ancak düşünen varlık olan insanın serbest kararının eseri olan hareketler ahlâkî sayılıyorlar ve yalnız insan ahlâk olayını yaşayabiliyor. Derece derece yüksek ahlâk değerini taşıyan hareketlerimiz, öbürlülerinden daha şuurla yaptıklarımızdır. Aynı zamanda hiçbir ahlâk hareketi yoktur ki, değişik görünüşler altında da olsa, gizli veya açık bir sevinç duygusuna bağlanmış olmasın.

Ahlâk olayında sosyal unsurun varlığı da inkâr olunamaz. İnsan eğer yalnız başına yaşasaydı, ahlâk diye bir şey sözkonusu olmazdı. Çünkü ahlâklılık ve ahlâksızlık diye, mutlaka bir insanın başka insanlar üzerinde yaptığı istenen veya istenmeyen etkilere denir. İnsanın kendi kendisine karşı ahlâklı veya ahlâksız olabileceği düşünülemez. Halbuki insan hiçbir zaman yalnız başına yaşayamaz. Bu sebeple onun başka insanlarla yaşayışında her zaman ahlâkın sözü edilmiştir.”¹¹⁶

Nurettin Topçu yaşadığı dönemin fotoğrafını şu ifadelerle çekmektedir: “Beş yüz seneden beri dimağlarımızın dinlendiği bu beldede bir milletin sözde münevverleri yetişsin de henüz hayatın değeri meselesi münakaşa edilmesin, düşünülmesin? Dokuz yüz yıllık bir milletin metafiziği olmasın? Bunu akıl almıyor. Ortada bir cinayet var. Ruhlar âleminde işlenmiş meş’um bir suikast. Kur’ân’daki ebediyet müjdelerinden, Kur’an’daki selâmet ihtirasından, Kur’ân’daki ebedî hayat aşkından bize ne kaldı? Otomatik hareketler, zevkli vaadler, ürpertici tehditler ve kurnaz bezirgân hesapları değil mi? Veyl ticaretinize, maharetinize ve kin ile, karanlıkla dolu hesaplı imân alışverişinize. İçinizde Kur’ân’ı bir kere de çıldırarak, hesapları, ölçüleri anlamadan okuyunuz yok mu? İşte en akıllınız odur. İçinizde hiç mirac muradına eren yoksa varalım müslümanı putperest mâbedinde arayalım. Her akşam bir kere ölümü tadanınız yoksa, öldükten sonra yaşayacak insan kalmadı demektir. Bizi müesseseler mi böyle harâb etti? Yoksa XX. asrın muazzam hayat

¹¹⁶ Topçu, *Ahlâk*, 15-16.

tekniği mi? Belki de her şey. Lâkin bin düşmanın yıktığını bir aşk yeniden yapabilir."¹¹⁷

Nurettin Topçu ilk kaleme aldığı çalışmalarından başlayarak bir yandan Osmanlı-Cumhuriyet modernleşmesini göz önünde bulundurarak fakat onu geçmeyi hedefleyerek tenkitçi bir nazarla yeni bir devlet, millet ve insan modeli inşa etmeye çalışmıştır. O zamanın ortamında ve tarihten gelen muhkem zeminler üzerine yükselmesini mümkün kılacak bir rönesans düşüncesi, bir ilim, tarih, ahlâk, sanat, tasavvuf, felsefe ve din anlayışı geliştirmeye yönelmiştir. Metafizigi dışarda bırakan felsefi eğilimlere karşı durmuştur. O akıl, duygu, sezgi ve aşk kavramlarını yeniden yorumlamış, bunların üzerine ahlâk ağırlıklı bir felsefe inşa etmiştir.¹¹⁸

Topçu'ya göre, aslında insanlar ahlâkı istemeden önce kendi menfaat ve mutluluklarını istemektedirler. Bu anlamda ona karşı olan hususlara ahlâksızlık diyorlar. Bu dünyada herkes kendi ahlâk anlayışını, kendi mutluluğu ve gururuna göre dizayn etmekte! Ancak insan zor durumda kaldığında hakikatle dost olabiliyor.¹¹⁹

Eğitimde örnek gösterme önemlidir. Bu anlamda Topçu, ahlâk kahramanları olarak peygamber ve velileri, bir de bunları aşkla takip edenleri örnek göstermektedir. Topçu'ya göre esasında bu zâtların ahlâkı ile halkın değerlerinin bir çatışması vardır. Bütün peygamberler halkı ile mücadele etmiştir. Peygamber takipçilerini de, Hz. Ömer'i de, Hallac'ı da... halkı öldürmüştür. Büyük fazilet kahramanları, kendilerini kurtarmak istediği halkın eliyle şehid olmuşlardır. Çünkü halk fazileti değil, maalesef ki saadeti ister. *"Faziletin öbür adı ruh saadetidir. Biz içimize çevrildiğimiz, yani ruh dünyamızda derinleştiğimiz zaman ahlâk dünyasına dalıyoruz, kendimizden çıkıp da dışımıza çevrildiğimiz zaman ondan uzaklaşıyoruz.*"¹²⁰ diyerek tutarsızlıkları dile getirir Topçu...

¹¹⁷ Topçu, *Büyük Fetih*, 42.

¹¹⁸ Kara, "TOPÇU, Nurettin", 41: 250.

¹¹⁹ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 85.

¹²⁰ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 85.

Topçu, son bir buçuk asırda yapılanları sadece boyama olarak görür. Çekilip kaybolan ahlâk nizâmı üzerine çaresizliğimizi tasvir eder. Milletin içinde birlik, düşünme, ahlâk ve imân birliğinin kalmadığından şikayetçidir. Yaşadığı zamanda vicdân ve ahlâk değerlerine sistemli bir karşı gelişle gençliğin suikasta uğradığını ifade etmektedir.¹²¹

Nurettin Topçu, irâdelerimizin gevşediğini buna karşılık düşmanın da insâfsız olduğunu, durumumuzun gerçekten içler acısı olduğunu ifade ediyor. Bu halin bazı karakteristik özelliklerini şu şekilde ortaya koyar:

- O'na göre sebeple netice arasında bağlantı kurmasını bilmiyoruz. O, bunun zamanla şahsiyetin iflasına nasıl götürdüğünü tasvir ediyor.
- Dindarların safında yer tutan sahtekarları ayırt edemiyoruz. Çünkü her zaman, her hayatı batıran onun dışındaki düşmanlar değildir, bu içerden tahrip eden sahtekarlardır.
- Neslimiz kendi iradesinden, kendi varlığından bile şüphe ediyor. Allah'ın emirlerinden başkasına itirazsız ve delilsiz inanmak, hele boyun eğmek iradelerin tam çürümüş halidir.

Bunlardan kurtulmanın yolu en azından bir müddet kimseden nutuk dinlememe, formüller ezberlememe, hiçbir üstâdın sözüne bağlanmamadır. Böylece düşüncemiz bir benliğe, bir irâde ve istiklâle sahip olabilsin.¹²²

Ahlâk nizâmının yürüyüşünde; hükmünü, fikrini, dâvasını, aşkını kalbinde gizlemiş, rönesans'ın sâlim düşünme ahlâkına boyun eğmiş olanların arkasından yürümek gerektiğini telkin eden Topçu'ya göre bu yürüyüş iradenin terki değildir.¹²³

2.3. Ahlâkî Değerler

Karakterli insanın değişmez özelliği olan “mesûliyet”, Topçu'ya göre ferdiyeti harekete sevk eden ve hareketten sonra güçlenerek büyüyen bir irâdedir. Mesûliyet cihanşümul hale gelmiş bir merhamet; özgürlükleri belirleyen, hür

¹²¹ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 15-17.

¹²² Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 17-19.

¹²³ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 21.

aksiyonları vicdan karşısında önünde durulamaz bir zaruret yapar. O ahlâk sorununu da kaynağında olan temel bir kavramdır.¹²⁴

Mesuliyetten sonra ahlâkî karakteri tamamlayan diğer üç mefhum: “merhamet”, “hürmet” ve “hizmet”tir.¹²⁵

İnsanın ahlâkı da bilgiye kaynaklık edebilir: “Ona göre insanın kanun ve nizamı bilme ve birliği tanıma istikametinde seyreden düşünme ve bilgi kademelerini belli bir hiyerarşi içinde ele almak gerekir. Kendi sınırları içinde kalmak ve bir sonraki üst kademeye yol açmak şartıyla duygu, akıl, sezgi, aşk, ihtiras ve merhamet üzerinden elde edilen bilgilerin her biri değerli ve geçerlidir. İnsanın varlık üzerindeki hareketi şeklinde de anlaşılabilir düşünme ve bilgi, his ve tecrübe düzeyinde ilme, akıl düzeyinde felsefeye, aşk ve ilham düzeyinde ilâhî ve sonsuzluk bilgisine, hakikat aşkına kaynaklık eder. Duyularla akıl dinî hayata disiplin ve düzen sağlayıcı dış unsurlardır. Onlar dinin özüne götürmez. Dinde akıl sadece bir disiplin gücüdür.”¹²⁶

“Menfaatlar, hırslarımızın zehirli yemişleridir. Her biri ayaklarımıza vurulan birer zincirdir. Onlarla Allah'a gidilemez. İnsan için gerçek esirlik, her taraftan gelen, her çeşit menfaatlara bağlanmaktır. Hangi endişe ile ve hangi yüksek gayenin hayaliyle bezenmiş olursa olsun, menfaatla dostluk kuran, gece gündüz ibadet de yapsa, Allah'a dost olamaz. Bunda dini yükseltme veya cemaati kurtarma gayesini kalkan olarak kullananlar en büyük riyakârlardır; onlar en büyük günahkârlardır.”¹²⁷ Sonsuzluğa uzanabilmek için her türlü sonlu olanlardan arınmak gerekir.

2.3.1. Mesuliyet

Türk Dil Kurumunun hazırlamış olduğu tüm sözlüklerde ve Arapça tüm kaynaklarda ‘sorumluluk’ ya da ‘mesuliyet’, “kişinin kendi davranışlarını veya kendi

¹²⁴ Topçu, *Yarımkı Türkiye*, 119.

¹²⁵ Kara, “Topçu, Nurettin”, 41: 250-251.

¹²⁶ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 251.

¹²⁷ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 47.

yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi” anlamında tanımlanmıştır.

Kur’ân-ı Kerîm ve sünnette “sorumlu” anlamında mes’ûl kelimesi ile beraber aynı kökten türeyen “sorguya çekilme, sorumlu tutulma” anlamına gelen fiiller bolca geçer. “Ahlâk âlimlerine göre dünyada sorumluluk duygusu taşıyan tek varlık insandır. Diğer varlıklarda bulunmayan akıl ve irâdeye sahip olan insan kendine özgü inancı, değer yargıları ve yaşama tarzıyla bir şahsiyettir. Bu sebeple onun dinî, ahlâkî, içtimaî ve hukukî bakımdan doğru yolu seçmesi istenir ve bu hususlarda sorumlu tutulur.”¹²⁸

Topçu’ya göre: “Davranışlarımızda hür oluşumuz, bizde ahlâkî mecburîlik yani ödev doğurur. Ödev de sonuç olarak sorumluluk yaratır. Sorumluluk; hareketlerinin doğurduğu sonucu kabullenmek, kendi üzerine almaktır. İki türlü sorumluluk vardır: Biri dışsal veya hukukî sorumluluk, öbürü içsel veya ahlâkî sorumluluk. a) Dışsal veya hukukî sorumluluk, dışsal olan davranışlarımıza aittir. Kamuoyu ve kanunlar karşısında sorumlu oluşumuz böyledir. Bu, toplum düzeninin bozulduğu hallerde hukukun kaideleriyle karşılanan sorumluluktur. Bu bakımdan sorumluluğun, yerine getirici ve ceza verici diye ikiye ayrıldığını görüyoruz. Yerine getirici veya medenî sorumluluk, zararın ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir. Ceza verici sorumluluk, yine kanunun belli ettiği şekillerde, bozulan düzenin tekrar düzeltilmesini emretmektedir. b) İçsel veya ahlâkî sorumluluk, içsel ve dışsal, bütün hür davranışlarımızda ve yalnız hür olan davranışlarımızda vicdanımızda doğan sorumluluktur. Ahlâkî sorumluluk olmadan medenî sorumluluk olabilir. Bahçemizin duvarı yıkılıp komşuya zarar verebilir. Bir çiftliğin hayvanları komşunun bahçesine geçerek bitkilerini bozabilirler. Bu hallerde ahlâkî sorumluluk yoktur. Ancak medenî sorumluluk vardır. Yapılan zararın ödenmesiyle sorumluluk ortadan kalkar. Buna karşılık, medenî sorumluluk olmadığı halde ahlâkî sorumluluk bulunabilir. Bir gence

¹²⁸ Kemal Yıldız, “Sorumluluk”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2009, 37: 380.

*verilen kötü öğütler, onun başına fena haller getirebilir. Burada öğüt veren kimsenin vicdanında ahlâkî sorumluluk doğuyor.*¹²⁹

Sorumluluğun olabilmesi için bilgi ve hürriyetin olması gerekir.¹³⁰ Ki “Mesuliyet, sade hareketten sonra bizi karşılayan hukukî hâdise değil, belki hareketten önce var olan bir iradedir. O, insanın hareket kudretinin ölçüsüdür. Mesuliyet irâdesi, kâinat nizâmını hedef yaparak medeniyetlerin ve vicdânların bekçisi oluyor ve insan hayatına gerçek değerini veren de bu iradenin sonsuzluğa doğru uzanmasıdır.”¹³¹

Topçu, mesuliyet anlayışını farklı bir tarzda şöyle ifade ediyor: “Biz ahlâk meselesinin kaynağında mesuliyeti buluyoruz. Ahlâk sistemleri, mesuliyeti umumiyetle fena hareketlerden kendini korumaya yarayan bir kuvvet olarak ele aldılar. Biz mesuliyeti, harekete geçirici kuvvet halinde tanıyoruz. O, içimizden gelen itme, sonsuzlukta huzur aradığı için ona atılmak isteyen bir irâdedir. Bu irâde, bizdeki samimi oluşu ve ruhî hayatımızın gerçek yapısını teşkil eden itikatlar âleminde, yani ruhî hayatımızın derinlerinde besleniyor ve belki de onun ikinci defa ve tam haliyle doğurucusu oluyor. Herhalde ruh hayatımıza durmadan kuvvet veren, böyle bir mesuliyettir. Bu mesuliyetin kaynağı, onun varlığının sebebi ise, nereden geldiğini bilmediğimiz, menfaatsiz, alâkasız, sebepsiz, bize nüfuz eden âlemşümul ve mutlak bir merhamet duygusudur. Evimde rahat otururken pencereimin dışında dövülen bir insanın yardımına koşuyorum. Cemaatin âhengiyle mest olarak yaşamakta iken zalimlerin keskin kılıcına hamle yapıp alnımı uzatıyorum. İnsanlığın imdadına koşmamdaki sebep, zekâ ve mantık yollarıyla halledilmez. Bu, ilâhî bir harekettir ve koşan insan Allah emri yaptığını hisseder gibidir. Böyle bir merhametin hamlesiyle koşmada ise Allah'a doğru koşmanın zevki duyulur. Hallâc'ın darağacındaki sarhoşluğundan daha mesut insan tasavvur edilebilir mi?”¹³²

Günümüzün insanları mutluluğu “haklar” elde etmekte ararken, Topçu merhametin

¹²⁹ Topçu, *Ahlâk*, 177.

¹³⁰ Topçu, *Ahlâk*, 178.

¹³¹ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 131.

¹³² Topçu, *İrâdenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 71-72.

sürüklediği mesuliyette ve neticesindeki fedakârlıkta daha büyük bir mutluluğun olduğunu gösteriyor.

2.3.2. Hürmet

Topçu'ya göre saygı, insanın başka yaratıklara üstünlüğü duygusundan doğmaktadır: *“İçimizin derinlerinden kaynakayan bu duygu, başkalarından önce, insan olan kendi varlığımızın üstün değerlere sahip olduğuna bizi inandırır. Kendi hakkımızda sürekli olarak saygı duygusu yaşarız. Benliğimizden ayrılmayan bu duyguya izzetinesis, denir. İzzetinesis, bizi başka yaratıklara üstün yapan değerlere sahip olduğumuza kendimizin inanmamızdır.”*¹³³

Ona göre bunun zıttı *“Toplumun fertte tanımadığı değerleri kendinde yaşatmaya çalışmak, insanı küçük ve kötü bir ruh haline sürükler. Buna kibir denir. Kibir, ruh yapısı boş ve insanlara sevgisi az olanların kendilerinde birtakım değerler uydurmaya zorlanmalarıdır.”*¹³⁴

Hürmetin diğer bir yönü de: *“Başkalarına sevgisi çok olan zengin ve büyük ruhlar, herkesi ve hep başkalarını gözlerinde büyütür, kendilerine üstün tutar da kendilerini herkesten küçük görürler. Buna alçak gönüllülük veya tevazu denir. Alçak gönüllülük, yapmacık ve gösteriş değil de sahici olduğu zaman insandaki olgunluğun ölçüsüdür. Cahiller ve değersizler, hele zenginliğin ve makamların şaşırttığı ham ruhlar, kolaylıkla kibrin kucağına yuvarlanırlar.”*¹³⁵

Ona göre utanma veya hayâ hissi *“hem izzet-i nefsin hem de şeref ve haysiyetin bizdeki bekçisidir. Onunla hem kendi izzetinefsimizi koruruz hem de başkalarının izzetinefsine saygı duyarız. İnsanlara sevgimiz yüzünden onların şeref duygularını da incitmekten utanırız. Utanmayan hem sevgisi hem de insanlık değeri olmayan kişidir.”*¹³⁶

¹³³ Topçu, *Ahlâk*, 43.

¹³⁴ Topçu, *Ahlâk*, 43-44.

¹³⁵ Topçu, *Ahlâk*, 44.

¹³⁶ Topçu, *Ahlâk*, 44.

Topçu'ya göre ahlâk duygularının hepsinin kaynağı; hürmet veya saygıdır: *“Yalnız insana karşı saygı duyulur. Eşyaya saygı duyulmaz. Eşya ve hayvanlar, insanda çeşitli duygular doğurabilirler; korku doğurabilirler; hiçbir zaman saygı doğuramazlar. Saygı, bayağı duygulara karşı gelen bir ruh halidir. Bir insan hakkında korku ve imrenme duyguları duyabilirim; yine de o insana karşı saygı duymam. Büyük dedikleri zorlu veya yüksek rütbeli bir adamın önünde belki varlığım eğilir, fakat ruhum eğilmez. Önlerinde başımızın zor yüzünden eğildiği insanlar vardır ki ruhumuz asla eğilmez. Bana üstün karakter sahibi aşağı tabakadan, lâkin temiz ruhlu bir insan karşısında ruhum eğilir. İşte saygı budur. Saygı yalnız beden hareketiyle veya sözle olmaz. O, insanın büyüklüğüne inanan kalbin hareketidir.”*¹³⁷

Topçu, insanın saygısının büyüklüğü ile ruhunun büyüklüğünü aynı görür: *“Kendilerine karşı saygı duyulanların bu saygıya lâyık olup olmadıkları ayrı bir konudur. Saygıyı duyan insanın asıl kendi ruhunda büyüklük yaşanmaktadır. Saygısı ne kadar çok ise insan o kadar büyüktür. Büyük ruhlar, büyük saygıların barındığı yerdir.”*¹³⁸

Topçu, saygının hareketler haline gelmesine tarihten örnekler verir: *“Osman Gazi, Anadolu'ya geldiği zaman, misafir olduğu Şeyh Edebâli'nin evinde yatak konulan Kur'an'ın karşısında, ‘Allah kitabının huzurunda yatılmaz’ diye bütün geceyi saygı durumunda geçirmişti. Fatih Sultan Mehmet, hükümet âdetlerine aykırı olduğu halde hocası Molla Gürânî ile karşılaştığı yerde elini öperdi. Kendi deyişi ile zamanın İmâm-ı Â'zamı olan Molla Hüsvrev'e, camide bile rastlasa ayağa kalkardı. Yavuz Sultan Selim, Mısır Seferi'nden dönüşte, yolda atının ayağından kendisinin elbisesine çamur sıçratan İbni Kemâl'in bu hareketini kızgınlıkla karşılamamış, çamura bulaşan kaftanını çıkarmış ve ‘Âlimlerin atının ayağından sıçrayan çamur bile bizim için şereftir. Alınız bunu, tabutumaya örtünüz!’ demişti. Bu hareketiyle ilme ve âlimlere karşı saygısını gösterirken sonraki nesillere de en büyük örnek olmuştu.”*¹³⁹

¹³⁷ Topçu, *Ahlâk*, 37-38.

¹³⁸ Topçu, *Ahlâk*, 38.

¹³⁹ Topçu, *Ahlâk*, 38-39.

Ona göre aldatmak da bir saygısızlıktır: *“Başkalarını aldatmak, başta gelen bir saygısızlıktır. Aldatılan insanın, karar verici irade sahibi şahsiyetini tanımamaktır, ondaki insan olan varlığı hiçe saymaktır. Başkasına verdiği sözü tutmayan, başkalarının insanlığına saygısız demektir. Bu bir ahlâk düşüklüğüdür. Ahlâklı adam, verdiği sözü mutlaka yapar.”*¹⁴⁰

2.3.3. Merhamet

Nurettin Topçu, merhameti adâlet duygusunun tezahürü olarak şöyle görür: *“Merhamet veya acımak, başkasının iyiliğini istemektir. Canlı varlığın acı çekmesi, yüksek değerine inandığımız insanın, düşünen ve seven varlığın bizim sahip olduğumuz haklarla hürriyetlerden mahrum oluşu, bizde merhamet duygusunu yaratıyor. Başkalarının bizimle eşit haklara sahip olmayışından acı duyuyoruz. Onları bu halden kurtarmak istiyoruz. İyiliği emreden vicdânın yarattığı bu duygu bizi adâlet yolunda harekete geçirmektedir. Böylece merhamet, adâletin kaynağı olmuş oluyor. Adâlet, onun akıl ölçüsüne girmiş sonucudur. Merhamet, akılda adalet olunca onun hareketi, eşitliğin hizasını bulunca sona erer. İyilik yapma isteği olmaktan çıkar, iyilik yapma irâdesi olur. Âdil bir insan, malının yarısını hiçbir şeyi olmayan yoksula verir. Böylelikle âdil olduğunu düşünerek vicdânı doyuma ulaştır. Merhametli adam, malını dağıtmada ölçü kullanmaz. Varının hepsini fakirlere dağıtsa yine de tam doyuma ulaşmayabilir. Merhametin sınırları yoktur.”*¹⁴¹

Merhamet gösterenin ruh halini Topçu şöyle tasvir eder: *“Birisine acıyan, kendisini o insanın yerine koymuş gibidir. Ruh yapısında âdeta onunla birleşme halini yaşar. Acıdığı insanın halini duyar, onun ızdırabını yaşar gibidir. Ondaki fena halden kendisi sorumlu imiş gibi bir alçalma duyar. Bir merhamet duygusunu yaşarken, insan küçülüyor. Şüphesiz bu, onun ruhundaki gerçek yükselişin sebebi olmaktadır.”*¹⁴²

Topçu, merhamet ile vicdânın ilişkisini şu şekilde ifade eder: *“Merhamet duygusu, bizi başkalarına yardıma zorlayan bir mecburilik taşımaktadır. Ancak bu,*

¹⁴⁰ Topçu, *Ahlâk*, 39.

¹⁴¹ Topçu, *Ahlâk*, 95.

¹⁴² Topçu, *Ahlâk*, 95.

adalet duygusuna bağlı mecburilik gibi değildir, vicdânda yaşanan mecburiliktir. Kime karşı âdil olmam gerektiğini bilirim. Merhametimi kimin hakkında kullanmam gerektiğini bilmem... Toplum hayatındaki uygulamada çok defa merhametin yerini adâletin aldığı görülmektedir... Adâletin de kaynağı olan merhamet, bu yüzden ona (adâlete) üstündür. Ancak onu ortadan kaldırmamalıdır... Adâlet ise, merhametten doğmakla beraber objektiftir ve tam şuurludur; duygusallıktan çıkarak akla bağlanmıştır. Akıl, uzanabildiği yerde adalet düzenini kurar ve ondan faydalanır. Şu hâlde, birbirlerine bağlılıklarını gördüğümüz adaletle merhametin her ikisi de, hakların kurtarılması ve toplum düzeninin sağlanması için lüzumludurlar. Merhametin, adâletin de kaynağı olduğunu söyledik. Birincisi içsel ve doğuştandır, ikincisi dışsal ve düşünülmüştür. Adâlet öğrenilir, lâkin merhametli doğulur. Merhamet, kendisine acıdığımız varlığı küçültmez, acıyan ruhu yükseltir ve değerlendirir, insanı insanlaştırır.”¹⁴³

2.4. İdeal İnsan Karakteri

Nurettin Topçu'ya göre: “İslâm ideali, insan idealidir. İnsan ideali, kalp tekniğine muhtaçtır. Bu tekniğin tatbiki ibadet, gayesi gerçek selamettir... İslâm'ın zaferi, ilimle ahlâkın, bir de onların önünde yürüyen kalbin zaferidir.”¹⁴⁴

Topçu'ya göre İslâm'da temel olan düşünen insandır. İslâm'ın amacı, düşünen insanı yüceltmektir. Yapıcı insan onda ideal değildir. Dinin gayesi olan ruhun selametini gerçekleştirme yapıcı insan tipini düşünen insana yükseltmektir. Dinin konusu ruhtur, beden ise ruha yükür. Dinin öncelikli gayesi, bedene saadet vermek değil, aksine ruhu bedene hâkim kılmadır. İnsan bedeniyle var olduğundan dolayı, beden ruhun yüksek gayesine uygun hareketler yapması için kurallar koymuş, bu kurallar ruha zarar vermeyecek, ruhu besleyecek şekilde düzenlenmiştir. Mü'min ruhuyla Allah'ı (cc) arar, bu arayış imân cevherinin akmasıdır. Dinin ruhu olan düşünceyi çıkarırsanız ibadetlerin ve hareketlerin bir anlamı kalmayacağını savunur.¹⁴⁵

¹⁴³ Topçu, *Ahlâk*, 96-97.

¹⁴⁴ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 25-26.

¹⁴⁵ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 57-58.

Namaz bir damla vecd getirmediikten ve sonunda ruh huzuruna kavuşturmadıktan sonra elbette boş bir yorgunluktan ibarettir. Nasıl olursa olsun sadece onu kılmakla borcunu edâ ettiğini ifade etmek; riyâkarın muamelesini, sahtekârın alışverişini tebrik etmektir. Ruhsuzluğun sonu ahlâkı inkara da götürecektir. Ruhsuz bedenlerin hacda bir araya gelmeleri onları Allah'a (cc) yaklaştırmaz.¹⁴⁶

Esasında bütün dünyada şayi olan bir irâde ile ona ortak olan insanın ruh yapısı söz konusudur. İnsanın şuur elde etmesi ve insanlığının yükselişi, bu katılımın anlaşılmasıyla ve bu yolda ilerlemesiyle gerçekleşebilir. Yoksa yalnızca bütünden ayrılmış ve benliğine mahkûm olmuş insandan bahsedilebilecektir. Hedefine varabilen gerçek ve tam irâde; “fertten başlayıp, aile ile devleti yani otoriteyi isteyen, millet ve insanlık basamaklarından geçerek Allah'a ulaştıran irâdedir. İnsan, damarlarından sızan irâdeyi kendi eseri zannetmekle maalesef yanılıyor. Hakikatte irâde birdir. O istek halinde âleme yaygın kudretin insandaki” görünümüdür.¹⁴⁷

Ona göre hayatın değil hakikatin, aşkın adamını yetiştirmeliyiz. Hayatın hesapları aşkımızın düşmanlarıdır. Gençlere “...*En üstteki kuvvete değil, en üstteki Kitab'a uzanınız...*”¹⁴⁸ diyerek hedef göstermektedir.

Hayalindeki ‘ideal gençleri’ şu ifadelerle tasvir etmektedir: “*Hele bir cesur kafile var ki, onlar fikir adamlarının ön safında yürüyorlar. Onların yürüyüşü hamleyi, bakışları aşkı, işaretleri isyânı andırıyor. Halktan hiçbir şey istemeyen, kimsenin huzurunda eğilmeyen bu insanlar, bu gençlik ordusu, onların en ateşli, en âşık ve en bilgili olanlarından seçilmiş. Menfaat ve istirahat tanımayan, halk arasında eğlenmeyen, felsefe ile ilimlerin zirvesine tırmanma gayesinde olan bu hizmet ehli insanlar, din adamlarıdır. Mitoloji ile sihirbazlığı gömmüş, "kale"yi kendi mahfazasında örtterek muhafaza eden aklın saltanatıyla Allah'a yaklaşma aşkından başka ideal, başka heves tanımayan bu çocuklar, Yunus'un çocuklarıdır. Bunlar, yetişecek haysiyetli Türk çocuklarının mürebbîleri, ilmin ihtirash*

¹⁴⁶ Topçu, *İslâm ve İnsan/ Mevlâna ve Tasavvuf*, 61.

¹⁴⁷ Kara, “Topçu, Nurettin”, 41: 251.

¹⁴⁸ Topçu, *Büyük Fetih*, 44.

tellâllarıdır. Bunlar, din kavgalarında gurur hissesi aramayan, âhiret tehditleriyle imân piyasasını yükseltmeye yeltenmeyen, ruhtaki ayıpları örtmek için şekilperestlik yamaları satmayan; mukaddesatlarına kapanmış, cemaatin ruhunun selâmeti için uğrunda nefislerini fedaya hazır, halkın bütün dertlerine varlıklarında devâ taşıyan, içtimaî yardım seferberliğinin asil ve haysiyetli neferleri, birinin enerjisi bin kişiye kâfi olan insan üstü varlıklar: Bunlar iman adamlarıdır. Bunların sayısı binleri, yüz binleri bulunca inkılâp yapılmış olacaktır, cemaat kurtulmuş demektir. O zaman Fatih'in ruhu, bu şehrin ezanlarla süslü ufuklarından bize eğilecek ve rahmet dolu, mağîret dolu sesiyle bizi tebrik edecek: Yaptığım cihâd size helâl olsun!"¹⁴⁹

Topçu, “mesuliyetini aşk derecesinde benimsemiş, kendinde irade ve ihtiras getirmiş olan genç ve fedakâr bir zümreyi” hayal etmektedir ve bu insanların yetiştirilmesi ve desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ümidini de şu sözlerle ortaya koymaktadır: “*Yarıncı büyük ve mutlak demokrasiyi, bugün mesuliyet idealcisi olan ve böyle bir ahlâka dayanan en haşin ve pazarlıksız bir hâkimiyet iradesi yaratacaktır*”.¹⁵⁰

2.5. İsyân Ahlâkı

Topçu'da “İsyân” sözcüğü, sözlük anlamını aşan ve iradeyle bütünleşen bir duruşa karşılık gelir. Özellikle “düşünmeden boyun eğme” anlamında “uysallığa” başkaldırı vardır.

Topçu'nun isyân ahlâkından kastı, ahlâktaki irâdedir. Birçok kişi âsi ve şakî kelimeleriyle aynı anlamda kullanır ki; bunlar, hayat rüyalarının dağılmasından korkanlardır. Bu cemiyet hayranlarının ahlâkta nihai sözleri de, beldenin kanunlarına itaat veya cemiyet düzenine ayak uydurmaktır. Halbuki yaşadığımız toplumun nizâmında, pek çok yaratıcı irâdenin ve âsinin eseri gömülüdür. O halde cemiyet, hareketlerimizin eseridir. Bizim hareketimiz olanı geçmek ve daha üstün bir nizâma yükseltmek istiyor ki, bu da hayatımızın gayesi olmalıdır. Allah'a doğru

¹⁴⁹ Topçu, *Büyük Fetih*, 46.

¹⁵⁰ Topçu, *İrâdenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 58.

yolculuğumuz esnasında duraksadığımızda varlığımız bir tufeyli gibi kendine çevriliyor. Zevk ruh kuvvetini daha kaynağındayken harcıyor ve telef ediyor.¹⁵¹

İsyân ahlâkının ne olduğunu anlamak için Topçu'nun şu satırları önemlidir: *"...Halkı kendi sefaletinden kurtarmak isteyen kahramanları, cemaat her devirde ateşe veya darağacına yollamaktan hoşlandı. Lâkin bu da, bu âsilerin birinden öbürüne geçen sonsuz kuvveti artırmaktan başka bir şeye yaramadı. İnsanlığın en gerçek hürriyet abideleri, kurulmuş darağaçlarıdır."*¹⁵²

Topçu, isyân ahlâkından kastını şu cümlelerle aktarır: *"Bizim anlamak istediğimiz isyân, ne benliğimize ve nefsimize ait arzulara ne içtimaî gayelere ne de merhametten başka duygulara bağlı isyândır. Bizim isyânımızın ancak sonsuzlukta gayesini arayıcı olduğunu ve âlemşümul merhamet kaynağından doğduğunu söyledik. Nefsimizle hiç alâkası olmayan ve bizi mesuliyetle harekete geçiren merhamet, isyân irâdemizin ilâhî kuvvetidir. Bizim isyânımız anarşi değildir; ebedî ve âlemşümul merhamet nizâmına bağlılıktır. Onda, gayesi olan ve kendisine ihtirâsla çevrilmiş bulunduğu namütenahi kuvvete itaat vardır. Bu itaat, en mükemmel teslimiyettir. Her isyanda bu mânada hem de bir itaat vardır, denebilir."*¹⁵³

Topçu'da isyân, merhamet ve sorumluluk aynı kaynaktan çıkan enerjinin farklı elbiselere bürünmesinden başka bir şey değildir, devamında ilâhî iradeye katılma hedefiyle yoldadırlar: *"Başka terimlerle her isyân hareketinde sanki bir anarşist ve bir uysal bulunmaktadır. İsyandaki anarşist, insanda âlemşümul mesuliyet haline gelen merhametin hareketinde barınıyor. İsyandaki uysal ise, bizdeki bin türlü esaretten sıyrılarak mesuliyet şeklinde gözüken ilâhî iradeye sükûn ile teslim olan benliğin sevimli simasında barınıyor. Allah'a iştirakimiz, bizdeki bu anarşistle bu uysalın birleşmesiyle hakikat olmaktadır. Ahlâkî vasfını taşıyan her hareket, bizim tarafımızdan bir anarşizm hareketidir, ilâhî irade karşısında ise bir itaattir. İlâhî iradenin lütfü, bize hem hareketten evvel hem hareket esnasında, hem*

¹⁵¹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 70.

¹⁵² Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 71.

¹⁵³ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 73.

*de hareketten sonra gelmektedir. Hareket halinde ne yalnız başına insanlığımız, ne de yalnız ulûhiyet var; belki insanın Allah'a iştiraki vardır. Böylelikle Allah meselesi ahlâk meselesiyle birleşmiş oluyor.”*¹⁵⁴

Peygamberler başta olmak üzere başka isimler de vererek bunların hepsinin mantığa, menfaate, çevreye hatta aşka başkaldıran, çiğneyen birer âsi olduklarını söyleyen Topçu, “*Bunlar ilâhî irade içinde kendilerini telef etmek arzusu ile yanyyorlardı. Hakikatte bu hal bir kurtuluştur. Sonsuz esaretten ve hareketlerimizin darlığından kurtuluştur. Tabii bu kurtuluş Allah’a teslim olmak suretiyledir. Varlığımızın en büyük düşmanı olan gururumuzdan kurtuluşun çaresi, irademizi Allah'a bağlayan merhamettir. İsyân, bizden nesillere geçecek olan mukadderatımızın yaratıcısı, tarihte ve insanlık içinde, zamanda ve ebedîlik içinde bize mutlak selâmeti getirebilecek olan sonsuz ve gerçek iradedir.”*¹⁵⁵ diyerek isyânı açıklamıştır.

Nurettin Topçu'ya göre insanî aksiyon ve değer dünyasının her aşamasında var olan ahlâkın kendisi bir “isyân irâdesi”dir. Ahlâk deyince, ilk olarak toplumun örf ve âdetlerine uymak akla geldiği halde, bu “isyân irâdesi” de ne oluyor diye soracaklara o şöyle cevap vermektedir: “*Eğer ahlâkın gayesi örf, âdet ve kurallardan ibaret olsa idi, toplumun nizamını bugüne kadar muhafaza etmemiz icap edecekti. Oysa tekâmül denilen bütün yaratıcılıklar, mevcut nizamın ötesine geçen iradelerin eseridir. Bu ise menfaat ve ihtirasların tatmininde boğulan insanlığa karşı bir bakıma isyan etmekten başka bir şey değildir. Ve bu anlamda, her isyan daha yeni ve daha üstün bir nizam, her üstün nizam ise Allah'a daha çok yaklaşmadır. İçinde yaşadığımız toplum nizamında nice yaratıcı irâdelerin, nice asillerin eseri gömülüdür.”*¹⁵⁶

Ona göre hürriyetin varlığını mücerret bir muhakeme ile araştırmak netice vermez. Zira hürriyet düşüncede değil, hareketlerimizdedir. Blondel'in hürriyetin

¹⁵⁴ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 73.

¹⁵⁵ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 74-75.

¹⁵⁶ Kök, “Nurettin Hoca ve Rönesansımız”, 103.

kaynağını gösterdiğini söyleyerek onun hareketi tarifine yer verir: “Eşyayı ve kendi eliyle kendini değiştirmek...”¹⁵⁷

Topçu'ya göre isyân, iradenin kendi içinde bulunduğu şartlara boyun eğmeyip başkaldırması yönüyle harekettir. O aksiyon ile isyân arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: “Düşünce ve inanç da harekettir; hatta bilgi harekettir, çünkü süjenin objeye (benliğin eşyaya) aktif şekilde katılması, onu kendisine mal etmesi anlamında, o da hareket olmaktadır. Hürriyet harekettir; çünkü hürriyet, insanın kendi eliyle eşyayı ve kendisini değiştirmesi demektir. Hareket olmadan bu değişim mümkün değildir. İşte bütün bunların çerçevesinde ve en az bunlar kadar isyan, harekettir. İnsanın ferdiyetini ortadan kaldıran her şey irâdenin esareti anlamına gelmektedir. Bu anlamda kendi tabiatımız, kibir ve gururumuz, bizi hareketsiz kılan sosyal dayanışma, bizim kendine körü körüne itaatimizi isteyen toplum, hepsi de bizi esir eden kuvvetlerdir. İrade bütün bunlarla mücadele etmek için, adeta kendi başına yetersizdir. İrade, bu yetersizliğine son vermek için, ferdiyeti kurban etmeyecek şekilde, çevresinde halka gelişen otoriteyi istemektedir. Bu zincirin ilk halkasında aile, son halkasında ise mutlak otoriteden ibaret ilâhî irâdeye iştirâk vardır.”¹⁵⁸

Nurettin Topçu; tatmin, saadet ve zevk gibi duygulara insanların baktıklarından farklı bakar ve çok kişinin fark etmediği hakikati ortaya koyar: “İnsanın tabii hali değişmemek olduğuna göre, hür hareket, Allah'a dayanarak yapılan isyandır, denebilir. Bu isyan nasıl oluyor? İsyân esirliğimize karşıdır. Gerçekten yâni ilâhî irade ile birleşerek istemediğimiz şeyler bize tahakküm ediyorlar. Her yakın tatmin, kendi arkasında çaresiz bir perişanlık bırakıyor. Şehvet hayatının çok kullanılmasından devasız bir keder doğuyor. Saadet çok kere iradeye bir kudretsizlik getiriyor. Zevk hakiki olarak istenmiş değildir. Daha ziyade o, irade yokluğunun eseridir. Hayat, hareket imkânları bulamayınca kendi üzerine dönüyor ve kendi kendinin tufeylisi bir mahlûk gibi, kendi cevheriyle gıdalanıyor. Zevk gibi, iş bölümünden doğan bağıllık da ileri derecede karmakarışık şekiller aldıkça ve devlet hâkimiyeti şiddetini arttırdıkça fert kendini bu kuvvetlerin elinde o nisbette esir

¹⁵⁷ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 130.

¹⁵⁸ Topçu, *İsyân Ahlâkı*, 21.

*hissediyor. Bu esaretten onu kurtaracak olan, bunlardan kaçınmak değil, bilâkis hür olarak hepsinden mesuliyet iradesini, bir mefkûre halinde benimsemesi olacaktır.”*¹⁵⁹

“İnsanı mutlu edecek şey nedir?” sorusunun cevapları değişse bile (zevktir, içgüdülerin tatminidir, ferdi veya sosyal faydadır, özgeciliktir, bencilliktir vb.) hedefleri değişmemiştir. Oysa ahlâkî hakikatler; olgu hakikatleri değil, zaruret hakikatleridir. Deneyciler harekette ortaya çıkan iradeyi incelemek yerine, bu hareketlerin sonuçlarını incelemiştir. Bunların hiçbiri insani hareketin gerçek amaçları değildir. Yani zevk, fayda vs, hareket için gaye olamaz. Hareketin gayesi, her canlı türünü, kendi mükemmelliğine ulaştırmaktır. İnsanın da hareketi ancak, kendini mükemmelleştirmeye adanmıştır. Nitekim insanın zevki arayıp, acıdan kaçtığı doğru değildir. Zevk kadar acı da hayat için bir zaruret olarak karşımıza çıkabilir ve aranabilir.¹⁶⁰ Çünkü hedef mükemmeli bulmaktır.

Topçu'nun özel mefhum kaideleriyle kurduğu, ahlâk anlayışını, felsefesini ve kapitalist dünya telakkisi ile Cumhuriyetçiler'in fikirlerine karşı iç içe girmiş üç ana kavramla muhalefetini ortaya koyar ki, onlar: “hareket, isyan ve irâde”dir.

İsyân, mutlak itaate kavuşa bilmek için “tek tek anlamlı olan ara durakların (arzu ve ihtiraslar, aile, cemaat, örf ve alışkanlıklar, kurallar vb.) bağlayıcılığından ve onların kişiliği sınırlayıcı, hürriyeti daraltıcı, esareti kuvvetlendirici, insanı çürütücü etkilerinden sıyrılmayı, kendini aşarak daha üstün bir nizama, tabiat üstü âleme, birliğe ulaşmayı, Allah'a doğru yükselmeyi ifade etmektedir”. Ona göre isyân, Allah'ın bizdeki hareketidir. “İsyân ahlâkını anarşizmden ayıran şey; ebedî ve âlemşümül merhamet nizamına bağlı olması, sonsuz kuvvete itaat ve teslimiyetle neticelenmesidir. Ahlâkî vasfını taşıyan her hareket insan açısından bir anarşizm, ilâhî irade karşısında ise bir itaattir. Bir hareket, ancak kendi içerisinde başkaldırdığı nizama karşılık yeni ve zorunlu olarak daha üstün bir nizamın iradesini taşıyorsa isyan adını alabilir. İç ve dış doğru mücâhede ve mücâdelelerle gelişen ve mutlak

¹⁵⁹ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 130-131.

¹⁶⁰ Hakan Poyraz, “Ahlâkın İsyanı, İsyanın Ahlâkı”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 109, 2006, 50-52.

itaate doğru seyreden isyân; aynı zamanda özgürleştirici, kişilik kazandırıcı bir hareket, ahlâkî bir eylemdir”.¹⁶¹

¹⁶¹ Kara, “Topçu, Nurettin”, 41: 250.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'NUN SİYASET ANLAYIŞI

Topçu, devlet ve siyasetle alakalı fikirlerini; ahlâk, insan ve millet üzerine kurmuştur. Hegel'in, "Devlet, ilâhî irâdenin yeryüzünde gözükmesidir." ifadesini yazılarında çokça tekrar eden Topçu, devleti "milletin şuuru, millet iradesinin gözüktüğü yer" diye tanımlar. O devleti "ferdiyetin yüce Allah'a ve sonsuzluğa doğru hareketinin bir durağı, bir menzili" şeklinde tahayyül eder.

Birlik halinde bir halk kütlesi, vatan toprağı ve idâre edici iktidâr devleti meydana getiren üç başlıca öğedir. Bundan dolayı "devlet tek başına varlık alanına çıkabilen ve anlamlı hale gelen müstakil, kendinden bir vâkıa, bir varlık değil ferdin ruhunda harekete başlayan, milleti oluşturan ve ilâhî iradeye kavuşmak için hamleler yapan iradenin fertten Allah'a götüren yoldaki bir durağıdır. İnsanın yükseliş çizgisi yukarıdan aşağıya, Allah'tan insana doğru hâkimiyet kavramı etrafında" ortaya çıkar. Bu bakış açısı "aynı zamanda bir siyasî kavram olan egemenlik fikrinin Allah'ta temerküz ettiğini ve oradan âleme, devlete, insana yayıldığını gösterir. Yükseliş çizgisi aşağıdan yukarıya, insandan Allah'a doğru itaat ve teslimiyet kavramları etrafında" vücut bulur.¹⁶²

Nurettin Topçu, daha önceden ortaya çıkan Anadolu milliyetçiliği fikrini İslâm merkezli bir yorumla yoğurmuştur. Onun elinde şekillenen bu anlayış Turancılığı, ırkçılığı ve topraktan bütünüyle kopmuş milliyetçilikleri, İslâmcılığı eleştirmiştir. O modernizmin katı kalıplarına baş eğmeden Batı, Doğu ve İslâm medeniyetlerini karşılaştırmalı şekilde ele almayı denemiştir. Kapitalizm, komünizm, sosyalizm, kültür ve medeniyet, sanayileşme, kuvvet ve teknoloji konularını büyük ölçüde dönemdeki yaklaşımlardan farklı bir yöntem ve içerik ile tartışmıştır. "Türkiye'nin kapitalist ekonomik sisteme ve ahlâk anlayışına, bunların üzerinden Amerikan sempatanlığına doğru kaymaya başladığı Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarından itibaren İslâm/Anadolu sosyalizmini savunmuş, maarif, mektep ve din

¹⁶² Kara, "TOPÇU, Nurettin", 41: 252.

eğitimi” konularını özellikle işlemiştir. “Ruh cephesinin “maden işçileri” olacak idealist bir nesil yetiştirmek için” gayret göstermiştir.¹⁶³

Topçu’yu dönemin diğer milliyetçi-muhafazakâr düşünce çevrelerinden ayıran tarafı, onun üst kavramlarla işe başlamasıdır. “Genellikle milliyetçilik ve muhafazakârlık toplumun yerleşik değerlerini, örf ve âdetleri, devlete itaati bir şahsiyet olarak insandan ve hürriyet fikrinden daha üstün bir yerde konumlandırmakta, Durkheim-Gökalp çizgisini takiben vazifeyi ne çıkararak sosyal determinizme bağlı cemiyet adamı yahut iyi vatandaş aramaktadır. Topçu, şahsiyeti geri plana iten bu yaklaşımın kişi ve toplumları sürü haline getireceğini, sonuçta hem tarihi hem de bugünü eleştiri süzgecinden geçirme teşebbüslerini engelleyeceğini” düşünmektedir. Ona göre “cansızlar, bitkiler ve hayvanlara mahsus özellikleri bünyesinde barındıran insan eşref-i mahlkat olma özelliklerini bir ferdiyet ve şahsiyet olma çabası içinde” elde eder.¹⁶⁴

Topçu’ya göre “modern ilim anlayışının ısrarla eleştiri konusu yapılması gereken yönleri; pratik fayda ve menfaat anlayışı üzerinden hakikat aşkını öldürmesi, izâfilik üzerinden sonsuzluk ve ebedilik kavramının zaafa uğratılması ve nihâyet ilmin tekniğe ve kuvvete indirgenmesidir”. Bundan dolayı pozitivizm, pragmatizm ve sosyolojizmi hakikate düşman  felsefe olarak görür. Çünkü Topçu’ya göre “pozitivizm hakikati deneylere, pragmatizm menfaatlere, sosyolojizm cemiyete” bırakmaktadır.¹⁶⁵

Ona göre Liberalizm, devletin anarşiyi koruması veya enerjisini malayaniyi himaye için harcaması, “varlık nedeni büyük sanayi ve kapitalizm olan, din ve mâneviyât karşıtı komünizm ise bir reaksiyon hareketi olarak zulme karşı zulüm” anlamına gelmektedir.¹⁶⁶

Topçu’nun devlet ve siyaset anlayışı iki başlık altında toplanabilir: Bunlardan birincisi “ferdiyet” ve “şahsiyet” planında devletin yeri neresidir meselesi, ikincisi

¹⁶³ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 250.

¹⁶⁴ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 250.

¹⁶⁵ Topçu, *Yarınki Türkiye*, 70-75.

¹⁶⁶ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 252.

ise Anadolu topraklarında Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları ile pratiği yapılmış olan muhteşem devletlerin, üzerinde yükseldiği kavramlar hiyerarşisi ve siyasi üslubun mahiyeti meselesidir. Bu iki temel konunun biri teorik diğeri pratik alan olarak değerlendirilebilir.¹⁶⁷

3.1. Devlet

Nurettin Topçu'ya göre devlet: “Muayyen topraklar üzerinde hâkimiyetle yaşayan insanların meydana getirdiği mânevî birliktir. Millet varlığının ruhu demektir. Millet iradesinin gözüktüğü yerdir.”¹⁶⁸

Topçu'ya göre, kendi başına vatan cansız bir beden sayılsa da millet onun hayatı, devlet ise onun ruhu sayılmalıdır. Devlet ise milletin şuurudur. Devletin iradesi hâkimiyet şeklinde gözüktür. Bu hâkimiyet başka devletlere angaje olmadan özgür olmak, vatan içinde emniyet ve asayiş muhafaza etmek ve sürdürmek demektir. Bunun için devlet yeterli kuvvete sahip olmalıdır. Kuvvetini iyi ve ahlâkî amaçlar uğruna kullanan devlet faziletli devlettir. Bu devletin gayesi Allah'a ulaştırarak yola iletmektir. “İrâdesini fertlerin ve zümrelerin menfaatleri uğruna harcayan devletin yıkılması gerekir”.¹⁶⁹

Devlet iradesinin kaynağı millettir, diyen Topçu; millet tanımında, coğrafya, ırk, dil ve din birliğinin yanında geleceğe ait ortak irâdeyi de katar. Belli topraklara hâkim milletin zümrenin ruhu olan devlet, millet vücudunun kuvveti ve hayatın ifadesi halinde gözüktür. Herkesin ve her şeyin yaşamına hâkim olan “mânâ” ne ise milletin varlığında da devlet o demektir.¹⁷⁰

Nurettin Topçu, devleti bir insana benzetir ve bir fert gibi şahsiyet olarak meydana geldiğini ifade eder. Bu şahsiyet, millet yapısına en uygun teşkilâtı koyar. Eğer devleti yeniden yapıcı fert yoksa, büyük mesuliyet sahipleri yetiştirmemişse, maya tutmuyor. Bir hastaya istediğimiz elbiseyi vermekle, onu gürbüz ve yeterli

¹⁶⁷ İsmail Kara, “Bir Siyasi İhya Hareketi; Topçu'da Devlet ve Siyaset Telakkisi”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 109, 2006, 246.

¹⁶⁸ Topçu Nurettin, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, 46.

¹⁶⁹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 46-47.

¹⁷⁰ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 51.

yapamadığımız gibi, irâdesiz devlete de hangi formu verseniz, kimleri idâre yerine getirseniz; yerde yatan millet idaresi böyle şekil incelikleriyle ayağa kalkamıyor. Eğer devlet kurucu olan şahsiyet yoksa devlet de olmaz. Böyle bir değil, birçok fertler yetiştiren devletlerin devleti daima ayakta duruyor, esasen bütün mesele, millet mesuliyetini üzerine alacak büyük şahsiyetleri sabır ve tahammülle yetiştirmek olmalıdır. Esasen terbiye, tahammül işidir. Terbiye işi kıvamına gelip de böyle fertler yetiştirdiği gün, salâhiyet ve vukufumuz müsaitse onlara devlet sahasında hareket işareti vermek gerekir.¹⁷¹

Ona göre “devlet fikri, mesuliyet fikrinden ayrılmaz”. Devlette mesuliyet ise hâkim olanın idare ettiklerine verdiği sözdür. Devlet otoritesini selâmetle yaşatıp zulümden koruyacak en önemli unsur mesuliyettir. Sorumlu olmayanlar, zulüm yapabilme yolunu kendilerine açık bulacaklardır. Zira mesuliyet duygusuna sahip olanlar, yarın hesap vereceklerinin farkındadırlar bundan dolayı her işlerinde adalet duygusu ile hareket ederler.¹⁷²

Devlet, esas itibariyle milletin siyasi organizasyonudur. Millet ve devlet bu durumda bir gerçek olayın iki yarı sahada belirlenmesidir. Millet, bir insan grubunu belirlediğinden; sosyolojik devlet ise, aynı insan grubunun kendine özel yaşam koşullarını ortaya koyan siyasî bir kavramdır. Dolayısıyla devletin milletin ekonomik hayatını tayin eden yönü millet hayatını bağlayan, geliştiren sınırlayan nihayet bir nizama sokan diğer esaslarından (Kültürel, ahlâkî askerî vs.) sadece biridir.¹⁷³

Devlette hâkimiyetin iki kaynağı vardır. Birincisi fertlerden müteşekkil milletin hayatı, ikincisi ilâhîdir, mistiktir. Devlet, ferdin ruhunda başlayıp milleti meydana getiren, ilâhî iradeye kavuşmak için hamleler yapan iradenin fertten Allah’a giden yolda bir durağıdır. Topluluk devlet olduğu zaman bir değer kazanır. Fertler devletin irâdesini hem içlerinde yaşarlar hem de onunla çevrenmiş olduğunu hissederler. Kendi içi ile dışı arasındaki esrarengiz bağlantı fert için ibadettir. Aşk ve

¹⁷¹ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 24.

¹⁷² Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 151.

¹⁷³ Cemil Kıvanç, “Nurettin Topçu’nun Devlet Anlayışında Ekonomik Görüşler”, *Nurettin Topçu’ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 75.

fedakârlık başlar. Fertler bayrağa, istiklale hürriyete nefislerini feda etmek isterler. Bu yol Allah'a uzanan yoldur.¹⁷⁴

Ona göre “*Cemiyette nizam, devletin varlığıdır. Ondaki hakimiyet ve otorite, mutlak olmaya doğru gittikçe, devletin kuvvetinin ifadesi olurlar.*”¹⁷⁵

Nurettin Topçu, devletin kutsiyetini şu şekilde izah eder: “*Devlet hüviyeti altında kudsilik kazanan hâkimiyet iradesi, yani devlet vücudunun her tarafında beliren otorite kuvveti, millet varlığındaki kaynaklarından her an hayat alır ve ona hayat gönderir. Yani bazan milletten devlete, bazan da devletten millete giden bir kuvvet ve hayat akışı vardır. Millet ve onun organları olan kurumlar teşekkül halinde iken daima devletten kuvvet alırlar; olgunlaşarak kendi hüviyetlerini tamamen kazandıktan sonra devlet milletten almaya başlar. Millet; devlete emirler, irâde ve hayat verir.*”¹⁷⁶

Yine özet olarak şu ifadeleriyle devleti nereye konumlandığını görebiliriz: “*Devlet Allah'a doğru bir yoldur... Buna inanılan yerde devlet vardır...*” diyerek devletin varlığını neredeyse Allah'ın varlığının yanına koyar ve şöyle devam eder: “*Devlet varlığının alâmeti olan otorite, mesuliyet irâdesiyle birleşip milletin fertlerinin hepsinin üstüne yükseldiği zaman, devlet yücedir, hâkimiyet mukaddestir*”.¹⁷⁷

Topçu'nun devlete mukaddes değerini vermesinin altında komünizmin devleti yıkmak için mukaddesata saldırma eğilimi olabilir: “*Komünizmin temsil ettiği demokrasi, bütün tarih ve mukaddesatı yıkmak suretiyle, onların hayat verdiği devlet otoritesini köklerinden koparır ve sonra millet fertlerini, çökmede olan devlet irâdesine karşı koyar. Komünistler, memleketleri içlerinden böyle kazanıyorlar ve devlet yok olduktan sonra milleti, ruhunu kaybetmiş bir insan yığını halinde silahlarının tehdidi altında birleştirmeye çalışıyorlar. Ruhdan kuvvetini almayan ve ancak menfaat vadilerine bağlanabilen maddî zorluk, mukaddesat yolunda gelişen*

¹⁷⁴ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 47.

¹⁷⁵ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 45.

¹⁷⁶ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 51.

¹⁷⁷ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 53.

bir iradeyi, hâkimiyet iradesini doğurmaktan uzaktır.” ...devamında dolaylı olarak bu kutsiyeti millete de taşır: “...Devletin hayatını, milletten aldığı feyz ve kudretle izah ederken, milleti yalnız bugünkü halinden ibaret sanmaktır. Onun mazisindeki derinliği, mukaddesatının kuvvetini ve değerini hesaba katmamaktır.”¹⁷⁸

Nurettin Topçu'nun sosyal düşünce çerçevesinde devlet mefhumunun büyük bir yeri vardır. Ona göre bu mefhumu başlıca üç unsur oluşturmaktadır: Millet, vatan ve idâre edici iktidâr (otorite yahut hakimiyet). Bu unsurlardan en önemlisi iktidardır. Yani idâre ihtiyacıdır. Topçu'ya göre devleti kuran bir yönetici zümredir. Bu zümre millî ve içtimaî hayata hâkim olur ve diğer zümreler onun etrafında toplanırlar.

İktidârın kaynağı yönetilenlerin itaatidir. İtaat ise bir irâde meselesidir. Bir başka deyişle 'millî irâde'dir. Siyâsetteki temel düşüncesi: "Ebedî bir devlet şekli olamaz. O da içtimaî müesseselerle birlikte değişir. Değişmeyen ancak devletteki iradedir, hakimiyet ve iktidardır". İradeyi iktidara bağlayan ve itaati yaratan mesuliyettir. Mesuliyet iradenin bir yansıması ve iktidarın kaynağıdır. Devletin hakimiyeti onun mesuliyeti demektir. İdare edilen zümreye verilen söz demektir. Mesuliyete dayanmayan otorite istibdattır, zulümdür. Mesuliyet fertlerde müşahhas hale gelir.¹⁷⁹

Ona göre otorite veya iradenin kendisinde hiç bulunmadığı devlet olmaz. İradesi azalan devlet çökmeye doğru gitmektedir. Bu iradenin zayıflaması mukaddesat bağlarının koparılmasıyla olur. Devlette iradenin önemini şu şekilde açıklar: *“Devlette irade yıkıldıkça vatandaşlar arasındaki hukukî bağlar gevşer; cemiyet nizâmı zayıflar. Nizâmın bozukluğu güvensizlik şeklinde görünür. Ekonomi ve ticaret hayatında mukaveleye, mektepte muallime, mahkemede hâkime güvensizlik başlar. Mâbedde imama, beldede valiye, ailede evlâda, sokakta polise güvenilmez olur. Şerir mahkemede beraat ederken masumlar zindana atılır. Çalışan talebe muvaffak olmaz da para ile diploma alan muvaffak olur, alnından öpülür ve yüksek makamlara doğru el üstünde yükseltilir. Kurumlar içinde, ilim ve din kurumlarında*

¹⁷⁸ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 52.

¹⁷⁹ Ahmet Tabakoğlu, “Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı”, *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 72.

bile fitne baş gösterir. Halk sınıf sınıf bölünür; hep birbirlerine düşman olurlar. Alıcı satıcıya, esnaf memura düşman kesilir. İlim ve ahlâk kurumlarında ahlâktan, ilim ve kemâlden eser kalmaz. Baba evlâdına, büyük küçüğüne söz dinlemez olur. Bu sefalet manzarasının içinde kulaklar sağır, gözler kör olur. Halkta duygudan eser kalmaz. Cemiyet nizâmı burada mahvolmuştur. Bu enkazın altından yalnız bir ses yükselir: Alkış sesi, minnet sesi, zillet sesi.”¹⁸⁰

Şüphesiz devletin gayesi; milletin refahı, bağımsızlığı ve memnunluğudur. Devlet bu gayeyi İslâm ekonomisi ile gerçekleştirebilir. Bu düşünce onda evrenseldir. Aynen insanlar için İslâm'ın bir hayat nizamı olması gibidir. İslâm ekonomisini uygulayacak devlet, Topçu'ya göre 'sosyal bir devlet'tir. Fakat bu devletin İslâm esaslarına göre organize olması gerekir. Topçu'nun devlet anlayışında bazen ibare olarak kullansa da “İslâm sosyalizmi” diye bir meselesi yoktur. Sadece İslâm vardır. Sosyalizm ona göre böyle bir devletin uygulayacağı ekonomik sistemdir.¹⁸¹

Büyük devlet adamını, Mesih'in günahları satın almasına benzetir. Milletin haklarını kurtarmak için onların her türlü mesuliyetini üzerine alan devlet adamının bu iradesi devleti selamete çıkarır.¹⁸²

Ona göre “İslâm cemaati; benimsediği davanın mesuliyetini omuzlarında taşıyan şahsiyetlerin bütünüdür.” diyebiliriz. Mektepte ve mabette, belediye dairesinde ve ticarethanede, orduda ve ailede cemaate ait mesuliyetin fertlere çevrildiği her yerde mutlaka devlet vardır. “Bir muallim, devleti, dershanede; imam mihrapta, tüccar pazarda ve asker nöbet yerinde aramalıdır”. Herkesin vazifesi başında taşıdığı sorumluluk devletin hakikî ifadesi, onun temsilcisi ve gerçek yüzüdür.¹⁸³

¹⁸⁰ Topçu, *İrâdenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 49.

¹⁸¹ Kıvanç, “Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışında Ekonomik Görüşler”, 75.

¹⁸² Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 22.

¹⁸³ Tabakoğlu, “Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı”, 72-73.

Nurettin Topçu'ya göre otorite; devleti kuracak ve taşıyacak temel kavramların ilkidir, devlet varlığının esaslı ögesidir. Bu otorite Yüce Allah'tan insan şahsiyetine doğru inen hâkimiyet ve irade kavramlarıyla irtibatlıdır.¹⁸⁴

Devleti inşâ edecek ve taşıyacak temel kavramların ikincisi merkeziyetçiliktir. Bu, “adâlet ve mesuliyet prensipleri etrafında gelişerek bir hukuk ve ahlâk nizamının” da adıdır. Üçüncüsü “halkın bütün ihtiyaçlarına uzanan, onları karşılamaya çalışan, mesuliyet iradesiyle birlikte kul hakkını merkeze alan hür bir totalitarizme” dayanmasıdır. Ancak “devletin otoritesi ve kuvveti, milletin otoritesi ve kuvvetinden bağımsız” olmamalıdır. Otoritenin kurucusu devlet olmakla beraber onun olgunlaşması ve sürekliliği otorite iradesini ancak millettten alması ile mümkündür. “Devletin hakimiyeti onun mesuliyeti demektir. İdâre edilen zümreye verilen söz demektir.” Mesuliyete dayanmayan otorite istibdattır, zulümdür. Mesuliyet fertlerde müşahhas hale gelir.¹⁸⁵

“Bugün sivil toplum kuruluşları denen ve “devlete bağlı bulunmayan organizasyonlar” diye tarif edilen, Topçu'nun ise “sosyal teşkilât” dediği yapılar; İslâm ve Selçuklu-Osmanlı tecrübesinde devletin içinde yer almaktadır. Vakıflar bunun örneğidir. Milletin siyasî irâdesiyle devletin siyasî iradesi arasında Batı'da olduğu gibi bir otorite zıtlaşması, bir menfaat çatışması problemi yoktur. Sadece bir derecelenmeden bahsedilebilir. Halka dayanan, halk tarafından kontrol edilen, ancak halkın üstünde duran ve onun dileklerini Allah'ın iradesine bağlayan kuvvet, en iyi hükümdür. Mesuliyet irâdesini Allah'tan almayan ve halkın karşısında sorumluluk tanımayan bir idare, haklı ve âdil bir milliyetçilik rejimi olamaz. Millet fertlerini Allah irâdesine bağlayıp yaşatacak iktidar, Hakk'ın hâkimiyeti ve halkın hükümetidir.”¹⁸⁶

Topçu, Hegel'in bir sözünü sık sık eserlerinde tekrar eder: “*Devlet ilahî iradenin yeryüzünde gözükmesidir.*” Fakat o, Batılı anlamda bir din devletine yani dinin kurumlaştırıldığı teokratik devlet kavramına karşıdır. Yoksa devlet

¹⁸⁴ Topçu, *Büyük Fetih*, 16-17.

¹⁸⁵ Kara, “TOPÇU, Nurettin”, 41: 252.

¹⁸⁶ Kara, “Topçu, Nurettin”, 41: 252.

geleneğimizde İslâm'ın tartışılmaz bir yeri vardır. Şöyle der: “... *Din anlayışı bu devletin (yani Osmanlı devletinin) temelini teşkil etmiştir. Bu temel üzerine kurdukları devlet binasının prensipleri otorite ve adalet olmuştur.*” “*Tarihin bize anlattıklarına dikkatle bakacak olursak... Osmanoğulları'nın din ve devlet görüşlerini birbirinden ayırmak kabil değildir. Din Allah'ın emri devlet onun hareketidir.*” Yine ona göre “... *Bizim devletimizi kuran irade ilahî kaynaktan ilhamını alıyordu. Bu kaynak İslâm dinidir. Hegel'in 'ilahî iradenin yeryüzünde gözükmesi' halinde tanımladığı devlet, İslâm devletidir.*”¹⁸⁷

Topçu'ya göre devletin temelinde kültür olmalıdır. Bu kültürün kaynağı ise insanlık sevgisi ve ebedilik ihtirasıdır. Millî devlet mesul, otoriter, insan sevgisine dayalı ve ferdi kabiliyetleri geliştirici bir devlettir. O ferdi kabiliyetleri baskı altında tutmaya şiddetle karşıdır. Bunun yanında o devrimci tavra da sahiptir: “*İçtimai müesseselerin hepsinde inkılâp yapmak zorundayız. Çürüyen müesseseler kendi oylarıyla tasfiye değil, ıslah bile edilemezler... Yerinde tutulmaya değer tek bir müessesemiz kalmamıştır.*”¹⁸⁸

Topçu'ya göre devlet yolunda kurtuluş, ancak millî devlet dâvası ile gerçekleşebilir: “*Millet, modern cemiyetimizin yüzyıllar içinde yoğrulan şahsiyeti olduğuna göre, bugünkü devletin millî olması onun tabii halidir. Millî devleti yıkarak siyasî birlikler veya iktisadî ortaklıklar halinde milletlerarası bir yapıyı onun yerine geçirmek isteyenler asrın siyasî suikastçileridir.*”¹⁸⁹ Aslında Topçu'nun kastettiği şey, Rusya ile Amerika'nın kendi varlıkları millî hüviyet taşımadığından bunlar millî devlete düşmandırlar. Bunların amacı millî devletleri devirip onların yerlerine millî olmayan yapıları koyma gayretidir.

Topçu, ‘millî devlet’in tanımını ise şöyle yapar: “*Millî devlet, milletin yüzyıllara gömülü iradesini dış tesirlerden koruyarak yaşatan devlettir. O, kur'a ve kumar usulüyle kurulmaz. Yüzlerce yıllık, bazen bin yıllık alın terinden ve Hak uğrunda dökülen kılıç kanından hayat alır. Yüzlerce yıllık fedakârlıklarla millet için*

¹⁸⁷ Tabakoğlu, “Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı”, 72.

¹⁸⁸ Tabakoğlu, “Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı”, 74.

¹⁸⁹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 115.

verilen kurbanların ruhlarından sızan vasiyetlerin fermanına bağlanır. Kutsal topraklarda onu Rusya'daki bir soysuzla Amerika'daki bir yahudinin iradesinden çıkarmak isteyenler, devleti içinden yıkmak isteyenlerdir. Onu, Osman Bey'le Yıldırım'ın ve Yavuz Selim'in irâdesinden, Erzurum Kongresi'nin azmi ile Hüseyin Avni'nin aşkından ve Mehmet Âkif'in imanından çıkarmasını bilenler kuracaklardır.”

¹⁹⁰ Ona göre devletin şeklinin önemi yoktur, esas olan ruhun şekli meydana çıkardığını söylemek lazımdır.

Nurettin Topçu “Millî Devlet” yazısını 1970 yılında yazmıştır. O yılların siyâsî havası yazıya yansımaktadır. Devleti dolayısıyla milleti kurtarma adına fikir sancısı çektiği hususları şöyle aktarmaktadır: “*Millî devlet, milleti için çalışırken fertlerin zaafı ile öteden beri alıştırıldığı şahsî menfaat arzularını köstekleyen devlettir. Halk için çalışan mücahit, çoğu kere halka karşı davranacaktır. Halk, az çalışıp çok kazanmak ister. Millî devlet, onu çok çalıştıracak ve emeğinin büyük payını alıkoyarak bütünüün selâmeti için kullanacaktır. Millî devlet, yabancı arzularla dışardan sarkan menfaat dallarını birer birer budayacak, milletini milleti için çalıştıracak ve yaşatacaktır. Bugün milletleri içlerinden birer sömürge haline koyan büyük sermaye sistemi, en büyük sermayeyi elinde bulunduran yahudinin emellerini bütün dünyaya yaymış olarak milletleri bu emellerin hizmetinde çalıştırmaktadır. Millî devletin siyaset plânı başka devletlerle yarışmak değil; ne pahasına olursa olsun, bu emellerin memleket hayatına ahtapot gibi uzanan köklerini kazıyıp atmaktır. Millî devletin ne yabancı okulu ne de ortak pazarı olacaktır. Millî devlet büyük halk tabakasının oyunu bir basit hokkabaz oyunu ile aldıktan sonra onun bağına candarma dipçiği dayamaz. İradesini mesuliyetliyle birleştirir ve halkının fakir çocuğunu yetiştirir. Candarmayı değil, kanunu hâkim kılar. Gençliğinin çete haline gelmesine bir gün bile imkân ve fırsat vermez, fikir ve irfan ordusunu anarşist sürüler halinde dolaştıran huzursuzluğa göz yummaz.*”¹⁹¹ Görüldüğü üzere onda demokrasi, devlet, millet, hürriyet, güvenlik kavram ve anlayışı tam bir denge içindedir.

¹⁹⁰ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 116-117.

¹⁹¹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 117.

Millî devlet ve milli ekonomi liberalizme değil; toplumculuğa ve devletçiliğe dayanır. Ona göre en büyük devletçi bizzat Hz. Peygamber'dir. Tarihi olarak toprak gibi temel üretim faktörlerinde devlet mülkiyetinin öngörüldüğünü biliyoruz. Türk-İslâm devletleri daha başlangıçlarından Tanzimat'a kadar miri toprak rejimine dayalı iktisadî ve sosyal sistemi benimsemişlerdi. Toprakta özel mülkleşme batılılaşma tarihi içerisinde ortaya çıkan bir bozulmanın ve yozlaşmanın sonucudur. O kadar ki devlet toprağını tasarruf hakkının belgesi olan "tapu" bile zamanla bir özel mülkiyet simgesi olarak anlam bozulmasına uğramıştır. Bu orijinal sistem kişilerin teşebbüs gücünden azami istifadeyi sağlamıştır. Ticaret ve sanayi hayatı da yine devlet teminatı altında çalışmış, ticaret serbestisi sağlanmış ve piyasa ekonomisi devlet denetimi altında işleyerek özel teşebbüsten faydalanılmıştır. Devletçilik özel teşebbüsü baltalayıcı değil onu yönlendirici ve çalıştırıcı olmuş, halkın refahını birkaç kişinin ve zümrenin çıkarına feda ettirmemiştir. Böyle bir iktisadî sistem kuran millî devlet tam bağımsız bir devlettir. O, halka dayanır, halk tarafından kontrol edilir fakat halkın üstünde durur ve onun dileklerini Allah'ın iradesine bağlamasını bilir. Millî devlet, milletin yüz yıllara gömülü iradesini dış tesirlerden koruyarak yaşatan devlettir.¹⁹²

Hâkimiyetin mesuliyetle taşınması gerektiğini ifade eden Topçu, devleti bedendeki ruha benzetir ve şöyle açıklar: *“Ruhu, yalnız sinir sisteminin merkezinde aramak hatâdır, belki varlığımızda hayatın yayıldığı her yerde ruh barınmaktadır. Bedendeki ruh gibi, millet varlığını kuşatan ve yaşatan devlet, o varlığın her tarafında bulunur. Mektepte ve mabedde, belediye dairesinde ve ticarethanede, orduda ve ailede, cemaate ait mesuliyetin fertlere çevrildiği her yerde devlet vardır. Öğretmen devleti dershanede, imam mihrapta, tüccar pazarda ve asker nöbet yerinde aramalıdır. Onların bu vazife yerinde taşıdıkları mesuliyet, devletlerinin hakiki ifadesi, onun mümessili ve gerçek cephesidir. Onları kendi ihtirasları değil, taşıdıkları devlet mesuliyeti idare etmelidir. Bu mesuliyet onlardan giderse devletin de gideceğinden şüphe etmesinler ve bilsinler ki kendi mukadderatlarını yükseltmek*

¹⁹² Tabakoğlu, “Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı”, 73.

*için mesuliyeti mezara gömüp ihtiraslarına dolu dizgin yol verdikleri gün, devletle beraber kendi akibetlerini ve gelecek nesilleri de gömmüş olacaklardır”.*¹⁹³

Nurettin Topçu 1967 yılında kaleme aldığı “Devlet İrâdesi” yazısında, onun değerini ve onun en büyük musibetlerini şu şekilde ifade eder: “*Üç musibet bizi esir gibi sürüyor: İşsizlik, merhametsizlik, iradesizlik veya iktidarsızlık. Üçünün de elele verip çiğnediği aynı kutsal kavramdır: Hak. Her tarafta haksızlık görerek şikâyet eden hak sahipleri bilsinler ki, her taraftan bize saldıran zulmün sebebi kendimizdedir. Her yerde işsizlik ve işsiz yaşamının sırrı aranıyor; her yürekte merhametsizlik taşıyor; bütün hayat kuvvetlerimiz iradesizliğin kurbanıdır. Dilenci iş yapmak istemez, profesör klinikte çalışmak istemez, emekçinin sırtında milyonlar kazanan, işsizliği kutsallaştırır; bunlar gönüllü işsizlerdir.*

Merhametsizlik bundan daha büyük musibettir: Dilenciye para veren beyinsiz kendi insanına acımaz; izzetinefsinin daha körpe çağındaki yavrusuna rozet dağıttıran millet, çocuğuna acımaz; gençlik teşekküllerindeki yağmaya meftun olarak, hem de haydut zorbalığı ile kanunlara karşı koyan delikanlı milletine acımaz; Kıbrıs rüyası ile gece gündüz sayıklarken evlâdını yabancı okullarda okutan aileler vatanın istikbaline acımaz; en büyük maaşı almakla övünen devlet kasasının sanki sahipleri ayaklar altında sürünen yetimlere acımaz. Vicdanları tekmeleyen bütün bu kuvvetler, merhametsizliğin medhiyesini yapıyorlar.

*İradesizliğe gelince, o her taraftan taşıyor: Bin yıllık bir millet, kendine özel bir medeniyetin sahibi ve yapıcısı olmak isteğinden bile mahrum, bir asırdan fazla zamandır kör taklitçiliğin esiri olmuştur. Dilinde kendi iradesi yok. Ruhu sonsuzluğa doğru yöneltici olan din hayatı içinde bile varlığını iradesizlik kâbusu bürünmüş bulunuyor.”*¹⁹⁴

Topçu’ya göre her tarafından hançerlenen cemiyeti kurtaracak olan, büyük bir devlet irâdesidir. Kendi iktidarını deneyen ferdin değil, ferdî ihtiraslara siper ve gölge olan zümrelerin değil, fertleri ve zümreleri kendinde eriten ulu devletin

¹⁹³ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 50.

¹⁹⁴ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 165.

sahipleri Hz. Ömer'e kulak verelim, diyerek Hz. Ömer'in ifadelerini şiirleşti M. Akif'in mısraları ile hakkı seslendirir.¹⁹⁵

3.2. Demokrasi

Topçu'nun 1949 yılında yazdığı makalesinde demokrasiden ümitli olduğu anlaşılmaktadır: “*Demokrasi, hâkimiyetin bütün millete yayılması ve devlet iradesinin milletin her ferdi tarafından kullanılması demektir. Demokraside bütün fertler mesuliyet kazanmıştır. Bu idare şeklinde hükümet otoritesiyle millet kuvveti arasında tam bir denkleşme meydana gelmelidir.*”¹⁹⁶ Zaman ilerleyip demokrasiyi tecrübe ettikçe zaaflarını ve eksik yanlarını ortaya koymuştur.

“Demokrasi, geçmiş asırlarda zorba hükümdarların zulmünden usanan insanlığın zulümler tarihine karşı tabii bir tepkisi ve ayaklanmasıdır.” diyen Topçu'ya göre demokrasi siyasî tarihin bir geçit devresidir, örnek ve ebedî bir idare şekli değildir: “*Her yerde cahili âlimden, şahsî menfaat düşkünü faziletlisinden, nefesine düşkünleri hizmet ehli olanlarından kat kat fazla sayıda bulunan halk, toplum düzenini en iyi şekilde yürütmeye kabiliyetli değildir. Bu yüzden çoğunluğun oyuna başvurulmuş her yerde haksızlık ve kötülük kendini gösterecektir.*”¹⁹⁷

Topçu'ya göre Batıdan gelen her fikir gibi, demokrasi de bizde tenkit ve münakaşa edilmeden, hukuk ve ahlâk yönünün tahlili yapılmadan, değeri hakkında itirazlar yapıp cevaplar aranmadan alındı ve amentü gibi ezberletildi, üzerinde düşünülmeden körü körüne benimsendi. İstibdâdın sıkıntısını çektikten sonra, demokrasi denen, Rousseau'nun ifadesi ile ilâhlar rejiminin bir hayli kahrını çekmek zorunda kaldık.¹⁹⁸ Topçu'nun bu fikirlerinin 1960 yılından sonraki kanaatinin olduğu bilinirse onun hakkında daha isabetli değerlendirme yapılabilir.

Ona göre: “*Hiçbir rejim kendiliğinden, mutlak surette ne iyidir ne de fenadır. Esas olan, onu kullanacak, insanın ruh ve ahlâk yapısıdır. Sade bir âlet, bir cihaz olarak, insan hak ve hürriyetlerinin korunmasında demokrasi, en elverişli bir hukukî*

¹⁹⁵ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 170.

¹⁹⁶ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 55.

¹⁹⁷ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 127.

¹⁹⁸ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 119.

müessesedir. Lâkin bu müessesenin muvaffakiyeti, onu kullananların iyi niyetine bağlıdır. İyi niyet olmazsa demokrasiden, başka rejimlerden doğacak bütün fenalıkların doğması beklenebilir."¹⁹⁹

Topçu demokrasinin önemini ve kendinden bekleneni yerine getirebilmesi için şartlarını şu şekilde ifade eder: "...Zira bu rejim, eski monarşilerin zulmünü asırlarca çeken insanlığın kurtarıcısı olmuştur. Zorba idarelere karşı bir tepkidir. Ancak demokrasi, kendisinden beklenen gayeye ulaştırabilmek için, onu kullanan insanlardan kemâl ve fazilet ister. Hem de monarşide bir fert veya zümrenin fazileti çok kere kâfi olduğu halde, demokrasinin selâmeti için, idareye iştirak eden her ferdin, hattâ oy kullandıkları için bütün halkın faziletli olması lâzım gelecektir."²⁰⁰

Topçu'ya göre zulmün tamamıyla örgütlendiği yerlerde, demokratik yapının içinde de olsa, bir otoriteye ihtiyaç vardır. Çünkü birbirlerine zulmetmeye zamanla alışkanlık haline getiren fertler, kendi menfaatlerinden sıyrılarak zulmü yıkamazlar, onların her biri kendi menfaatini korumaya çalışır, kendi zulmünü tesis eder. Demokrasi, zulüm sistemi haline gelir. Bu durumda demokrasiye en iyi kontrol teşkilatı olarak ihtiyaç vardır: "Bu teşkilat, yani demokrasi, zulümlerin birer birer ortadan kalkarak hakların yükseltilmesiyle azar azar bütün idare cihazı yerini tutmaya başlayacaktır. Halkın adaletini koruyucu olması ile demokrasi bütün teşkilat olur"²⁰¹ Buradan da anlaşıldığı üzere Topçu'ya göre demokrasi rejimi, dikta anlayışlı faşizm ile otoriter faşizm arasında ince bir çizgide durmaktadır.

Topçu'ya göre demokrasi, bütün şartlar altında kendi kendine yeten bir rejim kabul edilmemelidir: "Demokrasi, bir taraftan mazinin zorbalık rejimlerine karşı uyanan insanlığın bir reaksiyonu, diğer taraftan, halde yaşayan idare mekanizması üzerinde kullanılan bir kontrol sistemi, nihayet istikbal için bütün fertlerin aynı olgunluğa yükseleceklerini kabul eden ve ancak bu sayede müstakil bir rejim değerine ulaşacak olan bir idealdir"²⁰².

¹⁹⁹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 119.

²⁰⁰ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 120.

²⁰¹ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 42.

²⁰² Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 316.

Ne zaman ki milli irâde, yaratıcı özelliğini kaybetmişse devlet çürümeye yüz tutar. Tarih ve mukaddesatın tahrip edilmesi, bunların hayat verdiği devlet otoritesini köklerinden koparır. İdarecilerde mesuliyet zayıflayınca, fertlerde devlete itimsizlik başlar. Fertler inanmadıkları otoritenin dışında kalmak isterler. Yıkılmaya mahkûm olan şerir otorite, kanunları çoğaltarak tutunmaya çalışır. Kanun fertlerin durumunu takip ettikçe o durumlar nispetinde çoğalır ve kanunun çokluğu yokluğundan beter bir felaket olur. Bu otoritenin sahipleri şahsî menfaat ve ihtirasını, millet iradesi adı altında halka bela yaparlar. İşte demokrasinin böyle bir tatbikatı, millet iradesinin silinmesi, mesuliyetin yok olması ve otoritenin zümre diktasına dönüşmesi şeklinde kendini göstermektedir.²⁰³

Topçu'nun demokrasi ile ilgili önemli bir tespiti vardır: Eğer milletin kuvveti hükümeti kontrol edemeyecek kadar zayıf olursa hükümetin şekli ne şekil altında olursa olsun istibdata yol açar, halkın esaretine neden olur. Eğer hükümet milleti dizginleyecek otoriteden mahrum ise halk zümrelere bölünür, anarşi başlar.²⁰⁴ Bu tespitlerini yaptığında yıl 1949 Ocak ayıdır. Demokrasi ile daha tanışmamış, tam anlamı ile tecrübe etmemiş zamanda bunları söylemek gerçekten harika tespitler olarak tarihe geçmiştir.

Demokrasi, uzun bir tarih içinde zulüm yapan hükümdarların zulmünden korunmayı en fazla teminat altına alan rejimdir. Fakat o da monarşi gibi kuvvet rejimidir; halk rejimi değildir. Ancak tek kuvvet yerine çoğalan ve dağılan kuvvetlerin rejimidir. Halk, her taraftan kendisini çeviren bu kuvvet guruplarının esiri olmaktadır. Sermaye esareti, bunların en ezici olanıdır.

Topçu demokrasinin ilk ve esaslı mahzurunun şu şekilde ifade eder: “...*Bu rejimde bilenle bilmeyen bir olmaktadır. Zira her vatandaş aynı oy hakkına sahiptir. Bu hususta câhille âlimin, filozofla amelenin, şerir ile velînin farkı tanınmıyor. Hayatının kemâl mevsimine ulaşmış olgun ve faziletli bir hâkim ile psikopat bir katil yanyana oy kullanıyorlar. Her ikisinin oyları tatbikatta aynı değeri taşıyor. Cemiyet içerisinde her zaman bulunan câhillerle menfaatçilerin sayısı, olgun ve faziletli*

²⁰³ Tabakoğlu, “Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı”, 73.

²⁰⁴ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 56.

insanlardan daha çok olduğundan, sayıları sebebiyle bu rejimde onlar ağır basacak ve cemiyeti hep kötüler idare edecektir.” diyen Topçu’ya göre yine de demokrasi hakkında yapılan bu tenkit mutlak değildir ve şöyle devam eder: *“Zira olgunlaşmış bir demokraside halk kütlesi yüzünü, kendini irşad eden kimselere çevirmiştir. Halk sade kendi akıyla oy kullanmaz. Gazeteler, partiler ve bütün münevverler, halka doğru yolu gösterirler. Ancak bunların da halkı aldattıkları ve kendi menfaatleri uğrunda halkı doğru yoldan uzaklaştırdıkları çok kere görülen şeydir. Gazete bir kazanç müessesesi, parti bir muvaffakiyet ekibidir. Sırf gazete ve parti olarak, onların kendi menfaatleri, millî menfaatleri çok geride bırakır.”*²⁰⁵

Yani Topçu’ya göre demokrasinin en büyük zaafı, bilenle bilmeyeni bir tutmasıdır. Zira demokrasinin başarıya ulaşması için siyasî hürriyet yeterli değildir. "Kendi yolunu bulamamış bir halk kütlesinin" bir şekilde şu veya bu emellere âlet olması elbet her zaman mümkündür. Sağlıklı bir demokrasi, halka önderlik edecek olgunlukta ve faziletli bir aydın zümre ister. Toplumda gazete ile parti bu kültür ve ahlâkın kaynağı değildir/olmamalıdır. Üstelik bunların menfaatleri halkın cehaletinden beter bile olabilir. Çünkü demokrasi, keyfiyetin yerine kemmiyeti koymuştur.²⁰⁶

Topçu’ya göre: *“Demokraside halkın hâkimiyeti fikri bir paroladır. Gerçekte hâkimiyet, halkın bütünlüğünde değil, halk içinde türeme fırsatını bulan bir sürü kuvvet zümrelerinin elindedir. Demokrasi de monarşi gibi kuvvet rejimidir; hak rejimi değildir. Ancak tek kuvvet yerine, çoğalan ve dağılan kuvvetlerin rejimidir. Halk, her taraftan kendini çeviren bu kuvvet gruplarının esiri olmaktadır. Sermaye esareti bunların en ezici olanıdır. Zamanımız demokrasilerinin hepsinin pençesinde bunaldığı esirlik, büyük sermayenin leş gibi varlığından gelen esirliktir.”*²⁰⁷

Bazı gizli eller (lobiler) tarafından, bazılarının servet ve muvaffakiyet karşılığında kullanıldığını ifade eden Topçu: *“ Bunun neticesinde birçok Doğu demokrasilerinde millet vücudunu mütemadiyen hurpalayan bir hâdise meydana*

²⁰⁵ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 120.

²⁰⁶ Tabakoğlu, “Nurettin Topçu’nun Devlet Anlayışı”, 73.

²⁰⁷ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 128.

geliyor. Böyle memleketlerde aşağı halk sınıfları ile münevver tabakalar arasında denkleme yolunda sürekli mücadele yapıldığını görüyoruz. Münevverlerin irşad görevi, mücadele sahnesi halinde gerçekleşiyor. Asrın başından beri içinde çalkandığımız siyasî buhran başka nasıl adlandırılır? Halk derdini bilmiyor, onun için bu mücadelede davranışını tayin edemiyor. Tesadüfler onu kuvvet haline getirdiği zaman, yine kendini tedaviden âcizdir; çünkü kendi hastalığını bilmemektedir ve münevverlerinin affedilmez ihâneti ile, bizzat kendi içinde yaşattığı derdin ne olduğunu öğrenememiştir. Bu yüzden demokrasi, sadece sadra şifa vermeyen bir kontrol rejimi olarak kalıyor. Buna rağmen böyle memleketlerde onun (demokrasinin) kazancı, kaybına nisbetle pek az bir şeydir; her isteyen her zaman, her türlü zulmü yapamıyor. Halk 'her zaman dizginler benim elimde' diye kendini aldatabiliyor; işte bütün teselli.”²⁰⁸

Nurettin Topçu demokrasinin güzelliğinin yanında sakıncalarını da şu şekilde ifade etmekte: “Demokrasi uzun bir tarih içinde zulüm yapan hükümdarların zulmünden korunmayı en fazla teminat altına alan rejimdir. Eğer, onun arkasında demokrasinin kendisinden başka bir kuvvet yaşamıyorsa, eğer böyle bir kuvvet en büyük mesuliyet iradesini en büyük hâkimiyetle birleştirmemişse, demokrasinin yapacağı iş, rüzgârlı ve yağmurlu bir yolculukta kırık ve her tarafı delik bir şemsiyenin yapabileceğinden ileri gidemez. Mahzur yukardan veya aşağıdan, veyahut her iki taraftan yani idare edenlerden veya halk tarafından gelebilir. Ya idare edenler demokrasiyi istismar ederler. Devlet reisi, kendi adına cumhurbaşkanı dedirtir; meclisi toplar. Lâkin, ordu kuvvetine veya başka bir kuvvete dayanarak emrine âmade kullar toplayıp onları doyurmakla, dilediğini yine kanun yaptırır; müstebit hükümdardan daha fazla ezer. İşlerin mesuliyetini de etrafına topladığı kâselis (çanak yalayıcı) güruhuna yükler; sonunda çekilir, gider. Kâselisler ise, karınlarını doyurup da aşağı tabakanın arasına dağılınca ortada mesul bulunmaz, mesuliyet silinir. Asrımız demokrasileri, bazı yerlerde, bunun pek berbat misâllerini ortaya koymuşlardır.”²⁰⁹

²⁰⁸ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 121.

²⁰⁹ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 22-23.

Ona göre demokrasi, devlette vasıf ve karakterlerin idaresini devre dışı bırakıp, onun yerine çoğunluk idaresini koymakla ruh dünyasından uzaklaştırmaktadır. Demokraside ruh; çoğunluktan ibaret sayıya hâkim olacak yerde, çoğunluk teşkil eden sayı, ruhu peşinden sürüklemektedir. Halbuki, ruhun çoğunluk cephesini fethettiği yerlerde demokrasi kıymetlidir. Diğer türlü, maddeyi ifade eden çoğunluk, devleti adım adım, bazen hızlıca, bazen de fark edilmeyecek kadar yavaşlıkla anarşiye sürükler.²¹⁰

Ruh faktörü, yalnızca demokrasinin değil aynı zamanda Topçu'nun savunduğu İslâm sosyalizminin de belirleyici unsuru olmuştur. Ruhlu veya ruhsuz demokrasiden amaç, aslında ahlâklı veya ahlâksız demokrasidir. Topçu'ya göre ruh; maddeye karşı mânâyı, fiziğe karşı metafiziği temsil eder. Hakikatte Topçu, ruha yüklediği anlamı nihâî olarak ahlâkla aynileştirmektedir. Bu açıdan çoğunluğu oluşturanlar eğer ahlâksız olurlarsa, bu ahlâksız grup yine azınlığı oluşturan grubu insafsızca ezecektir, ezer de... Hatta demokratik gelenekler böyle, deyip yaptıkları zulme bir de kılıf uyduracak ve her fırsatta elindeki gücü diğerlerine karşı baskı ve ötekileştirme aracı olarak kullanacaktır. Demokrasinin adındaki büyüye kapılan insanları diğer yönetim şekillerinden daha fazla ezme fırsatı elde edecektir.²¹¹

Demokraside “ruh ve ahlâk meselesi” tersinden ele alınırsa, yani çoğunluğu teşkil edenler ahlâki değerlerden her ne pahasına olursa olsun taviz vermiyorlarsa, her hâlükârda azınlıkların haklarını gözetecek, elindeki devlet gücüyle muhaliflerini yok etme yoluna gitmeyecektir. Bunun üstüne, azınlıklar da ahlâk ilkelerine bağlı hareket ediyorsa; karşısındakilerden hakkından fazla hak iddia etme yerine, ahlâklı bir şekilde sadece haklarını arıyorlarsa, Topçu'ya göre bu aranan ideal sistemdir.²¹²

Topçu, devleti idare edenlerden ve demokrasi eliyle devlet iktidarını kullananlardan fedakârlık beklemektedir: “*Filhakika devletin mesuliyet iradesini kullananlar mağrur değil, fedâkar olmalıdırlar. Onlar kendileri için değil, cemaatin selâmeti için yaşamalıdırlar. Demokrasinin bulunduğu yerlerde milletvekilleri ve*

²¹⁰ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 317.

²¹¹ Ahmet Mesut Zabun, *Nurettin Topçu Düşüncesinde Ahlâk- İktisat Münasebeti*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, 18.

²¹² Zabun, *Nurettin Topçu Düşüncesinde Ahlâk- İktisat Münasebeti*, 19.

bakanlar az maaşlı, mütevazî ve çok mesuliyetli şahıslar olmalıdır. Bugün devlette en yüksek makam olan milletvekilliğini kabilsiz maaşsız ve ikbâlsiz, şöhretsiz bir makam haline getirmek lâzımdır. Onun ancak ahlâkî şöhreti olabilir. O makam, şöhret makamı değil, mesuliyet makamıdır. Bu makamın pek sıkı endişelerle kanunlar ve imtiyazlar tarafından hudutsuz bir şekilde himayesi de doğru olamaz. Milletvekilleri, millet kuvvetinden ve onun iradesinden korkmalıdır.”²¹³

Topçu’ya göre demokrasinin temeli sayılan seçim hürriyeti, mutlak bir hakikat kavramı değildir. Demokrasinin, toplumu ideal yöne götürebilmesinin birtakım şartları vardır: “Hiçbir yönetici prensibin hâkim olmadığı seçim, zar atmaktan veya piyangodan farksız olacaktır. Hakkı tesis edecek seçim ise, ilimle faziletin kumandası altında yapılan seçimdir. Seçilecek olanlarda ihtisas (öğretmen, avukat, maliyeci, idareci sosyolog, iktisatçı, hukukçu, tarihçi ve filozof) aranmalıdır.²¹⁴ Seçilecek insanın ideali, şu veya bu zümrenin, şu veya bu bölge halkının değil, umumun menfaatını düşünmek olmalıdır: “Hatta istikbâlin görüşünü de içerisine alan bir genel menfaat fikri, onda diğer bütün endişeleri yok etmiş olmalıdır. Hiçbir tesirle sarsılmayan genel menfaat ideali, gerçek demokrasilerin ruhunu teşkil eden ana dâvadır. Fert veya zümrelerin dâvası, demokrasinin dâvası olamaz. Ancak bazı fertleri veya zümreleri ilgilendiren meselelerin hallinde de miyar ve kıstas yine genel menfaat esasıdır. Bu kültüre ve cemaat hakkı şuuruna ulaşamayan cemiyetlerde, her seçimi kazanarak devleti elden kaçırmamak için fertlerle zümrelerin arzu ve menfaatlerine hizmete kendilerini mecbur görenler, bu hizmetlerindeki başarı nisbetinde demokrasi için zararlı olurlar. Buldukları vekillik makamını şahsî menfaatlerin bir alış verişi haline getiren böyleleri, gerçek demokrasinin düşmanlarıdır.”²¹⁵

Topçu’ya göre seçimin gayesi, insan haklarından birini teşkil eden halk oyunun, kendi haklarını yine kendi iradesiyle ilim ve ihtisas ile fazilete devretmesi olmalıdır. Seçimin unsurlarını ve değerlendirmesini ise şöyle ifade eder:

²¹³ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 55.

²¹⁴ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 123.

²¹⁵ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 124.

“İlk ve esaslı unsur, oy verici olan halktır. Halkın, cemiyetin selâmet şartı olan genel menfaat fikir ve iradesine sahip olamayacağını gördük. Zira ferdî ve özel menfaatleri buna engeldir. Cemiyet içinde şahsî menfaatlerini kanunun menfaatine fedaya hazır pek az insan bulunabilir. Bu sebepten halk kendi tabî iradesiyle kamunun selâmeti yolundan uzaklaşır. Halk kendi haline bırakılırsa sapkınlıkta kalacaktır.

Halk oyunu idare ederek ona istikamet veren diğer unsur basındır. Basın, ancak sermaye sahiplerinin emrinde çalışan bir şahsî menfaat organıdır. Her devrin siyaset rüzgârına uymak suretiyle ve bir de kendi sürümünü arttırmak endişesiyle çalışır. O, sırtını kalın bir sermaye kasasına dayadığı zaman rahatlanır, onun dilini kullanır. Bir partinin yakın istikbâlde iktidara geleceğini tahmin edince onun hoşuna gidecek havaları çalar. Hangi sınıf halk kendine sürüm sağlıyorsa imanını onunkine akort eder. Nihayet gazetenin patronu bir fert olarak inandığını, koca bir milletin kanaat ve imanı imiş gibi müdafaa eder. Sanki onun kendi arkasında bütün bir millet vardır. Milletin her ferdini, her zayıf iradeyi, tazyiki altında bunaltır. Geri memleketlerde basın bazen öylesine samimiyeti kaybeder ki, milletin büyük kalabalığını çeşitli şekillerde, tariz yoluyla veya açıktan açığa tezyif eder de, seçim günü gelince büyük manşetler altında hürmetle karşılanan millet iradesinin tecellisinden bahseder. Cemiyetin bütün fertleri sanki yalnız o gün değer kazanırlar, ancak o gün hürmete lâyık görülmüşlerdir.

Halk oyununun kullanılmasında rol oynayan üçüncü unsur ise seçimleri idare edenlerdir. Adaylıklar, yoklamalar, propagandalar bazan halk oyununun sâfiyetini ortadan kaldıracak kadar onunla oynarlar; onu yok edesiye örseler, mâhiyetini değiştirirler. Milletin bütün fertlerine adaylık imkân ve şartlarının bağışlandığını düşünmek hayâldir. Bu işte açık gözlerle seçim ekibinin dost ve arkadaşları nasip sahibidirler. Neticede seçim, millet fertleri arasında değil, işte bu adaylar arasında yapılmaktadır. Adaylık yoklamalarında çok kere sempatiler ve bazan da bahşişler himmet edici role sahip oluyorlar. Propagandalar her kuvvetten gelebiliyor. Bizde bir zamanlar din adamlarının, imamların bir kaş oynatmasıyla binlerce oy öne

dökülüyordu. Büyük sermayenin hediyeleri ile bu işin idare edildiği de görülmektedir. Bazı kere zindanından bile bu işleri idare edenler vardır.”²¹⁶

İnsanların kendilerinin oylarıyla bir şey yaptığı veya değiştirdiği fikrini bir aldanmadan ibaret gören Topçu şöyle der: “İyi bir ruh tahliline tâbi tutulacak olsa oy verişinde bazan halkın oyunda bizzat kendi ruh kuvvetlerinden bir zerre bile bulunmadığı görülecektir. O kendi kendisini aldatırken, "sabah çayından evvel duasını yapan” adayı seçtiğini düşünerek ferahlayacaktır. Halk oyu yarışında böyle bir sürü tesir darbeleri zavallı fertlerin zayıf iradesine musallat olurken, bunun adı yine de halk oyudur.”²¹⁷

Halk yığınlarının umumî irâdeyi neden temsil edemediğini ise Nurettin Topçu şöyle izâh eder: “Demokraside umumî irâde denen şey, bütün halkın müşterek iradesi olmaktan ziyade menfaatların harekete geçirdiği zümrelerin iradesidir. Çoğu kere bu menfaatlar umumî iradeye karşı gelirler. Ancak umûmî irâde, teşkilâtsiz olduğundan, daha doğrusu parça parça bölünerek teşkilâtlı zümrelerin iradelerine sığınmış bulunduğundan, onların hâkimiyeti sayesinde erimeye mahkumdur. Bu sebepten halk kütleleri umûmî irâdeyi temsil edemiyor.”²¹⁸

Topçu’ya göre: “...Çoğunluğun ihtiraslarının kaynaştığı çevrede kamuoyuna başvurulurken daima menfaatlerle şahsî ihtiraslar kazanarak toplumu kendi istikametlerinde sürükleyeceklerdir. Faziletli fertlerin sesi çoğunluktan fıskıran şerrin alkışları arasında her zaman boğulacaktır. Ferdî faziletin yaratıcısı ise hiçbir devirde cemiyet olmadı ve insanlığın kurtarıcısı olan büyük ruhlar, halka hizmetin yolunu ararlarken halkın oyunu selâmlamadılar.”²¹⁹

Demokrasinin dînî referansını sorgulayan Topçu: “Peygamberimizin istişare rejimi de halkın oyuna başvuran bir demokrasiden çok uzaktı. İslâm’ın idare tarzının demokrasi olduğunu söylemek, gerçeklere göz yummaktır. Peygamber ve ashab devrinde halkın idare ile hiç alâkası yoktu. Peygamber sadece yine kendisinin seçtiği

²¹⁶ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 125-126.

²¹⁷ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 126.

²¹⁸ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 128.

²¹⁹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 129.

"işlerden anlayanlar" ile görüşüp danışarak idare hususunda kararlarını yine kendisi veriyordu." der ve zıt bir örnekle de devam eder: "Otoriteli rejimlerin en güzel örneklerini İslâm halifesi Ömer'in ve Osmanlı padişahı Yavuz Selim'in devletlerinde buluyoruz."²²⁰

Nurettin Topçu, demokrasinin mantığını ve tabii neticesini kısaca şu şekilde özetler: "Her yerde insanların çoğunluğu şer ile ihtirasları aradığına göre, topluluğun oyuna başvurulduğu yerde şer ile zulmün kazanacağı tabii görülmelidir."²²¹

3.1. Komünizm

Cevizci, Komünizmi şu şekilde tarif etmiştir: "Sırasıyla ütopyik, akılcı ve pasifist bir öğreti olarak doğa hali öğretisine, insanlık tarihini iyi ve kötü, ruh ve madde, aydınlık ve karanlık arasındaki bir savaş olarak yorumlayıp, özel mülkiyetin insanı bu dünyaya çektiğini ve maddeciliğe yönelttiğini savunan, alternatif olarak da her şeyden el etek çekmeyi ve çileciliği öneren Manişizm'e, sınıf savaşını uygarlığın itici gücü olarak gören Marksizm'e, ya da üretim güçlerinin yükselişi ve gelişmesiyle ilgili ekonomi anlayışına ve dolayısıyla, ortaklaşa mülkiyet düşüncesine ve sınıfsız toplum idealine dayanan toplum modeline, bu düşünce ve idealle bağlantılı ideoloji."²²²

Nurettin Topçu'da komünizm, benzer konularla kıyaslandığında en fazla yer alan husustur. Bunun nedeni sosyalizmle olan benzerliklerini ortaya koyup, kendisinin savunduğu sosyalizm anlayışını gösterme çabasıdır. Diğer taraftan komünizmi, savunduğu değerler sistemine karşı en büyük tehdit olarak görmektedir. Bundan dolayı komünizm üzerinde yoğunlaşmıştır.

Nurettin Topçu, komünizmin ilk defa Çin'de yaşandığı ve eski Yunan'da Eflatun'un devlet anlayışı ile müdafaa edildiğini, ancak gerek eski Çin'deki gerekse eski Yunan'daki komünizmin, Marksizme dayanan modern Rus komünizminden

²²⁰ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 129-130.

²²¹ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 130.

²²² Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999, 519.

farklı olduğunu söyler. Ayrıca eski Çin komünizmini ataerkil ailede üretimin ve mülkiyetin ortaklığından ibaret, Tao dininin mânevî değerleri ve insan sevgisini merkeze alan bir komünizm olarak değerlendirir.²²³

Topçu, komünizmin ortaya çıkmasından kapitalizmi sorumlu tutmaktadır. Dünyanın maddeye esir mideleri, komünist safında toplanmıştır. Bunun karşısında ise ruh âşıkları vardır. İslâm dininin ruhsuz nas sistemine dönmesi ve hurafelere bürünmesinden istifade ile bazen ilim bazen inkılap adıyla içimize sızmışlardır. Buna engel olmanın yolu Allah'ın kullarına hürmet, insanlar hakkında sonsuz sevgi, usanmaz sabırla kalp âleminde irşat ve bu uğurda gerekirse kendi nefislerimizi feda ile olacaktır.²²⁴

Topçu'ya göre yirminci asırda Rus komünizmi, ortak mülkiyet ve eşit tüketim esasından ibaret değildir. Onun ruhu, tarihî maddeciliğe dayanan Marksizm'dir. Tarihî maddecilik, beşer tarihindeki bütün hâdiseleri, hukukî, ahlâkî, dînî ve estetik bütün sosyal olayları iktisadî açıdan değerlendirir. İnsanlık tarihinin bütün serencâmesi doyma davasından ibarettir. Topçu'ya dinin ve ahlâkın kuralları, madde eksenli bir hayat için en büyük engeldir.²²⁵

Hegel diyalektiğini şablon olarak kullanarak kendi diyalektiğini kuran Marks'a göre, tarihî ve sosyal olayların ortaya çıkışı, hedefine varmak için üç aşamadan geçmiştir: Tez, antitez, sentez. Birinci aşamada tez hâkimdir; bu devre işçi (proleter) devresidir. Zaman içinde insanlar, amaçsız bir amelelik dönemi yaşamışlardır. Geçen asırda, işçinin emeği kendi dışına çıkarak, kendi kendisinin inkârı halinde, patron denen kapitalist sınıfını oluşturdu. Bu dönem, diyalektik materyalizmin antitez dönemidir. Tezle antitezin karşılaşması ise sentezi ortaya çıkarmıştır. Üçüncü aşama gaye olan sentez komünist rejimdir. Komünist, şuursuz olan eski işçinin, kendi antitezi olan patronla karşılaşmasıyla şuur kazanması, yani

²²³ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 276.

²²⁴ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 243-246.

²²⁵ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 277.

kendi varlığının farkında olmasından ibarettir ve o her sentez gibi mutlak hakikattir.²²⁶

Marks'ın bu iddiasını uydurma olarak niteleyen ve eleştirilerini dile getiren Topçu, öncelikle tarihte benzeyişler vardır ve her olay kendinden evvelki olayların determinizminin sonucudur. Yani onlardan doğar ve onlar tarafından karakterleri oluşturulur. Ayrıca tarihte oluş geriye değil, daima ileriye doğrudur. Yani olaylar oluş aşamalarında ilerlerken, kendilerini inkâra değil, tasdike ulaştırırlar. Neticede, tarihteki oluşlar hep somut olayların basamaklarında ilerler. Hattâ başlangıçtaki işçi tezi nihayetdeki komünist rejim sentezinden daha somut ve gerçektir. Binaenaleyh, bu diyalektik ilerleyiş, mücerretten müşahhasa değil, belki müşahhasan mücerrede doğru gitmektedir. O halde, bütün bu karakterleri anlaşıldıktan sonra, tarihî diyalektik içinde ve onun zarurî olan merhaleleriyle açıklanamayacağı açıktır. Diyalektik materyalizm başarılı olmamış bir kopyadan ibarettir. Felsefî veya toplumsal bir hakikat taşımadığı görülmektedir.²²⁷

Nurettin Topçu yaşadığı dönemdeki komünizmin hareket ve hedeflerini şöyle tarif etmektedir: “*Maddecilik sistemine dayanan komünist doktrin bu sistemle anarşizmi yani içinde yaşadığımız cemiyet ve devlet nizamını ihtilalle ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bu davanın temeli ferdî saadetimizi meydana getiren servetle, kadın gibi maddi haz kaynaklarından vatandaşın kalbini uzaklaştırıp, vatan idealine kayıtsız şartsız bağlamaktır.*”²²⁸

Topçu Türkiye'deki komünist hareketlerden münevverleri sorumlu tutmaktadır. Bunların en başında ruhu terk edip totemciliğe yönelen dinci zümreyi göstermekte ve dini siyasete alet edinen bu insanları her fırsatta eleştirmekte, tenkit etmektedir.²²⁹

²²⁶ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 265.

²²⁷ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 266.

²²⁸ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 252.

²²⁹ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 289.

Komünizm, insanın mânevî cephesine savaş açmıştır, Topçu, bunlarla mücadele ederek ruhumuzu kurtarmak istiyoruz, demektedir. Komünistler dünyaya hâkim olan evrimi inkâr ediyorlar, ezeli nizâmı tersine çevirmek istiyorlar.²³⁰

Topçu, komünizme karşı Hristiyan dünyası ile el ele vermeliyiz görüşündedir. İslâm ve Hristiyan dünyasının kendi gayelerine götüren yolda iş birliği yapması demektir; bu dinlerin birleşmesi ya dinlerarası diyalog değildir. Hz. İsa ile Hallacı Mansur'un ölmeyen ruhları büyük çölün iki tarafından birbirine seslenmekte, Allah'ın kullarına dua etmektedirler. Yeryüzünde tek katre imân bırakmamaya azmeden komünizm karşısında imân dünyası tek cephe halinde birleşmelidir.²³¹

Nurettin Topçu, komünizmin bu haliyle devam edemeyeceğini öngörmektedir. Ona göre komünizmin hayal edindiği ekonomik eşitliği, kuvvet yoluyla elde etmesi imkansızdır. Komünistler, realite duygusuna sahip değildirler. Zamanla realiteye bağlı üretim ve tüketim şartlarına uygun bir şekilde normal bir rejime dönüşecektir.²³²

3.4. Kapitalizm

Kapitalizm, en genel anlamda sermayenin en temel üretim aracı olduğu ekonomik sistem veya üretim tarzı için kullanılan bir terimdir.²³³ Sermaye odaklı bir iktisadi yaklaşımdır. Sanayi Devrimiyle başladığı düşünülmektedir. Nurettin Topçu'nun eserlerinde kapitalizm az yer bulmuştur. Onun bu konudaki fikirleri, sosyalizm ile komünizm arasında yoğunlaşmıştır.

Topçu, Kapitalizme şu eleştiriyi yapar: “XIX. asırda, büyük sermayeye dayanan kapitalist rejim, bu kurdu yenilmez bir canavar haline getirmiştir.”²³⁴

Topçu'ya göre toplumsal sınıfların sözde ortadan kalkmış bulunduğu bu çağda, dünya çapında sömürme esasına dayanan yeni bir sınıf, sermaye sahipleriyle fakir tabakanın meydana getirdiği sınıflaşma türemiştir. Bu yeni sınıflaşmaya,

²³⁰ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 302.

²³¹ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 323-325.

²³² Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 298-299.

²³³ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 491.

²³⁴ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 40.

patron-işçi sınıflaşması demek doğru değildir. Zira, büyük sermayenin kavga sahnesinde bulunduğu ve işçiden başlayarak tabiatı, kazanç araçlarını, teşebbüs imkânlarını, sahneleri, gazetecileri ve seçimleri bile satın alabildiği bu devirde, sermaye sahiplerinin ayakları altında ezilen, yalnız işçi değil, belki bütün toplum ve bütün hayattır. Bundan dolayı bugünkü sınıflaşmada toplumu, sermaye sınıfı ve halk sınıfı diye ikiye ayırmak daha doğrudur.²³⁵ Buradan hareketle Topçu'nun kapitalizm eleştirisini, burada daha çok sınıflaşmanın üzerine bina ettiği görülecektir.

Topçu bu sınıflaşmanın topluma tesirini şu sözlerle ifade ediyor: “*Tuhaf ve anlaşılmaz bir galatla, cemiyetten gelen yeni yeni zaruretler karşısında insanın Hareketsiz, ruhsuz ve tesirsiz durmasına, böylelikle, bu zaruretlerin istedikleri gibi akıp geçmesine ve insanları otomat varlıklar gibi idare edişine ‘içtimaî ve ekonomik hürriyet’ diyorlar*”.²³⁶

Topçu'ya göre üretimin artmasından dolayı pazarda artan malların, müşterilerin ihtiyacını karşılayan bölümünden fazlası birikerek kalacak ve bundan dolayı iş verenler bir miktar işçiyi çıkaracaklardır, işsiz kalanlar da tüketimi azaltacaklarından pazarda daha fazla mal kalacak ve iş verenler biraz daha işçiyi işten çıkaracaklardır.²³⁷

Topçu: “*Serbest iktisat düzeni, cemiyette geniş ölçüde işsizler yaratıyor. Herkesin kendine gerçek manasıyla bir iş değil de, istediği gibi bir kazanç sahası seçebilmesi, etrafında aldatacak safdiller aramaya, hile ve kumar şekilleri bulmaya, çeşitli dalavereler icat etmeye ve az emekle çok kazanç sağlayıcı gayretlere yol açmaktadır. Ferdî kazanç hürslerinin, hele zamanımızda kuvvetli bir devlet eliyle dizginlenmeden, en kârlı iş hayatına yönelme serbestliği, cemiyette çalışmadan kazananların, haksız yaşayanların sayısını günden güne arttırmaktadır.*”²³⁸ diyerek kolay yoldan para kazanma fikrini, serbest piyasa ekonomisinin tetiklediğini vurgulamaktadır.

²³⁵ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 40.

²³⁶ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 42.

²³⁷ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 198.

²³⁸ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 205.

Bundan sonra serbest piyasa ekonomisinin ortaya çıkaracağı karışıklık gelir. Ona göre toplumsal hayatta fertçilik ve liberalizm, hakikatte insanın insiyaklarına bağlandıkları halde, hürriyetçilik kılıfına girerek, insanların hep birbirlerini yere vurmalarından ibaret olan anarşiyi meydana getiriyorlar. Bu hal, şimdiki olgunlaşmamış demokrasi hevesini yaşatan birçok yerde, fertçilik ve liberalizmin, her sahada kargaşalar çıkardığını ifade eder.²³⁹

Topçu'ya göre kapitalist büyük sermayenin baskısı, yalnız kalıp ezilen ferdin bütün müesseselere karşı isyan duygusunu körüklediğini ve bu isyanın komünizmi ortaya çıkardığını, komünizm fikri yeryüzünden kaldırılrsa bile, “kapitalist zulüm bir adalet sistemi içinde erimedikçe”, komünist intikam insanlığın peşini bırakmayacaktır.²⁴⁰

Topçu insanın maddeye esir edilmesinden dolayı kapitalizmi eleştirir. Aynı eleştiriyi komünizm için de yapar: “*Fertçi ve devletçi iktisat, maddenin esaretinden sıyrılmadıkça insanlığı umduğu selâmete ulaştıramaz. Ancak devlet gücüyle gerçekleştirilip düzenlenen bir iktisat cihazı, ruha değer verdiği ve ahlâkî değerlere bağlandığı nispette hayatı gerçek gayesine yaklaştırabilir.*”²⁴¹ diyerek çözüm sunmaktadır.

Ona göre bu düzende ticaret adamı, rûhî kabiliyetlerini yitirmiş, vicdânın yerine egosunu ve gururunu koymuştur. Özellikle dindâr tüccarlar; bunlar dinin kurallarının kendilerine faydalı olanlarını alıp kullanan, diğerlerini görmezden gelen huzursuz müminlerdir. Dindarlıklarının gerçek nedeni ahirette de zevk ve hislerini tatmin duygusudur.²⁴² Bu şekilde dindar kapitalistleri de eleştirir.

3.5. Sosyalizm

“Sosyalizm aslında ahlâkî hatta dinî bir yaklaşımdır. Onun “sol” bir vasıf kazanması Marx’tan sonra olmalıdır.” Kendinden önceki sosyalistleri Marx, “ütöpik” diye vasıflandırmıştır ki bunun üzerinde düşünmek gerekir. Aynı şekilde Fransa’da,

²³⁹ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 44-45.

²⁴⁰ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 46.

²⁴¹ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 199.

²⁴² Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 203.

1919-1939 arasında bu tür sosyalistler “Sol sosyalistler” adıyla siyasî parti kurmuşlardır.²⁴³ Topçu, anlamı bozulan bu kavramı tekrar aslî anlamına döndürmeye çalışmıştır.

Topçu, gençlik yıllarından başlayarak ahlâkî değerleri ve bunun devamı olan toplumsal adâleti adeta bir hayat felsefesi olarak benimsemiştir. Bundan dolayı daha ilk çalışmalarında sosyalizm ilgilenmesi şaşılacak şey değildir. O, daha ilk dönemlerinde bile “*İslâm sosyalizmi*”nin ahlâktan kaynaklanan benzersiz bir felsefî doktrin olduğunun farkındadır: ... *İslâm sosyalizmi, yalnız Kur’ân’daki esasları toplandığı takdirde bile, alelade bir bağlılık ve hatta merhamet ahlâkının ötesine geçebilen bir felsefî doktrin teşkil eder mahiyettedir.*”²⁴⁴

Topçu’nun Marksist anlamda değil, kendine mahsus bir sosyalizm anlayışı vardır. Bu anlayışa göre sosyalizm, “Toplumun koşullarını kabul eder ve tarihi zorunluluk fikrini benimser...”. Topçu’nun sosyalizmi, komünizme kadar uzanan Batı’daki komünizmden başka bir şeydir. O Batı’nın komünizm anlayışını “çocukluk hastalığı olarak” görür. O’nun sosyalizmi yorumu diğer bütün sistemlerden daha fazla komünizm karşıtlığına tekabül eder. Altyapı kurumu olarak “ekonomiyi ve sınıf çatışmasını esas alan komünizmin yerine o, ahlâk nizamını esas alan ve buna dayalı ekonomik paylaşımı gözeten bir ruhçu sosyalizmi, bir anlamda hümanist felsefeyi ama onun da bağlı olduğu bir yaratıcı düzeni” savunmaktadır. İslâmî sosyalizm iktisadi endişelerden daha çok ahlâkî endişelere ve değerlere dayanmaktadır. Kaynağında belirleyici olan ekonomi değil, ahlâktır.²⁴⁵ O’nun bu konudaki fikirleri Türkiye sosyalizmine tarihi bir katkıdır.

Topçu’nun dünyasında “millî devlet” in büyük bir yeri vardır. “*Millî devlet*”in özellikleri arasında sosyalizm de vardır: “*Millî devlet... mahkemesinde, mektebinde, hastahanesinde ve pazar yerinde zengin ile fakir ayrılığını kaldırmış*

²⁴³ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 161.

²⁴⁴ Ahmet Tabakoğlu, “İslâm Sosyalizmi Davası”, *İş Ahlâkı Dergisi*, 2/4, Kasım 2009, 112.

²⁴⁵ Şehsuvaroğlu, *Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu*, 92-93.

olan devlettir. Zira zenginle fakir ayrımı bir millet içinde iki milletin ayrılmasıdır. Millî devlet bunu tanımaz, bu sefalete göz yummaz.”²⁴⁶

O’na göre “Sosyalizm merkezîyetçi, otoriter bir devletin kontrolü altında olmalıdır. Bu sosyalizm, ana unsur olarak fabrika amelesini değil; işlediği toprağın asıl sahibi olan toprak işçisini yani köylüyü alacaktır.”²⁴⁷

“Sosyal adâletin iki yönü vardır: Birincisi, kazanç hırsıyla ruhları çürüten insanları kurtarmak. İkincisi, yoksul halka haklarını vermek...”²⁴⁸ Aslında zengin, fakire yardım etmemektedir. Sadece hak sahibine hakkını vermektedir. Fakirlerin, zenginlere dış bilemelerinin önlenmesi toplumun sağlığı açısından çok önemlidir. Fakirlerin haksızlık için fırsat kollamalarının ve intikam duygularıyla bilenmelerinin önüne geçilmesi fakirlere haklarının verilmesiyle sağlanabilir. Topçu’ya göre: “Fakirin her zaman zenginin malında hakkı vardır... Ancak çok kere fakir, zenginin haksız kazanılmış servetini eline geçirmek arzularıyla yanar. Bu bir hak davası olmaktan öte haksızlık için fırsat arama ihtirasıdır. Fırsat ele geçince intikam davası başlar... Sosyalizm daima bir hak davası olarak yaşatılmalıdır”²⁴⁹

Türkiye’de solculuk denince akla sosyalizm gelir, peşinden de genel itibarıyla din karşıtı bir tasavvur vardır. Topçu’ya göre sosyalizm ile komünizm karıştırılıyor.²⁵⁰ Aslında sosyalizm dinden kuvvet alır: “Bizim sosyalizmimiz İslâm’ın ta kendisidir.”²⁵¹

Topçu’ya göre hangi kelime kullanılırsa kullanılsın İslâm adına ortaya çıkanlar bilmelidir ki, İslâm her şeyden evvela bir hak davasıdır, bir kul hakkı davasıdır: “Hakikatte bu dava İslâm’ın özünde barınan hak davasıdır. Sosyalizm çiğnenmesi halinde Allah’ın da aff etmeyeceğini bildirdiği kul hakkının

²⁴⁶ Topçu, *İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi*, 118.

²⁴⁷ Topçu, *Yarımkı Türkiye*, 150.

²⁴⁸ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 110.

²⁴⁹ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 179.

²⁵⁰ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 175.

²⁵¹ Topçu, *Ahlâk Nizamu*, 174.

*müdafasıdır... Düşünmüyorlar ki kelime bir kıyafettir, elbisedir, onu biz giydiririz.*²⁵²

Sosyalizm kelimesin(d)e takılanlar, ictimâî adâletsizlikleri görmezlikten geliyorlar: *“Hayata henüz atılacak gence, eski devrin “adam olma” ideali yerine “zengin olma” ihtirası aşılanıyor... Dünyamızda bir yanda sonsuz doyum vasıtalarına başvurabildikleri hâlde, bir lokmaya bile hak kazanmamış zalimler çoğalmakta iken, öbür yanda hakları çiğnenmiş sefalet kurbanları günden güne artıyor. Paraları kızgın demir hâlinde eritilip de boğazlarına dökülecek zalimlerin şimdilik rahat ve saadetle yaslandıkları kapitalizm yastığı başlarından çekilip de insan hakları üzerinde hesap verecekleri gün gelince onlar da belki kurtarıcı bir kelime arayacaklardır. O zaman “sosyalizm” kelimesinin İslâm ile bağdaşıp bağdaşmadığını öğrenecekler, Büyük Mahkeme’de kul hakkının hesabına nereden başlanacağını da anlayacaklardır.*²⁵³

3.6. Adalet

Ona göre pek çok hususta olduğu gibi adâlet de merhamete uzanır: *“Eşitlik, merhamet davasıdır”*.²⁵⁴ Merhametin olmadığı yerde adaletten bahsedilemez.

Topçu’ya göre adâlet ahlâkı ve onun gücü toplumun esas olmalıdır: *“Adâlet bir kuvvettir ve zulmün karşısında duyduğumuz mesuliyetten doğmaktadır”*.²⁵⁵ Adâlet ahlâkında zulme karşı direnme sorumluluğu vardır.

Kişinin çalışması nispetinde istediklerini elde edebilmesi de adaletin gereğidir: *“Adâlet, herkese hakkını vermektir, diyoruz. Lâkin herkesin hakkı nedir? Bizce, hak her ferdin istekleriyle emeklerinin denkleşmesiyle hayat sahnesinde kendisine düşecek paydır. Çalışan insanın, çalıştığı nispette, istediklerini elde edebilmek hakkıdır.”* demektedir. Ona göre adaletin insanlar için en büyük ideal oluşu şu hakikati ortaya koymaktadır: *“İnsanlık her şeyden ziyade adaletsizlikten muzdariptir, şikâyetçidir. Komünistler, bu hakikati teslim etmekle beraber, ona bizzat*

²⁵² Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 180.

²⁵³ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 97-98.

²⁵⁴ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 35.

²⁵⁵ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 40.

adaleti çiğneyen bir yoldan ulaşmayı teklif ediyorlar. Onlar, bugüne kadar çiğnenmiş olan içtimaî adaletin, yalnız bir sınıfın, işçi sınıfının, diğerlerinin hakkını tanımayan saldırgan hareketiyle kurulmasını istiyor ve bu yoldan yürüyorlar. Halbuki, onların teklif ve tatbik ettikleri bu sınıf zorbalığı, istismârın son haddidir. İstismâr ise, bu zulmün hafifletilmiş ve teşkilâtlanmış şeklinden ibarettir. Onu en şiddetli zulümle tedaviye çalışmak, zehiri zehirle tedavi etmek gibidir. Hiçbir yerde intikam, adâlet getirmez. Biz, zulmün yine zulme ilâç olduğuna inanmıyoruz. O halde, ne yapalım? Evvelâ, insanın insanı istismârı nereden doğmuştur. Onu düşünelim. Sonra da, bu istismârı ortadan kaldıracak olan adaletin ne olduğunu ve nasıl kullanılacağını araştıralım.”²⁵⁶

Âdil olmayan gelir ve servet dağılımı, sürünen bir halk çoğunluğu ortaya çıkarmıştır. Böyle bir cemiyette ve dünyada kardeşlik söz konusu olamaz. İslâm'ın hedeflediği kardeşliği gerçekleştirme gayretinin olmadığı bir toplumda, İslâm davasının laftan öteye geçmeyeceğini düşünen Topçu'ya göre: “Bir kısım insanlar, çalışarak başkalarının kazandığı, azgın bir azınlık dünya nimetleri içinde boğulur, ruhunu ve ahlâkını zevkleriyle hırslarına feda ederken büyük millet çoğunluğunun hayvanlar gibi süründürüldüğü, Allah sevgisiyle gıdalanmaktan zevk duyanların dünyaları zindan edilirken yahudinin ve yeryüzünü domuzlar gibi sömüren yahudi uşaklarının ikbal ve saadetin devletine sultan oldukları bir dünyada kardeşlikten bahsolunamaz. Mü'minlerin kardeşliği böyle bir kara damın altında barınmaz: “Zenginlerin malında fakirlerin hakkı vardır”, “Ve ey müminler ancak nafakanız size helaldir”. İslâm'ın istediği, her mahallesinden bir milyonerin türediği zenginlerin cemiyeti değildir. Fukaranın ahi ile yüzü kararmayan cemiyettir.”²⁵⁷

Topçu'ya göre mazlum olarak yaşamaya rıza gösteren de adaletsiz insandır. Âdil olan insan, istismar etmeyen ve istismar edilmeyen insandır: “(Âdil insan) zorbalığa karşı gelen insandır... Ancak bu insan, hareket ahlâkının samimî sahibidir.”²⁵⁸

²⁵⁶ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 39.

²⁵⁷ Topçu, *Ahlâk Nizamı*, 28.

²⁵⁸ Topçu, *Yarınki Türkiye*, 26.

SONUÇ

Gözünü dünyaya Osmanlı'da açıp Cumhuriyet ile büyüyen düşünür Nurettin Topçu, pek çok tarihi kavşaklara şahit olmuştur. Anadolu'nun saf yüreğini taşıyan Topçu, Batı'yı görmüş, kompleksten uzak bir milliyetçilikle İslâm'ın güzelliklerinin açtığı Yarının Türkiyesi hayalini gerçekleştirmek için *Harekete* geçmiş bir fikir ve aksiyon insanıdır.

Topçu'ya göre reform; dine yeni şeyler icat etmek değil, dinin aslında olmayan, sonradan dine eklenmeye çalışılan bidatlerden dini kurtarmaktır. Topçu, dinde reforma karşı çıkanların çoğunluğunun dine bağlı olduklarını iddia eden softa kesimler olduğunu ve bunların dine bilinçsizce zarar verdiğini de düşünmektedir.

Dine en çok dindarların zarar verdiğini görmüş; kalıplarla, merasimlerle kuşatılan dinin kabuğunu kırıp ruhunu, özünü aramıştır. Dinin ruhunun dışa vurumu olan ahlâkı ve bunun eğitimini düşünmüş ve yazmıştır. Kaybettiğimiz mesuliyet, merhamet ve hürmet gibi değerlere toplumu çağırmıştır.

O, dinin siyasete malzeme yapılmasına üzülmektedir. Dînî terbiyenin korkuyla neredeyse aynılaşmasının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Din terbiyesinin cahiller eline bırakılmasının yanında dinde başta olmak üzere toplumu yönlendirme adına bütün değerlerin yerle bir edildiği resmini veciz bir şekilde çizmektedir.

Nasıl ki, İslâm tarihinde bunalımlı dönemlerde tasavvufa yönelim çoğalmışsa, Nurettin Topçu'nun da özellikle ilk dönem yazılarında, tarihin o buhranlı zamanlarında olduğu gibi tasavvuf eğilimi olmuştur.

Yaşanan zamanın özellikleri onun yazılarında da kendini göstermektedir. Tehlike olarak 1950 yılından önce daha çok komünizm var iken daha sonraları bu Yahudilik olarak kendini gösterecektir. Yine 1950 yılından önceki yazılarında demokrasinin güzel tarafları vurgulanırken, tecrübe edildiğinden olabilir, 1960 yılından sonraki yazılarında demokrasiye ciddi eleştiriler getirmiştir.

O, tenkitçi bir bakış açısıyla ahlâk temelli yeni bir insan, millet, devlet modeli inşa etmeye çalışmıştır. O, günün ortamında ve tarihten gelen sağlam zeminler üzerine oturmasını mümkün kılacak bir rönesans fikri, bir tarih, ilim, sanat, ahlâk, felsefe, tasavvuf ve din anlayışı geliştirmeye yönelmiştir.

Topçu'nun devlet ve siyasete ilişkin fikirleri; ahlâk, insan ve millet kavramları üzerine bina edilmiştir. Allah, devlet ve insan ilişkisi üzerine dikey bir iletişim kurmuştur. Ahlâklı siyâsete önem vermiştir.

Ona göre demokrasi, devlette vasıf ve karakterlerin idaresini devre dışı bırakıp onun yerine çoğunluk idaresini koymakla ruh dünyasından uzaklaştırmaktadır.

Baştan sona tüm yazılarında şekilden/kalıptan ruhun ve özün derinliklerine yolculuk yapmıştır. Toplumun, ortamın, insanların ve şartların ona telkin ettiği anlayışa ve fikirlere başkaldırıp isyan etmiş, bütün tesirlerden azade kendini inşa etmiştir.

KAYNAKÇA

- CEVİZCİ**, Ahmet; **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.
- CİVELEK**, Muzaffer; “Ahlâk Dersi”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 152-156.
- DEMİR**, Osman; “Vicdan”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2013, 100-102.
- DURAL**, A. Baran; **Başkaldırı ve Uyum Türk Muhafazakârlığı ve Nurettin Topçu**, Kriter Yayınları, İstanbul, 2010.
- ERVERDİ**, Ezel; “Nurettin Topçu’nun Hayat Hikâyesi”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 1-14.
- İŞİK**, Emin; “Nurettin Topçu ve Din Adamları”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 173-176.
- İRĞAT**, Muhammet; **Nurettin Topçu ve İrade Davası**, 1. Baskı, Çıra Yayınları, İstanbul, 2017.
- KARA**, İsmail, “Topçu Nurettin”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2012, 248-253.
- KARA**, İsmail; “Bir Siyasi İhya Hareketi; Topçu’da Devlet ve Siyaset Telakkisi”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, 109, 2006, 244-254.
- KARA**, Mustafa; “Farklı Bir Münzevi Sıra Dışı Bir Muallim: Nurettin Topçu”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, 109, 2006, 148-154.
- KIVANÇ**, Cemil; “Nurettin Topçu’nun Devlet Anlayışında Ekonomik Görüşler”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 75-79.
- KÖK**, Mustafa; “Nurettin Hoca ve Rönesansımız”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 97-105.
- KÖK**, Mustafa; **Nurettin Topçu’da Din Felsefesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.
- KURT**, Hamit; **Nurettin Topçu’nun Düşüncesinde Temel Felsefi ve Ahlâkî Kavramlar**, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2014.
- METE**, Muhsin; “Ahlâk ve İdeal Adamı”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, 109, 2006, 371-373.
- ÖĞÜN**, Süleyman Seyfi; **Türkiye’de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.
- ÖĞÜN**, Süleyman Seyfi; “Nurettin Topçu Üzerine Bazı Dikkatler”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 65-71.
- POYRAZ**, Hakan; “Ahlâkın İsyanı, İsyanın Ahlâkı”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, 109, 2006, 48-52.

- SARITAŞ**, Muhammed; “Nurettin Topçu’nun Fikir Dünyası”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 87-96.
- SILAY**, Mehmet; “İsyân Kitabı Safahat”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, 109, 2006, 470-478.
- ŞEHSUVAROĞLU**, Lütfü; **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, Elips Kitapevi, Ankara, 2011.
- TABAKOĞLU**, Ahmet; “İslâm Sosyalizmi Davası”, **İş Ahlâkı Dergisi**, 2/4, İstanbul, 2009, 103-122.
- TABAKOĞLU**, Ahmet; “Nurettin Topçu’nun Devlet Anlayışı” **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 72-74.
- TEKİN**, Yusuf ve M. Çağatay Okutan; **Türk Siyasal Hayatı: Osmanlı’dan Çok Partili Siyasal Hayata Geçişe Kadar**, Orion Kitabevi, Ankara, 2010.
- TOPÇU**, Nurettin ve Ezel Erverdi ve İsmail Kara; **Amerikan Mektupları: Düşünen Adam Aramızda**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.
- TOPÇU**, Nurettin; **Ahlâk Nizâmı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- TOPÇU**, Nurettin; **Ahlâk**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.
- TOPÇU**, Nurettin; **Büyük Fetih**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- TOPÇU**, Nurettin; **Felsefe**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.
- TOPÇU**, Nurettin; **İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi**, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.
- TOPÇU**, Nurettin; **İslâm ve İnsan / Mevlânâ ve Tasavvuf**, 6. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.
- TOPÇU**, Nurettin; **İsyân Ahlâkı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.
- TOPÇU**, Nurettin; **Kültür ve Medeniyet**, Editör: Ezel Erverdi-İsmail Kara, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.
- TOPÇU**, Nurettin; **Mehmet Âkif**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.
- TOPÇU**, Nurettin; **Türkiye’nin Maarif Davası**, Editör: Ezel Erverdi-İsmail Kara, 26. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- TOPÇU**, Nurettin; **Var Olmak**, 4. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.
- TOPÇU**, Nurettin; **Varoluş Felsefesi - Hareket Felsefesi**, Editör: Ezel Erverdi-İsmail Kara, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.
- TOPÇU**, Nurettin; **Yarınki Türkiye**, Editör: Ezel Erverdi-İsmail Kara, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.
- TOZLU**, Necmeddin; “Nurettin Topçu’nun Fikir Hayatımızdaki Yeri”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, 109, 2006, 53-59.
- YILDIZ**, Kemal; “Sorumluluk”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2012, 380-382.

YÜCEL, Ayhan; “Nurettin Topçu’yu Anlamak ve Anlatmak”, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 17-21.

ZABUN, Ahmet Mesut; **Nurettin Topçu Düşüncesinde Ahlâk- İktisat Münasebeti**, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.



ÖZGEÇMİŞ

Elif PINARCIK, 1986 Konya doğumludur. İlk ve Orta öğrenimini Konya Özel Başak Koleji'nde tamamlamıştır (2001). Lise Eğitimini 2005 yılında Konya Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nde alarak 2010 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Aynı yıl Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı - İslam Mezhepleri Tarihi alanında Yüksek Lisansa başlamıştır. 2011 yılı Ocak ayında Diyanet İşleri Başkanlığı - Din Hizmetlerine Kur'an Kursu Öğreticisi ünvanıyla atanmış, Mersin-Mut ve Konya-Selçuklu Müftülüklerinde çalışmıştır. Halen Konya Selçuklu İlçe Müftülüğü Meydanlı Yatılı Kız Kur'an Kursu'nda 4-6 yaş sınıfı Kur'an Kursu öğreticiliği ve hafız sınıflarında öğretmenlik / danışmanlık yapmaktadır. 2011-2016 yılları arasında Konya İl Müftülüğü- Aile İrşad ve Rehberlik Bürosunda Bayan Fetva Görevlisi olarak çalışmıştır. 2014 yılında NPU Psikoloji lisans eğitimini alarak, 2018 yılında Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. Psikoterapist olarak; çocuk- ergen- birey- grup terapileri, aile-evlilik terapileri ve danışmanlığı ile cinsel terapiler, psikopatolojik vaka çözümlenmeleri ve hukuksal danışmanlık alanlarında çalışmaktadır. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümünü bitiren Elif Pınarcık; çocuklarda özellikle oyun terapisi, çocuk testleri ve resim analizleri, bilişsel-kognitif oyunlar gibi alanlarda ve aile terapilerinde vaka analizleri çalışmalarını sürdürmektedir. Konya Diyanet-Sen Kadın Kolları Başkan Yardımcılığı görevi olan, Diyanet İzcilik Kulübü üyesi olan ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında çalışan Elif Pınarcık, orta derecede İngilizce ve Arapça bilmektedir.